

Diplomová práce
Jindřichův Hradec. Příběh jednoho města

Studijní program:

N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2.
stupeň základních škol

Studijní obory:

Dějepis
Základy společenských věd

Autor práce:

Bc. Michal Hejlík

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.
Katedra historie

Liberec 2024

Zadání diplomové práce
Jindřichův Hradec. Příběh jednoho města

<i>Jméno a příjmení:</i>	Michal Hejlík
<i>Osobní číslo:</i>	P20000896
<i>Studijní program:</i>	N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol
<i>Specializace:</i>	Dějepis Základy společenských věd
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Diplomová magisterská práce se zabývá městem Jindřichův Hradec. Cílem je popsat jeho vznik a vývoj jako modelového typu urbánní lokality na území českého státu od středověku do

20. století. Zároveň se zabývá hospodářskými a politickými aspekty geneze a rozrůstání města obecně, i v souvislosti se šlechtickými majiteli panství sídlícími na jindřichohradecké rezidenci. Text přibližuje historické okolnosti vzestupu města mezi deset největších sídelních aglomerací Českého království i jeho postupný úpadek na úroveň provinčního města v 70. letech 19. století. V praktické části jsou na základě dosavadních výzkumů oborové didaktiky dějepisu pro žáky druhého stupně základních škol a nižších ročníků víceletých gymnázií vytvořeny pracovní listy a úkoly v aplikaci Actionbound, které mohou být využity pro exkurze do tohoto jihočeského města v rámci výuky dějepisu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

HEROUT, Jaroslav, *Slabikář návštěvníků památek*, Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1980.

Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města. Redaktor Adolf HRADECKÝ. České Budějovice: Inpress, 1992.

KAVKA, František. *Zlatý věk růží, kus české historie 16. století*, České Budějovice, 1966

KONEČNÝ, M. – MIKEŠ, J. – RŮŽIČKA, F. *Hrad Jindřichův Hradec*, NPÚ 2017.

KŘÍSTKOVI, M., N., *Pracovní listy*. In: *Učím s radostí. Zkušenosti-lekce-projekty*.

Kritické myšlení a Step by step ČR, Agentura Strom. Praha, 2003.

LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostravská univerzita, 2008.

MATĚJČEK, Antonín a Karel TRÍSKA. *Jindřichův Hradec: zámek a město*. Praha: Václav Poláček, 1944.

MATĚJČEK, Antonín. *Umělecké památky: Jindřichův Hradec I*. Praha, František Topič, 1917. POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech I. (A-J)*, Praha, Academia, 1977.

RULL, František. *Monografie města Hradce Jindřichova*, Jindřichův Hradec, Landfras, 1875

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, 4. díl*, Praha, 1895.

TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce část všeobecná Dílu 1. sv. 2. Dějiny města za vlády pánů z Hradce linie Telecké (1453–1604)*, Jindřichův Hradec, Obec Hradecká, 1927

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání práce:

29. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání:

10. července 2024

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

30. května 2024

Bc. Michal Hejlík

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. PhDr. Mgr. Milanu Svobodovi, Ph.D. za vstřícný přístup, ochotu a cenné rady při vypracování diplomové práce.

Anotace a klíčová slova v českém jazyce

Tato diplomová magisterská práce se zabývá městem Jindřichův Hradec. Cílem práce je popsat jeho vznik a vývoj od středověku do 20. století. Zabývá se hospodářskými a politickými aspekty rozrůstání města, a to i v souvislosti s majiteli panství sídlícími na jindřichohradeckém hradě a zámku. Text přibližuje historické okolnosti vzestupu města i jeho postupný úpadek v 70. letech 19. století.

V praktické části jsou pro žáky druhého stupně základních škol a nižších ročníků víceletých gymnázií vytvořeny pracovní listy a úkoly v aplikaci Actionbound, které mohou být využity při exkurzích do tohoto jihočeského města v rámci výuky dějepisu.

Klíčová slova v českém jazyce

Jindřichův Hradec, hrad, zámek, páni z Hradce, Slavatové z Chlumu a Košumberka, Černínové z Chudenic, Actionbound, prohlídka města

Annotation

This master's thesis focuses on the town of Jindřichův Hradec. Its goal is to describe the town's origin and development from the medieval period to the 20th century. The thesis explores the economic and political aspects of the town's growth, including its connection to the estate owners residing in Jindřichův Hradec Castle. The text outlines the historical circumstances of the town's rise and gradual decline in the 1870s.

In the practical part, worksheets and tasks are created for lower secondary and junior high school students using the Actionbound app, which can be used during excursions to this South Bohemian town for history education.

Keywords

Jindřichův Hradec, fortress, castle, Lords of Hradec, Lords Slavata of Chlum and Košumberk, Černín's of Chudenice, Actionbound, city-tour

Obsah

1. Úvod a cíle diplomové práce.....	9
1.1 Kritika pramenů a literatury.....	10
2. Jindřichův Hradec – město nad rybníkem Vajgar.....	13
2.1 Archeologické nálezy na území města.....	13
3. Nova Domus, Gradec, Neuhaus, Jindřichův Hradec.....	15
3.1 Město a hrad za vlády Jindřicha I. z Hradce.....	16
3.2 Vítek I. z Hradce a jeho stavební a politická činnost.....	18
3.3 Jindřichův Hradec ve vrcholném středověku.....	19
3.3.1 Nástěnné malby legendy svatého Jiří na jindřichohradeckém hradu a zámku.....	22
3.4 Jindřich II. z Hradce a pověst o Bílé paní.....	23
3.4.1 Markéta z Hardeggu, jindřichohradecká Bílá paní.....	23
3.5 Město za posledních Lucemburků a husitských válek.....	24
3.6 Jindřichův Hradec na konci středověku.....	28
3.6.1 Jindřich IV. z Hradce – poslední středověký pán. Nástup telčské větve rodu.....	28
3.7 Jindřichův Hradec za posledních pánů z Hradce (1507–1604).....	32
3.7.1 Renesance v Jindřichově Hradci.....	34
3.7.2 Jáchym Oldřich z Hradce – poslední mužský potomek pánů z Hradce (1596-1604)	39
4. Jindřichohradecké panství v rukou rodu Slavatů	39
4.1 Jindřichův Hradec za posledních Slavatů (1673–1693).....	45
5. Jindřichův Hradec v rukou Černínů (1693–1945)	46
5.1 Požár v roce 1773 aneb zkáza Jindřichova Hradce.....	57
5.2 Černínský Jindřichův Hradec po velkém požáru 1773.....	58
6. Jindřichův Hradec na konci 19. století.....	62
7. Actionbound.....	64
7.1 Zařazení učiva do kurikulárních dokumentů.....	64
7.2 Jednotlivá stanoviště a úkoly.....	65
8. Závěr diplomové práce.....	73
9. Seznam pramenů a literatury.....	80
10. Seznam příloh.....	82
11. Přílohy	83

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Záznamy z nejstarších městských účtů (str. 30)

Tabulka č. 2 – Výčet obyvatel města v roce 1619 (str. 47)

Tabulka č. 3 – Soupis řemeslníků v Jindřichově Hradci v roce 1719 (str. 49, 50)

Tabulka č. 4 – Příjmy Jindřichova Hradce mezi lety 1732-1740 (str. 52, 53)

Tabulka č. 5 – Největší věřitelé Jindřichova Hradce v letech 1741-1743 (str. 53)

Tabulka č. 6 – Spotřeba vojáků na jindřichohradeckém zámku od 11. do 12. října 1744 (str. 54)

Tabulka č. 7 – Počet domů v Jindřichově Hradci v roce 1774 (str. 58)

Tabulka č. 8 – Příjmy a výdaje Jindřichova Hradce v letech 1782-1787 (str. 59)

Tabulka č. 9 – Sčítání jindřichohradeckých obyvatel v roce 1799 (str. 60)

Tabulka č. 10 – Podrobný součet jindřichohradeckého panství v roce 1828 (str. 61)

Tabulka č. 11 – Sčítání obyvatel v roce 1834 (str. 61)

1. Úvod a cíle diplomové práce

Jindřichův Hradec patří mezi nejmalebnější jihočeská města. Je to město s bohatou a zajímavou historií, kterou po staletí vypráví jeho téměř nenarušené historické jádro. Tématem této magisterské diplomové práce je právě Jindřichův Hradec a jeho historický vývoj. Cílem práce je postihnout dějinný vývoj města od dokladů prvního osídlení této lokality do 20. století se zaměřením na stavební rozvoj města. Zároveň si tato práce klade za cíl vytvořit terénní aktivitu odehrávající se ve městě určenou pro žáky druhého stupně základních škol, která by žáky hravou formou seznámila s nejdůležitějšími milníky v dějinách Jindřichova Hradce se zaměřením právě na jeho urbanistický vývoj.

Práce bude rozdělena do dvou celků. Části teoretické a části praktické. V teoretické části bude popsáno založení a vývoj města Jindřichův Hradec od prvního osídlení, jež je doloženo na základě archeologického výzkumu a nálezů, přes rozvoj města ve středověku, kdy bylo město v držení pánů z Hradce, po nástup a državu rodu Slavatů, až po postupný úpadek města od konce 18. století a začátku 19. století, který je spojen v Jindřichově Hradci především s rodem Černínů, s řadou nešťastných požárů a odklonem trasy z Prahy do Vídně. Rozvoj města je spojen s konkrétními osobnostmi ze šlechtických rodů, které měly město ve své državě. Protože se práce zabývá především urbanistickým rozvojem města, bude v práci reflektováno, jaký vliv měli jednotliví zástupci rodu na stavební aktivitu ve městě. Teoretická část bude mít za cíl přiblížit, jakým způsobem se město, poměrně vzdálené hlavnímu centru dění v českých zemích, stalo jedním z nejdůležitějších měst, a co zapříčinilo, že členové rodů zde vládoucích byli jmenováni do vysokých státních funkcí. A naopak, ve které historické etapě začalo město postupně upadat, zvolnil se jeho rozvoj, až se stalo provinčním menším městem stojícím na okraji tzv. velkých politických dějin.

Teoretická část bude dělena do kapitol řazených chronologicky. První část bude tvořit obecný úvod zabývající se archeologickým výzkumem, který dokladuje osídlení na území dnešního města a počátek a založení města. Další kapitoly budou reflektovat držení města jednotlivými šlechtickými rody, tedy pány z Hradce, rodem Slavatů a rodem Černínů, kteří měli město, později už jen hrad a zámek, fakticky v rukou až do roku 1945. Pozornost bude zaměřena zejména na jednotlivé osobnosti těchto rodů, které výrazně participovaly na hospodářském a stavebním rozvoji města.

Před psaním teoretické části této diplomové práce bylo položeno několik výzkumných otázek, na které se tato práce bude snažit odpovědět. Tyto otázky mají za cíl propojit události českých zemí s osudem města a konkretizovat, nakolik se v rozvoji tohoto jihočeského města zrcadlil

historický vývoj státu, nebo naopak zda vývoj města primárně odrážel spíše místně politický aspekt. Otázky byly položeny následující:

- Jak se tzv. velké dějiny promítly do rozvoje Jindřichova Hradce?
- Jaký vliv měly politické události ve městě na hospodářský a urbanistický vývoj ve městě?
- Ve kterém období došlo v Jindřichově Hradci k největšímu rozvoji a kdy naopak město postihl úpadek?

1.1 Kritika pramenů a literatury

Hlavním zdrojem teoretické části práce bude zejména publikace zabývající se dějinami Jindřichova Hradce a zpracovávající primární prameny k danému tématu. Jedná se zejména o publikaci *Dějiny města Jindřichova Hradce*¹ Františka Teplého, regionálního historika a archiváře v Jindřichově Hradci. Kromě dějin Jindřichova Hradce se mimo jiné zabýval také zpracováním pramenů k historii měst Volyně, Předslavice, Čkyně a další.² Kromě monumentálního sedmisvazkového zpracování dějin města vydal František Teplý i několik dílčích studií týkajících se města, jako například *Češi a Němci na Hradecku*,³ které budou také použity jako zdroj informací. František Teplý ve své publikaci zpracoval archivní dokumenty týkající se města, uložené ve Státním okresním archivu Jindřichův Hradec.

Dalším autorem, který se zabýval dějinami města, byl Adolf Hradecký. Především jeho publikace *Jindřichův Hradec 1293–1993: Sborník statí k dějinám města*⁴ je cenným zdrojem informací o městě, zejména proto, že popisuje jeho vývoj i v 19. století, kde výzkum Františka Teplého již nepokračoval. Sám Adolf Hradecký hojně ve své práci čerpal právě z prací Františka Teplého. Další informace poskytuje o dílčích tématech další sekundární literatura, jako například publikace věnující se jednotlivým šlechtickým rodům a osobám, které měly na vývoj města zásadní vliv. Kompletní seznam literatury je uveden v závěrečné části práce.

Druhá část této diplomové práce bude praktická. Bude ji tvořit terénní hra pro žáky základních škol, případně nižších ročníků víceletých gymnázií, která bude reflektovat vývoj

¹ TEPLÝ, František. Dějiny města Jindřichova Hradce. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1927. sv. 1, část 1. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:f0ae9776-1548-4c9f-a710-c8cac4cb271c>

² Více informací o životě archiváře Františka Teplého viz např. HOLÁT, Pavel. *František Teplý – archivář a kněz*. České Budějovice: Pavel Holát, 2003. 345 s., [12] s. obr. příl. ISBN 80-239-1499-5.

³ TEPLÝ, František. *Češi a Němci na Hradecku*, Jindřichův Hradec, Landfras, 1919.

⁴ HRADECKÝ, Adolf, ed. *Jindřichův Hradec 1293–1993: Sborník statí k dějinám města*. 2. vyd. České Budějovice: Inpress, 1993.

Jindřichova Hradce, jeho stavební proměny, důležité historické momenty, které měly na život města zásadní vliv, a zásadní místa, která jsou připomínkou urbanistického vývoje města. Tato hra bude tvořena, zveřejněna a volně zpřístupněna v bezplatné aplikaci Actionbound.

Actionbound je mobilní aplikace, která umožňuje vytvářet, sdílet a hrát interaktivní terénní hry ve městech i v přírodě. Je k dispozici k volnému stažení a nabízí velké množství již vytvořených únikových her. Pracuje na principu GPS souřadnic, prostřednictvím nichž se účastník hry přesouvá na různá místa a plní rozličné úkoly. Tvůrcem her může být každý uživatel. Dnes je k dispozici velké množství aktivit v zahraničních i tuzemských městech, v Jindřichově Hradci ovšem není žádná.⁵

Platforma Actionbound byla vybrána proto, že nabízí možnost, jak žákům nevšední a zajímavou formou přiblížit regionální dějiny a vývoj města, to, jakým způsobem se dějinný vývoj odráží na vzhledu města, jakým způsobem se oblast v průběhu historie vyvíjí a proměňuje. V úvodu této praktické části bude zakotveno toto učivo do základních kurikulárních dokumentů a přiblíženo, jakým způsobem jednotlivé úkoly i aktivita jako celek rozvíjejí klíčové kompetence žáků.

Druhou část této kapitoly bude tvořit soupis jednotlivých úkolů a aktivit v rámci vytvořeného Actionboundu. Při vytváření úkolů jsou i v praktické části položeny výzkumné otázky, na něž bude tato část práce hledat odpověď. Výzkumné otázky jsou následující:

- Jak propojit urbanistickou výstavbu města s plněním jednotlivých úkolů?
- Lze vytvořit trasu, kde by úkoly následující po sobě reflektovaly chronologii dějinného vývoje?
- Je možné prostřednictvím regionálních dějin ukázat žákům takzvané velké politické dějiny?

Zveřejněnou aktivitu bude možné použít nejen pro výuku, případně zpestření exkurze do města, ale také pro jakéhokoli návštěvníka Jindřichova Hradce. Podmínkou pro použití je mobilní telefon nebo tablet s internetovým připojením. Úkoly budou primárně formulovány tak, aby je zvládli žáci na druhém stupni základních škol.

Předkládaná diplomová práce má své limity. Nelze v daném rozsahu postihnout celý dějinný vývoj města, od počátečního osídlení oblasti až po moderní dějiny a události posledních let. To by vyžadovalo zcela jiný rozměr práce. Vzhledem k rozsahu a praktické části se tato diplomová práce bude zabývat především těmi historickými etapami, které měly zásadní vliv na vzhled města a na budování a proměnu nejvýznamnějších staveb ve městě. Ty budou také

⁵ Informace k datu 17. 4. 2024.

nejvíce zmiňovány v jednotlivých aktivitách hry Actionbound v praktické části. Protože aktivita na platformě Actionbound má především sloužit žákům druhého stupně, bude jejím cílem přivést je právě na tato místa ve městě prostřednictvím GPS souřadnic.

2. Jindřichův Hradec – město nad rybníkem Vajgar

Město Jindřichův Hradec se nachází na řece Nežárce v Jihočeském kraji, nedaleko hranic se sousedním Rakouskem. Dominantou Jindřichova Hradce je hrad a zámek postavený na ostrohu nad rybníkem Vajgarem a řekou Nežárkou. Město se pyšní mnoha památkami, jako jsou například kostel svatého Jana Křtitele a kostel Nanebevzetí Panny Marie nebo již výše zmíněný státní hrad a zámek. Vedle kostela Nanebevzetí Panny Marie prochází patnáctý poledník východní délky. Při značení poledníku došlo k chybě, správně se nachází o přibližně sto metrů západněji, v úrovni Nežárecké brány. Ta je poslední zachovanou branou z původního městského opevnění.

2.1 Archeologické nálezy na území města

Archeologická činnost, která probíhala na přelomu devatenáctého a dvacátého století, potvrdila existenci slovanského hradiště nejpozději od desátého století.⁶ Byly zde nalezeny štěpiny s charakteristickou vlnovkou, což je materiál k výrobě štípaných nástrojů, kančí zuby, skleněné červené a zelené korálky, železné hroty a hřeby.⁷ Tyto nálezy archeologové řadí do doby na přelomu pohanské a křesťanské kultury. Stopy po hradišti nicméně zmizely se stavbou hradu a města.⁸

Knížecí hradiště se nacházelo na skalnatém ostrohu Hamerského potoka a řeky Nežárky, slovanské osídlení pak v jeho předpolí. Celý Jindřichův Hradec, osadu i nad ní stojící hrádek chránily bažiny, ze kterých se v pozdějších dobách staly rybníky.⁹ Z písemných pramenů nemáme o tomto hradišti žádné zprávy. Pravděpodobně sloužilo jako strategicky důležitý opěrný bod českého státu a současně i jako správní centrum přilehlého kraje. Těžiště osady v podhradí se nacházelo v okolí kostela svatého Jana Křtitele, postaveného ve 12. století.¹⁰ Tento kostel byl ve 13. století zbořen spolu s domy v nejbližším okolí. Ve třetí čtvrtině 13. století začal na jeho místě vyrůstat nový, dosud stojící kostel. Hrádek, stojící na ostrohu, který byl přirozeně chráněn vodními toky, nevykazoval přílišnou pevnostní funkci. Skládal se ze srubu, který měl představovat věž. K ní se přimykalo několik dřevěných staveb. V první polovině desátého století nebylo v českých zemích zvykem, natož v této krajině plné lesů a

⁶ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 9, pozn. 4.

⁷ TEPLÝ, František, s. 33, pozn. 1.

⁸ TEPLÝ, František, s. 34, pozn. 1.

⁹ TEPLÝ, František, s. 34, pozn. 1.

¹⁰ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 9, pozn. 4.

bažin, stavět kamenné stavby římského typu.¹¹ Na hrádku žili knížecí lovčí, pastýři, pekař, čeledín a děvečka. V podhradí žili například rybáři, mlynář, pivovarník, kolář, kovář, švec, krejčí a tesař.¹²

Počátky archeologického výzkumu v Jindřichově Hradci jsou spjaty s Jindřichem Richlým (1839–1907).¹³ Richlý byl původně důstojníkem rakouské armády, k archeologii se dostal až po svém penzionování. Od 70. let 19. století se systematicky věnoval Jindřichohradecku a své závěry publikoval v pražských i vídeňských odborných časopisech.¹⁴ Dalším významným badatelem spojeným s archeologickými nálezy v Jindřichově Hradci a okolí je Ludvík Domečka (1861–1937).¹⁵ Působil v Jindřichově Hradci a Třeboni jako právník. Před svým odchodem do Hradce Králové vydal práci *Osídlení krajiny jindřichohradecké a novobystřické*. Některé informace v ní uvedené sice již dnes pozbyly platnosti, ale i tak toto dílo patří k základním pracím o osídlení zdejšího okresu.

Zdejší okres začal přitahovat odborníky až v průběhu sedmdesátých let dvacátého století. Vycházela tak řada důležitých studií Archeologického ústavu Československé akademie věd (dále AÚ ČSAV) pod vedením Antonína Bareše, Lud'ka Jiráska. V roce 1975 zahajuje AÚ ČSAV průzkum na jindřichohradeckém zámku, který probíhal až do devadesátých let 20. století. Tento výzkum odhalil opevnění původního hradiště. V téže době probíhala i generální rekonstrukce hradu a zámku.¹⁶ Samostatnou archeologickou činnost zahájilo v osmdesátých letech 20. století i zdejší okresní muzeum pod vedením Vladimíra Špidly.¹⁷ Tento výzkum se zaměřil na klášter minoritů u kostela svatého Jana Křtitele. Cílem výzkumu bylo objasnit stavebně historický vývoj objektu. Byly nalezeny například mince, medailonky nebo dvě úrovně podlah v Mikulášské kapli. Prozkoumány byly i kosterní pozůstatky, které souvisely se změnou funkce kláštera na špitál po roce 1564.¹⁸ V souvislosti s rekonstrukcí Masarykova náměstí probíhal od roku 2006 další archeologický výzkum. Archeologové zde pomocí sond odhalili základy fortifikačního systému města.

Dalšími významnými badateli, kteří přispěli k dokumentaci historie Jindřichova Hradce a okolí, patřili František Teplý (1867–1945) se svým rozsáhlým dílem (*Dějiny města Jindřichova Hradce*) nebo Jan Muk (1901–1980), významný historik a pedagog

¹¹ TEPLÝ, František, s. 35, pozn. 1.

¹² TEPLÝ, František, s. 35, pozn. 1.

¹³ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 43, pozn. 4.

¹⁴ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 43, pozn. 4.

¹⁵ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 43, pozn. 4.

¹⁶ DURDÍK, Tomáš. Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha: Libri, 1999, ISBN 80-85983-62-1. s. 230.

¹⁷ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 44, pozn. 4.

¹⁸ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 46, pozn. 4.

jindřichohradeckého gymnázia.

3. Nova Domus, Gradec, Neuhaus, Jindřichův Hradec

Nejstarší písemná zmínka o Jindřichově Hradci pochází z roku 1220. Uvádí se v ní existence *Nového hradu* – *Novum castrum*, který náleží Jindřichu Vítkovci,¹⁹ zakladateli rodu pánů z Hradce.²⁰ Vítek z Prčice z rodu Vítkovců otec výše zmíněného Jindřicha, měl významný vliv na českou politiku. Byl významným zemským úředníkem na dvoře českých králů Přemysla Otakara I. a Václava I. Není zcela jasné, z jakých důvodů Vítkovci zdejší panství obdrželi, jestli přímým údělem od panovníka, nebo vymaněním se z přímé panovnickovy moci. Prvním doloženým jindřichohradeckým městským rychtářem byl Jindřich, povoláním kameník.²¹ Podle pověsti Vítek z Prčice před svou smrtí rozdělil rodový majetek při události známé jako *dělení růží*. Nejstarší syn Vítek II. položil základ českokrumlovské větvi Vítkovců s erbem se zelenou růží na stříbrném poli. Vítek III. položil základ rodu pánů z Rožmberka s erbem s červenou růží na stříbrném poli. Nejmladší syn Vítek IV. obdržel erb se stříbrnou růží na červeném poli a jeho potomci se označovali jako páni z Landštejna a Třeboně. Podle pověsti existoval také pátý, nemanželský Vítkův syn Sezima, který obdržel erb s černou růží.²²

Jindřich Vítkovec, který položil základ rodu pánů z Hradce a vlastnil zdejší panství, obdržel erb se zlatou růží v modrém poli. Kombinace zlaté, respektive žluté a modré barvy je v Jindřichově Hradci i nadále používána, například na autobusech zdejší městské hromadné dopravy.

Od roku 1223 převládalo označení jindřichohradeckého hradu *Nova Domus*.²³ Do tehdejší osady, nacházející se pod hradem, byl povolán řád německých rytířů, který zde získal kostel a zavázal se ke stavbě špitálu. Tito němečtí kolonisté si název zdejší lokality poněmčili na *Neuhaus*.²⁴

Nejstarší písemná zmínka o Jindřichově Hradci jako o městě pochází ze 13. října roku 1293.

¹⁹ PROFOUS, Antonín, SVOBODA Jan, ŠMILAUER Vladimír, Státní nakladatelství učebnic. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1954. sv. 1, s. 738. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:235e6462-5a7c-4763-aa4a-f444976ea656>

²⁰ *Z listiny o prodeji vesnice Kojetín je připomínán Heinrich von Neuburg/Neuschloss (de Novocastro) – Jindřich I. z Hradce*; PANGERL, Matthias. *Die Witigonen: Ihre Herkunft, ihre Ersten Sitze und ihre älteste Genealogie*. Wien, 1874, s. 59.

²¹ MATĚJČEK, Antonín, TRÍSKA, Karel. *Jindřichův Hradec. Zámek a město*. Praha: Václav Poláček, 1944. Umělecké památky (Václav Poláček), s. 46.

²² TEPLÝ, František, s. 43, pozn. 1.

²³ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 9, pozn. 4.

²⁴ MATĚJČEK, Antonín, TRÍSKA, Karel, s. 45, pozn. 21.

Objevuje se v listině zemského komtura řádu německých rytířů Jindřicha z Pieru.²⁵ Originál této listiny se však nedochoval. Název *Hradec* a nepravidelný tvar půdorysu města potvrzují existenci osídlení již v dřívějších dobách, což potvrdily archeologické nálezy. Město mělo velmi výhodnou polohu poblíž zemské stezky spojující Čechy a dnešní Rakousko. Blízkost stezky a vzestup pánů z Hradce zaručily městu v polovině třináctého století nebývalý rozvoj. Na významu města se podílel i výše zmíněný řád německých rytířů, který si zde vybudoval centrum pro další kolonizaci.²⁶ Koncem třináctého století se trasu stezky podařilo přesměrovat přímo do Jindřichova Hradce tak, že procházela přímo přes místní tržiště.²⁷

Jindřichův Hradec měl výhodné umístění i z hlediska přirozené přírodní ochrany. Nejhuštější zalidněná část byla od východu chráněna bažinami, ze kterých byl později vybudován rybník Vajgar, dříve zvaný Velký. V jižní části se na ostrohu nacházelo hradiště, západní hranice byla chráněná říčkou Včelnicí, dnes nazývanou Nežárka. Jindřichohradecký hrad se stal hlavním sídlem rodu pánů z Hradce a jindřichohradeckého panství, zároveň byl zárukou ochrany osady v podhradí.

3.1 Město a hrad za vlády Jindřicha I. z Hradce

První písemné zmínky pocházejí ze třináctého století a jsou spjaté s Jindřichem I. z Hradce, který hradecké panství obdržel od svého otce Vítka z Prčice. Jindřichovo jméno však ze středověkých listin vystupuje pouze nepřímě, většinou je uváděn jako svědek při vydávání listin. Jindřich I. se pohyboval v blízkosti českého panovníka, protože v letech 1213 až 1222 zastával funkci nejvyššího maršálka. Roku 1220 se jeho jméno objevuje na listině mladšího bratra Vítka III., která potvrzovala prodej vesnice Kojetín milevskému klášteru. Zde Jindřich vystupuje jako *Henricus de Nouo Castro*.²⁸ O tři roky později, v roce 1223, se na jiné listině podepsal již jako *Henricus de Nova Domus*.²⁹ Oba výše zmíněné přídomky napovídají existenci nového opevněného sídla. S hradem a městem páni z Hradce spojili své osudy až do vymření rodu na počátku sedmnáctého století. Jindřich I. z Hradce však vlastnil i majetky na střední Moravě, včetně hradu Bánov.³⁰ Je pohřben v cisterciáckém klášteře na Velehradě, v blízkosti moravského markraběte Vladislava Jindřicha.³¹

²⁵ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 57, pozn. 4.

²⁶ MATĚJČEK, Antonín, TRÍSKA, Karel, s. 45, pozn. 21.

²⁷ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 58, pozn. 4.

²⁸ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin. *Hrad Jindřichův Hradec*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní památková správa, 2017. ISBN 9788087890257. s. 9.

²⁹ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 9, pozn. 28.

³⁰ TEPLÝ, František, s. 51, pozn. 1.

³¹ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 9, pozn. 28.

Jindřich I. z Hradce je považován za stavebníka jindřichohradeckého hradu. Díky archeologickým nálezům a srovnání s českokrumlovským hradem není vyloučeno, že Jindřich I. z Hradce byl pouze kastelánem ve službách Přemysla Otakara I. Ať už jako králův služebník, nebo jako samostatný stavebník začal s budováním hradu před rokem 1220.³²

Za Jindřichovy vlády měl hrad stále přímou návaznost na stále funkční opevnění starého hradiště. Z tohoto důvodu se zde nenacházelo příliš mnoho kamenných staveb. Jednou z prvních hradebních kamenných staveb, vybudovaných za Jindřichovy vlády, byla mohutná věž, tzv. bergfrit, dnešní Černá věž. Věž patří k nejstarším stavbám tohoto typu na území České republiky. Měla sloužit jako poslední útočiště v případě dobytí, proto nebyla nikdy trvale osídlena. V jejím nejvyšším patře se nacházela hlídka, která střežila přístupové cesty do hradu.

Další budovou, která se za Jindřicha I. z Hradce začala stavět, byl obytný palác, dnes nazývaný Starý palác.³³ Tato budova, která je zdobena renesančními sgrafity, má tři nadzemní patra, každé se třemi, respektive čtyřmi místnostmi. Většinu z nich zakrýval trámový strop. Přízemní a podzemní prostory měly především hospodářský charakter, naopak první a druhé podlaží bylo využíváno k obytným a reprezentačním účelům. Do vstupní síně, dnešního sálu s legendou o svatém Jiří, se vstupovalo románsko-gotickým portálem. Na hlavní síň navazovala hradní kaple a obytná místnost. Spojení románských a dochovaných gotických prvků udává časové vymezení do druhé čtvrtiny třináctého století³⁴ a podporuje domněnky, že část paláce vznikla již v době Jindřicha I. z Hradce.

Po nezbytných úpravách sídla přišla na řadu osada v podhradí. Západní a jižní část osady stojí na kamenném stoupajícím podloží, proto zde byly vystavěny tzv. sruby, dřevěné hranice z oloupaného dřeva, které byly kolem obehány příkopem pro případ nebezpečí. V případě napadení a nemožnosti jít se skrýt do hradu se mohli obyvatelé schovat zde. Jindřich I. z Hradce dal zřídit i solnici. Budova zvaná Červený dům, podle charakteristické červené barvy, měla být viditelná již z dálky. Stavení bylo opatřeno praporcem v barvách jindřichohradeckého panství.³⁵ Na radnici byla připevněna ruka sevřená v pěst na znamení, že hradní pán „*Trhovce chrání, kup i prodej přehlídá, by před se šel bez všelike křivdy.*“³⁶

³² KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 13, pozn. 28.

³³ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 15, pozn. 28.

³⁴ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 15, pozn. 28.

³⁵ TEPLÝ, František, s. 53, pozn. 1.

³⁶ TEPLÝ, František, s. 54, pozn. 1.

3.2 Vítek I. z Hradce a jeho stavební a politická činnost

Vítek I. z Hradce byl nejstarším synem Jindřicha I. z Hradce. Poprvé se objevil jako svědek v listině z roku 1223. Vítek sloužil tehdejšímu vládnoucím Přemyslovcům Václavovi I. a Přemyslu Otakarovi II. Za své služby získal funkci kastelána na hradě v Olomouci, kde v téže době pobýval i syn českého krále Václava I., Přemysl Otakar II. I přes veškeré vazby na Václava I. se Vítek při povstání proti králi postavil na stranu jeho syna Přemysla Otakara II. Zúčastnil se křížových výprav, které měly řádu německých rytířů pomoci ovládnout i poslední pohanské části Evropy. Společně s Přemyslem Otakarem II. se v roce 1251 účastnil i tažení do Horních Rakous a v roce 1254 vyjednával mír mezi Přemyslem Otakarem II. a Bélou IV. v Budíně. Účastnil se i Přemyslova tažení k Baltskému moři, kde vzniklo město Královec,³⁷ dnešní Kaliningrad.

Roku 1255 vydal listinu pro řád německých rytířů, která potvrzovala směnu různých pozemků na Jindřichohradecku a založení špitálu pro dvanáct nemocných.³⁸ Řád měl až do svého odchodu z města podací právo na farní kostel, jehož farářem byl vždy někdo z řádu. Německí rytíři zůstali v přízni hradeckých pánů do husitských válek. Po roce 1450 řád město opustil. Z téže listiny se dozvídáme o existenci tržiště. Mezi jinými výsadami je v něm například poskytováno jindřichohradeckým trhovcům právo svobodného obchodování na všech trzích patřících Vítkově. Zároveň byli trhovci osvobozeni od dávek, poplatků a cel. Pravidelné týdenní trhy umožňovaly výměnu řemeslných výrobků mezi domácími obyvateli i odbyt cizokrajného zboží, mezi které patřily sůl, slanečci, víno, ovoce nebo luxusnější oděvní výrobky určené především jindřichohradecké vrchnosti a movitějším skupinám obyvatel Jindřichova Hradce.³⁹

Za panování Vítka I. z Hradce pokračovala i kolonizace nejbližšího okolí. Byly rozšiřovány nebo zakládány vesnice v blízkosti Jindřichova Hradce, některé například i pomocí tzv. žďáření, jednalo se například o Dolní Žďár. Poddaní, kteří dohlíželi na kolonizaci, tzv. lokátoři, získali od Vítka ve vesnici lepší půdu i dědičnou funkci rychtáře, a to až do vymření rodu. Z některých se později stala jindřichohradecká nižší šlechta.⁴⁰

Ke kolonizaci byly přizvány i dva rytířské řády, mimo již výše zmíněného řádu německých rytířů také templáři. Oba tyto řády byly odborníky v odvodňovacích pracích. Oba řády do Jindřichova Hradce přiváděly osvědčené dělníky a řemeslníky, například koželuhy a kováře.

³⁷ TEPLÝ, František, s. 56, pozn. 1.

³⁸ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 21, pozn. 28.

³⁹ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 60, pozn. 4.

⁴⁰ TEPLÝ, František, s. 58, pozn. 1.

Zde měli zaručenu kratší robotu (20-50 let), na základě emfyteutického práva dědil jejich majetek syn, vnuk, dcera, vnučka, jinak nemovitost připadla majiteli panství.⁴¹ O rostoucím významu osady v podhradí napovídá i zmínka o zdejším rychtáři ve výše zmíněné listině pro řád německých rytířů, Jindřichu, zvaném kameníkovi (Henricus iudex dictus lapicida). Toto dokládá počátky samosprávy osady, která byla od roku 1293 uváděna jako město.⁴²

Ještě za života Vítka I. z Hradce byla upravena zemská stezka, na které byl vybudován tzv. Rybníční most. Stezka dala vzniknout nové části města - Zárýbničí.⁴³ Vítek I. zemřel kolem roku 1259 a je pohřben v jindřichohradeckém farním kostele, v kryptě svatého Jana.⁴⁴ Hradecký pán po sobě zanechal tři syny – Oldřicha, Jindřicha a Jetřicha (Dětricha). Po Oldřichovi a Jindřichovi z Hradce nesou název dvě zdejší vesnice – Oldřiš a Jindřiš. Jetřich se stal biskupem v Olomouci, Jindřich byl přísedícím u moravského zemského soudu, avšak z tažení do Pruska se nevrátil.⁴⁵ Jindřichohradecké panství zdědil Oldřich (1254–1282).

3.3 Jindřichův Hradec ve vrcholném středověku

Oldřich I. z Hradce měl na svých pečetích od roku 1265 přídomek de Newenhous, Niwenhous, Nevenhovs. Oldřich I. z Hradce se zprvu těšil přízni krále Přemysla Otakara II. Zastával úřad královského podkomořího a většinu času trávil na pražském dvoře. Roku 1269 odešel z Prahy a vrátil se do Jindřichova Hradce. Pravděpodobně v této době se dostal do nemilosti krále – příčinou byla narůstající moc rodu Vítkovců, která začala přerůstat moc panovnickou.⁴⁶ Rozpory mezi králem a Oldřichem I. vyvrcholily roku 1276, kdy se Oldřich I. z Hradce postavil na stranu králových protivníků vedených Závišem z Falkenštejna. Po neúspěšném povstání proti králi Přemysl Otakar II. odebral⁴⁷ Oldřichovi I. z Hradce jindřichohradecké panství a samotného Oldřicha poslal do vesnice jménem Buk.⁴⁸ Po bitvě na Moravském poli roku 1278 byl Jindřichův Hradec pánům z Hradce natrvalo navrácen.⁴⁹

Během vlády Oldřicha I. z Hradce a jeho syna Oldřicha II. z Hradce bylo dokončeno nové hradní opevnění, jehož součástí byl příkop s parkánem na dnešním druhém nádvoří. Současně byla postavena i nová obytná věž, označovaná jako Hranatka, která byla umístěna na rozhraní

⁴¹ TEPLÝ, František, s. 66, pozn. 1.

⁴² HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 15, pozn. 4.

⁴³ TEPLÝ, František, s. 66, pozn. 1.

⁴⁴ TEPLÝ, František, s. 69, pozn. 1.

⁴⁵ TEPLÝ, František, s. 70, pozn. 1.

⁴⁶ TEPLÝ, František, s. 71, pozn. 1.

⁴⁷ DURDÍK, Tomáš, s. 229, pozn. 16.

⁴⁸ TEPLÝ, František, s. 73, pozn. 1.

⁴⁹ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 23, pozn. 28.

druhého a třetího nádvoří. Tato obytná věž se však do 21. století nedochovala. V jindřichohradecké zámecké zahradě byla postavena okrouhlá obranná věž, zbořená při stavbě rondelu v roce 1595.

Rozpory mezi vládnoucími Přemyslovci a rodem Vítkovců ukončil až Oldřichův syn Oldřich II. z Hradce v roce 1294. V tomto roce odkázal rodový majetek, zemře-li sám bez mužského potomka, českému králi Václavovi II.⁵⁰ Výměnou obdržel Oldřich II. právo ve městě usídlit osm Židů. Tento krok byl zárukou rozvoje peněžního obchodu, který se stal podmínkou prosperity města i pánů z Hradce. Zároveň usídlení osmi Židů se stalo podnětem k založení židovské čtvrti. Král Václav II. měl v držení nedaleké královské sídlo Kunžak, které však po smrti Přemysla Otakara II. pozbylo významu ve prospěch Jindřichova Hradce. Když český král Jan Lucemburský dával do zástavy královská města, došlo právě i na Kunžak. Dne 7. května 1339 na základě smlouvy „*Směnil král Jan Lucemburský se svým synem Karlem, markrabětem moravským, královské panství Telč* (jehož součástí byl Kunžak, pozn. autora) s *Oldřichem z Hradce za jeho panství Bánov*.“⁵¹

K finanční prosperitě pánů z Hradce přispívaly i celní poplatky z dováženého zboží, které byly ve druhé polovině třináctého století soustavným zdrojem finančních příjmů. K finančním příjmům patřila i tzv. plecháčková daň, která se udržela až do vlády Josefa II.⁵² Plecháčkovou daň zavedl v roce 1293 Oldřich II. jako příspěvek na hostinu, kterou každý rok páni pořádali pro duchovní na památku zesnulých pánů z Hradce. Tato daň pro Židy vzrostla z původních dvou plecháčků na čtyřicet plecháčků v 18. století. Problém byl, že ražba plecháčků skončila v roce 1300, a teprve v roce 1781 požádali Židé o možnost platit daň v běžných mincích.⁵³

Období vlády Oldřicha I. z Hradce a Oldřicha II. z Hradce patří k jednomu z vrcholů kulturních dějin města. Důvodem je především okouzlení hradeckých pánů rytířskou kulturou, která na české území přicházela z Rakouska a Německa. Pro rozvoj panství a kultury byly také důležité rodové přeshraniční kontakty s rody z Rakouska, Švábska nebo Bavorska. Tyto styky dokládá i sňatek Oldřicha I. z Hradce s Marií z rodu hrabat z Plainu a Hardeggu. Město navštívil i Ulrich z Liechtensteinu, autor rytířského eposu *Frauendienst*. Z této doby se dochovala i řada českých a německých děl, vykreslujících město jako jedno z nejvýznamnějších kulturních center vrcholně středověkých Čech. Mezi tato díla patří

⁵⁰ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 26, pozn. 28.

⁵¹ SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, inventární číslo 2, signatura 3; archivní fond: Rodinný archiv Pánů z Hradce, Jindřichův Hradec 1291–1841 (1943); místo uložení: SOA Třeboň – oddělení J. Hradec. *Král Jan Lucemburský se svým synem Karlem, markrabětem moravským, směňují královské panství Telč s Oldřichem z Hradce za jeho panství Bánov*; [cit. 2023-06-08]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/128891/1>

⁵² HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 60, pozn. 4.

⁵³ DOBEŠ, Adam. Dějiny Židů v Jindřichově Hradci v letech 1848–1918. In: Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2005. Sv. 17. s. 83.

například skladba neznámého autora „*Gedicht von Christi advent*“ nebo část veršované skladby lantkraběte Ludvíka Zbožného. Poslední zmiňovaná byla však velmi tendenční: „*Oldřich jedním z nejlepších býval, chudý i bohatý rovný mu byl.*“⁵⁴ Velký význam má i jedna z verzí Alexandreidy, pocházející z Jindřichova Hradce a dodnes v několika zlomech uchovaná ve sbírkách Národního muzea.⁵⁵

Oldřich II. z Hradce podporoval německé řády a německé kolonisty. Zároveň je Oldřich II. kronikáři vzpomínán jako štědrý donátor německých potulných minnesängřů, pěvců písní o lásce a úctě k urozeným dámám (trubadúrů).⁵⁶

Z manželství vzešly tři dcery a syn Oldřich III. Z Hradce. Oldřich III. z Hradce byl v době smrti svého otce Oldřicha II. nezletilý (nejvýše čtrnáctiletý), a proto se vládou nad panstvím místo něj ujali jeho matka Mechtilda ze Schaumburku a purkrabí Oldřich Pluh z Rabštejna.⁵⁷ Z této doby pochází i nové gotické opevnění města, do kterého se mohlo vstupovat třemi branami s vodními příkopy a hranolovými baštami. Jedna z bašt stále nese právě jméno Oldřichova purkrabího – Pluhova bašta. Příkopy obklopující město byly mohutné, měřily „*370 velkých kročejů*“⁵⁸ mužských, v šíři 30, hloubka 12 až 13 loket.“⁵⁹ Parkán byl postaven ze žuly, součástí byly střelny a chodby kryté pavlačemi.⁶⁰ Po celé délce městských hradeb stála řada domků, které tvořily úzkou uličku, až za ní následovaly domy městských čtvrtí. Ze zdí vystupovaly i kruhové bašty, tzv. okrouhlice. Výše zmíněné tři brány – Nežárecká (Třeboňská, Linecká), Pražská (později Novoměstská) a Rybnická (Videňská), měly původně jména podle barev, Nežárecká brána se označovala také jako Červená brána. Součástí hradeb byly i dvě vedlejší branky, kde: „*Za úplatu pouštěli do města opozdilce, nikdy však Žida.*“⁶¹ Náměstí v této době získalo podobu nepravidelného čtyřhranu. Bylo velmi prostorné, přístup na něj byl však komplikovaný, protože z něj vybíhaly úzké uličky.⁶² Náměstí-tržiště bylo obklopeno dřevěnými domky s podezdívkou. Celé náměstí bylo možné obejít podloubími spojujícími jednotlivé domky. Město mělo od první poloviny 14. století povoleno konat popravy na náměstí.

Od výstavby městských příkopů začala jindřichohradecká vrchnost striktně vyžadovat dodržování tzv. mílového práva.

⁵⁴ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 27, pozn. 28.

⁵⁵ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 28, pozn. 28.

⁵⁶ TEPLÝ, František, s. 84, pozn. 1.

⁵⁷ TEPLÝ, František, s. 83, pozn. 1.

⁵⁸ Kročej – stará česká jednotka délky (59 cm).

⁵⁹ Loket – stará česká jednotka délky (59,3 cm).

⁶⁰ TEPLÝ, František, s. 86, pozn. 1.

⁶¹ TEPLÝ, František, s. 87, pozn. 1.

⁶² TEPLÝ, František, s. 93, pozn. 1.

Oldřich III. se věnoval i budování kostelů na svém panství. Pro řád německých rytířů nechal dostavět jindřichohradecký kostel svatého Jana Křtitele a započal se stavbou nového kostela Nanebevzetí Panny Marie pro nově přichozí minoritský řád. Nedaleko tohoto kostela stála i první škola v Jindřichově Hradci. Z činnosti Oldřicha III. na rodovém sídle jmenujme například dvojnásobně zvětšený starý palác.

Kultura se na dvoře pánů z Hradce i nadále rozvíjela, a to díky komendě řádu německých rytířů a literární činnosti z doby Oldřicha III. z Hradce, známé jako *Jindřichohradecké zlomky*. Činnost komendy je zobrazena i v pozadí nejznámější kapitoly rytířské kultury na jindřichohradeckém dvoře, a tou je nástěnné vyobrazení legendy svatého Jiří v gotickém paláci jindřichohradeckého hradu.

Jako velmi mladý se Oldřich III. z Hradce účastnil odboje české šlechty proti novému českému králi Janu Lucemburskému. Oldřichův odpor netrval dlouho a přešel pak na královu stranu.

Za své vlády se Oldřich III. z Hradce potýkal také s valdanskými, tedy s tzv. jinověrci, kteří jako kolonisté přicházeli z Německa a na Jindřichohradecku se usídlili především v obci Bednárec. Proti nim byla vedena i první křižácká na české území.⁶³

3.3.1 Nástěnné malby legendy svatého Jiří na jindřichohradeckém hradu a zámku

Nástěnné středověké malby, představující tzv. svatojiřskou legendu, patří k nejvýraznějším středověkým památkám nejen státního hradu a zámku v Jindřichově Hradci. Místnost, ve které se legenda nachází, pochází z 13. století z původního románsko-gotického paláce. Tato síň původně sloužila jako hlavní reprezentační a vstupní sál. Přestavbou přišla o původní strop a splynula s místností v horním patře, bývalou zbrojnicí. Toto je připomenuto na zachovalém latinském nápisu na stěně, který udává, že v roce 1331 bylo ve zdejší zbrojnici uloženo šestnáct balist, tedy obranných praků.⁶⁴ Podle nápisu nad portálem se vzhled sálu změnil v roce 1338 za vlády Oldřicha III. z Hradce. Ten nechal na stěny vymalovat výjevy z legendy o svatém Jiří, který byl jedním z hlavních patronů rytířů, a především významným světce řádu německých rytířů, kteří ve městě působili.

Malby jsou umístěny do třech výškových úrovní po celém obvodu sálu. V celoevropském kontextu je však zajímavé, že tato legenda je vyobrazena ve světských prostorách hradu.

⁶³ TEPLÝ, František, s. 120, pozn. 1.

⁶⁴ SEDLÁČEK, August, Karel LIEBSCHER, Adolf LIEBSCHER a Vojtěch KRÁL Z DOBRÉ VODY. Hrad, zámek a tvrz království Českého. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1885, s. 12. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:aa99f4b1-7b61-11e7-94b3-005056825209>

Nelichotivý osud potkal zobrazenou legendu v osmnáctém století; místnost byla vybílena a přestavěna na byty pro úředníky. V devatenáctém století byly malby odkryty a restaurovány.⁶⁵ Restaurování proběhlo na objednávku Jaromíra Černína z Chudenic, který obnovu svěřil malíři Theofilu Melicherovi. Způsob obnovy sice znamenal fyzickou záchranu maleb, ale domalování některých částí a ztráta barevnosti znamenaly i poškození jejich originálního vzhledu.⁶⁶

3.4 Jindřich II. z Hradce a pověst o Bílé paní

Po smrti Oldřicha III. z Hradce získal jindřichohradecké panství jeho nejstarší syn Jindřich II. z Hradce. Nikoli ovšem celé, pouze polovinu. O dědictví se musel dělit se svými bratry Oldřichem IV., Menhartem a Heřmanem. Neshody mezi bratry a dluhy po otci, které byly řešeny zástavami rodového majetku, vedly k pustnutí rodového sídla i samotného města.

Nicméně i přes výše zmíněné strasti, postihující jindřichohradecké panství, měl rod pánů z Hradce velký význam. Bratři se účastnili v roce 1347 korunovace krále Karla IV. Jindřich II. se zúčastnil Karlova vojenského tažení do Porýní a Horní Falce v letech 1348–1349.⁶⁷

Jindřich II. z Hradce se oženil s vdovou Markétou z Halasu, která však zemřela při prvním porodu. V téže době se dostal do sporu s manželčinou rodinou a s Vilémem z Landštejna, kterému se nelíbilo odklonění stezky z Podunají k Jindřichovu Hradci. Jindřich II. byl u Hluboké zajat a uvězněn v Rakousku.

Nakonec se z rakouského zajetí dostal, následně absolvoval Karlovu římskou korunovační jízdu, kde se vyznamenal v boji u Pisy. Po návratu do Čech při šarvátce smrtelně zranil Viléma z Landštejna, se kterým měl spory ohledně trasování obchodní stezky z Podunají.⁶⁸ Účastnil se i položení základního kamene budoucího Karlova mostu.

Jindřich II. z Hradce zemřel roku 1363 a zanechal po sobě druhou manželku Markétu z Hardeggu, čtyři syny, dceru Annu a zadlužené panství.

3.4.1 Markéta z Hardeggu, jindřichohradecká Bílá paní

S pověstmi o Bílé paní se setkáváme na mnohých českých a moravských památkách.

⁶⁵ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 79, pozn. 28.

⁶⁶ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 79, pozn. 28.

⁶⁷ TEPLÝ, František, s. 120, pozn. 1.

⁶⁸ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 39, pozn. 28.

Jindřichohradecký hrad má také svou Bílou paní. Je jí již výše zmíněná druhá manželka Jindřicha II. z Hradce, Markéta z Hardeggu. Ta byla velice pobožná a po smrti manžela se rozhodla odejít do kláštera, aby odčinila hříchy svého poněkud dobrodružnějšího manžela.⁶⁹ Odešla do Českého Krumlova do kláštera klarisek, nicméně kvůli svým dětem si vyžádala povolení k cestám domů do Jindřichova Hradce. Protože se do města měla vracet pravidelně v bílém rouchu, začalo se jí říkat Bílá paní. Markéta zavedla hradní tradici vaření a rozdávání sladké kaše chudým na Zelený čtvrtek. Tato kaše byla z piva svařeného s pšeničnou krupicí, omaštěná olejem z máku a slazená medem.⁷⁰ Tradice vaření sladké kaše se udržela až do osmnáctého století.

Postupem času se na Markétu z Hardeggu zapomnělo a byla označována pouze jako Bílá paní. Když na jindřichohradecké jezuitské koleji působil Bohuslav Balbín, pokusil se rozluštit, kdo byla Bílá paní. Mylně tuto jindřichohradeckou pověst spojil s mnohem známější postavou Perchty z Rožmberka, která však v Jindřichově Hradci nikdy nežila. Tento omyl byl důvodem, proč se na sídlech Vítkovců začaly objevovat portréty právě Perchty z Rožmberka. Jindřichohradeckí páni dodržovali tradici vaření sladké kaše přesně tak, jak ji ve své závěti popsal Adam I. z Hradce. „*Item co se krmení chudých na hradeckém zámku dotýče, v tom také mocně a zvláště tímto listem a kšaftem svým poručím a řídím i dědice a budoucí a všechny potomky své k tomu vysoce a pilně zavazují, aby toho nikterak neskládali, ani toho jak a čím změňovali, než to, tak předce podle obyčeje starobylého, kterýž jsú předkové moji a zvláště pan otec můj, dobré paměti, i já zachovávali, každého roku to držíce a tak se v tom zachovávajíce, též nyní i v časích budoucích věčně tak, aby ani v tom čest chvála Pánu Bohu všemohúcímu od té chudiny, těch živých obrazů, nikterakž měněna, ani umenšována býti nemohla;(...)* Pakli by kdokoli z dědiců a budoucích nebo potomků mých to kdy rušiti aneb toho, jak jinak umenšovat chtěl neb chtěli, mocně poručím, aby král Jeho Milost tomu každému týž statek, panství hradecké, všecek odjíti a v něj se uvázati a jeho jako svého vlastního užívati mohl a moc měl, však též bez ublížení toho krmení chudých, jak se svrchu píše.“⁷¹

3.5 Město za posledních Lucemburků a husitských válek

Jindřich II. z Hradce zanechal po své smrti jindřichohradecké panství v dluzích. Problémy se

⁶⁹ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 38, pozn. 28.

⁷⁰ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 40, pozn. 28.

⁷¹ TEPLÝ, František, s. 128-129, pozn. 1.

snažili řešit opatrovníci jeho synů, Petr z Rožmberka a Jošt z Rožmberka.⁷² Ve stejné době zmítala panstvím i tragická událost. V roce 1366 jistý vladyka, který byl dán do klatby, vypíchl obě oči zdejšímu knězi, který klatbu veřejně vyhlašoval. Tento vladyka, i přes přimluvy jindřichohradeckého panstva, byl v Praze také zbaven očí a po třech dnech zemřel.⁷³ V této době došlo také k velkému rozmachu zdejšího řádu minoritů, kteří sídlili u kostela svatého Jana Křtitele v Jindřichově Hradci. Ten si zdejší páni vybrali jako své pohřebiště. V roce 1369 nechali minorité postavit ambit a novou zeď mezi klášterním kostelem a novým dormitářem. Smlouvu na tato díla uzavřeli se zdejšími kameníky Mikulášem a Ondřejem za 28 kop grošů a 10 měřic žita.⁷⁴

Minorité vytvořili z Hradce poutní místo zejména spojené se slavnostmi svatého Jana Křtitele. Řeholnímu řádu se podařilo získat pro města i několik relikvií, které byly uctívány.

To, že se minorité obrátili na zdejší řemeslníky, je jasný doklad rozvoje řemesel a cechů v Jindřichově Hradci. Na hlavní jindřichohradecké ulici byly dílny kovářů a zámečníků, na náměstí se otevřely nové obchody, tzv. kvelby a hostince. V době trhů obchodovali v Jindřichově Hradci se svým zbožím *krejčí, ševci, koláři, koželuzi, truhláři, hrnčíři, nožíři, mečíři, provazníci a soukeníci*.⁷⁵ Zvláště soukenictví bylo za vlády Lucemburků v Jindřichově Hradci na vzestupu. Společně s řezníky vytvořili soukeníci vlastní cechy. Existencí cechů měl Jindřichův Hradec zajištěn stálý příjem a jistotu do budoucna, mladší mistři a tovaryši měli povinnost cvičit se v hašení ohňů, také absolvovali vojenský výcvik pro případ ohrožení města a útoku na nepřátele.

Byl ustálen i vzhled města a jednotlivých budov, jako byly chlebnice, městská váha, masné krámy, náměstí, které bylo odstraněním hrbolů a návozem hlíny vyrovnáno, a také židovská část města. Ve městě se nacházely lázně i nádrž na pitnou vodu, ze které vedl dřevěný vodovod.

S růstem města rostlo i bohatství zdejších měšťanů, například *Bališe, Svaty, Kadolta, rodu z Červeného domu nebo Jana Domašínského*.⁷⁶

Finanční situace pánů z Hradce se zlepšila až po prodeji některých panství a zejména po prodeji panství v Deštné, které patřilo strýci sirotků.⁷⁷ Páni z Hradce písemně uznali městu Jindřichův Hradec některá privilegia. Hradečtí měšťané zaplatili 350 kop pražských grošů, za něž bylo možné v roce 1389 pořídit dva statky. V povolení bylo mimo jiné napsáno: „Každý

⁷² KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 43, pozn. 28.

⁷³ TEPLÝ, František, s. 129, pozn. 1.

⁷⁴ TEPLÝ, František, s. 129, pozn. 1.

⁷⁵ TEPLÝ, František, s. 131, pozn. 1.

⁷⁶ TEPLÝ, František, s. 134, pozn. 1.

⁷⁷ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 48, pozn. 28.

*měšťan může za živa nebo na smrtelné posteli naložiti bez jakékoli překážky se svým jměním, movitým i nemovitým, jak mu libo. Když by některý člověk z města ušel, má jeho jmění 13 neděl zůstávali nedotčeno, kdyby se snad vrátil. Po uplynutí té lhůty má se poříditi inventář, svolati [na rynku veřejně a v sousedních městech], zdaliž by se k porřízení dostavil, když ale nikoli milostivosti nehledá, jeho statek bez veškeré lhůty a soudu případně vrchnosti.*⁷⁸

Význam a bohatství města stoupaly i po rozhodnutí českého krále Václava IV., že veškeré zboží z Rakouska nebo do něj má vést přes Jindřichův Hradec. Do pokladny hradeckých pánů přibývaly peníze i za výběr odpustků. Měšťané přispívali i na chudé a nemocné, ve městě vznikl špitál na Zárybniči. K ústavu byla postavena i kaple. Další špitál ve městě spravoval řád německých rytířů.

Jindřich starší z Hradce přikoupil k jindřichohradeckému panství Počátky a Jenštejn. V politice se výrazně projevil při vystoupení panské jednoty proti králi Václavovi IV. Roku 1394 se podílel na Václavovu uvěznění, ale časem vyjednal jeho propuštění.⁷⁹ Králův bratr Jan Zhořelecký a bratranec Jan, markrabě moravský, napadli Jindřichovy statky a vyplnili je. Vypleněna byla především Telč. Král Václav jmenoval v roce 1398 Jindřicha staršího z Hradce nejvyšším purkrabím a páni z Hradce se tak opět zařadili mezi nejvýznamnější šlechtické rody v království. Jindřich starší však v témže roce zemřel.

Jindřich mladší z Hradce se z finančních problémů dostal díky uzavření smlouvy o společném držení panství se svým strýcem Heřmanem. V rámci růstu podpořil dostavbu hradeckého farního kostela Nanebevzetí Panny Marie, který založil již jeho děd Oldřich III.

Za života Jindřicha staršího z Hradce a Jindřicha mladšího z Hradce došlo k obohacení erbu jindřichohradeckých pánů. K erbu se připojilo korunované písmeno M, které vychází pravděpodobně ze silné mariánské zbožnosti.⁸⁰

V době sílícího husitského hnutí stáli v čele Jindřichova Hradce Jan mladší z Hradce a Oldřich z Hradce, zvaný Vavák. S Oldřichem si Jan rozdělil rodový majetek. Oldřichovi připadl Jindřichův Hradec, Jan mladší získal majetky na Moravě a stal se zakladatelem vedlejší větve v Telči. Zároveň byl přívržencem katolíků a pro svou podporu byl na kostnickém koncilu prohlášen za nejkřesťanštějšího pána v Čechách. Zemřel v Zikmundově táboře. Oldřich řečený Vavák naopak na svém panství povolil přijímání podobojí. Oldřichova pečeť se objevuje i na protestním listu české šlechty po upálení mistra Jana Husa.⁸¹ Patřil k nejbližším spolubojovníkům Jana Žižky a stal se i jedním ze správců, kteří řídili zemi po

⁷⁸ TEPLÝ, František, s. 143, pozn. 1.

⁷⁹ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 43, pozn. 28.

⁸⁰ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 47, pozn. 28.

⁸¹ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 53, pozn. 28.

sesazení Zikmunda Lucemburského z českého trůnu. V roce 1421 se stal nejvyšším mincmistrem, nedlouho poté zemřel na mor.

Novým pánem jindřichohradeckého panství se stal Menhart z Hradce. Tento šlechtic byl původně přesvědčený katolík. Po opakovaném zajetí husity se stal oporou umírněných husitů. I přes výše zmíněné byl Menhart stále v kontaktu s Oldřichem z Rožmberka, který byl nepřitelem husitů. V bitvě u Lipan bojoval na straně panské jednoty a poté se stal nejvyšším purkrabím Pražského hradu a Karlštejna. Byl podporovatelem Albrechta Habsburského i Ladislava Pohrobka, po roce 1439 také správcem Českého království a českých korunovačních klenotů.⁸² Později se dostal do sporu s novým zemským správcem Jiřím z Poděbrad a byl proto zajat. Propuštěn byl až krátce před svou smrtí.

V období vlády Jana mladšího z Hradce, Oldřicha zvaného Vaváka z Hradce a Menharta z Hradce se rozvoj rodového sídla a města v podhradí zastavil z důvodu nedostatku financí a nepříznivých poměrů v tehdejší české společnosti.

Nejistota v otázkách víry i majetku se u pánů z Hradce i u pánů z Landštejna projevily tak, že všechny důležité listiny odeslali z rodových sídel do Českého Krumlova. Sakrální cennosti byly převezeny do kláštera Zlatá Koruna.⁸³ V této době opustili Jindřichův Hradec minorité i řád německých rytířů. Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl 40 let v rukou kališníků. V roce 1434 město napadli táborité.⁸⁴ Zapálili kostel svatého Jana Křtitele a klášter minoritů. Dále se však husité nedostali, protože: „*Statečná chasa soukenická a řeznická dobyvatel dále nepustila.*“⁸⁵

V této době se Jindřichův Hradec stal po Praze druhým centrem politického života. Největší zemský sněm, který Jindřichův Hradec hostil, se odehrál v roce 1447 a dorazil na něj mimo jiných také Jiří z Poděbrad. Budoucí český král byl vzdáleným příbuzným Menharta z Hradce, protože jeho babička byla sestrou hradeckého pána. I přesto, že tento sněm byl největší a trval dva měsíce, ujala se pro něj přezdívka *jalový sněm hradecký*,⁸⁶ protože se na něm nic nevyřešilo.

Když v roce 1448 dobyl Jiří z Poděbrad Prahu, nechal Menharta, který konvertoval ke katolictví, zajmout a uvěznit v Poděbradech. O propuštění nejvyššího úředníka království se snažil jeho syn Oldřich V. z Hradce, který Jiřímu zaslal i několik dopisů.⁸⁷ Krátce po

⁸² KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 55, pozn. 28.

⁸³ TEPLÝ, František, s. 134, pozn. 1.

⁸⁴ RULL, František. *Monografie města Hradce Jindřichova*. 2. vydání: Brno, Garn, 2016, s. 47.

⁸⁵ TEPLÝ, František, s. 181, pozn. 1.

⁸⁶ TEPLÝ, František, s. 193, pozn. 1.

⁸⁷ „*Službu urozený pane a bratře milý! Jakožť sem prve psal, prose tebe, aby mi otce mého propustil, jakož jeho bez viny v svém vězení držíš: i odepsals mi mezi jinú řečí pravě, že by jeho chtěl postaviti a o některé věci k němu*

propuštění Menhart z Hradce roku 1449 zemřel. Během následných konfliktů se Oldřich V. z Hradce zadlužil a přišel o některé rodové majetky. Za jeho panování byli do Jindřichova Hradce pozváni františkáni a zpět se vrátil řád minoritů. V roce 1443 prošla městem a okolím morová epidemie.

3.6 Jindřichův Hradec na konci středověku

Konec středověku v Jindřichově Hradci znamenal rozvoj některých řemesel. Jedním z nejvýznamnějších bylo soukenictví, které v tomto období zažívalo nebývalý vzestup. Po roce 1430, kdy do města plynuli noví obyvatelé, začaly být kolem domů rušeny zahrady a na jejich místě stavěna tzv. přídomečky. Konšelé disponovali i hrdebním právem. Vznikla i nová část města, tzv. Nové Město, nepravidelný čtyřhran s baštami a příkopy. Do nové části města se přesunuli kováři, truhláři, bečváři i soukeníci. Na západním okraji byla čtvrť nejchudších obyvatel města. Další část města, Zárybníčí, se skládala z několika částí: špitál u svaté Alžběty, kostel svatého Václava a tzv. Malomocná ulice.⁸⁸ Vlastní město se příliš nezměnilo, ulice a náměstí byly dlážděné, protože v Hradci bydleli i dlaždiči. Na hradě byla postavena nová kuchyně a zasedací síň.

3.6.1 Jindřich IV. z Hradce – poslední středověký pán. Nástup telčské větve rodu.

Oldřich V. z Hradce z manželství s Markétou z Potštejna neměl žádného dědice, a tak jeho smrtí 24. ledna 1452 vymřela hradecká linie rodu. Král Ladislav Pohrobek dal v roce 1453 hradecké panství Jindřichovi IV. a Heřmanovi z telčské větve rodu. Tato vedlejší větev se tak stala hradeckými pány.⁸⁹ Jindřich IV. z Hradce byl velkým odpůrcem krále Jiřího z Poděbrad. Sám vstoupil do tzv. Zelenohorské jednoty, která byla katolickou opozicí proti Jiřímu z Poděbrad. V obavě z hrozícího konfliktu nechal zdokonalit opevnění Jindřichova Hradce. Z této doby pochází například opevnění hradu nad řekou Nežárkou – pozdně gotická hradba

mluviti před pány na sněmu. Věřímť já tobě, že ty toho, pane, neučiníš, mně tak k veliké hanbě i otci mému, by(s) jej měl stavěti, maje jej v svém vězení, jako člověka neřádného; nebo to dobře pane víš, žeť on jest pán osedlý a svobodný v zemi, jakožto který z vás a vždy býval na sněmích beze všech glejtův. I ještěť za to prosím, milý pane, račte jeho propustiti — a můj otec má státi (svobodně) na sněmu, a dá-li jemu kto z čeho kterou vinu, má odpovídati a opraviti, bude-li komu vinovat shledán; a jemu (původovi) ať též se stane. Pakli by(s) toho vždy neráčil učiniti, než jej tak vždy stavěti k naší veliké hanbě a k útisku, pane, rač věděti, žeť bych musil na tě všem dobrým lidem žalovati i rozpisovati pánům i knížatům okolním, kterak mně a otci mému nepravost činíš a jej u vězení máš, nikdy se jemu neohradiv an na tě i žádné péče neměl. Čehožť vždy věřím, pane, že se toho neráčíš dopustiti a mů službu zachováš; nebť sme toho proti tobě nikdy neprovinili. A tohoť prosím odpovědi. — Oldřich z Hradce, TEPLÝ, František, s. 195-196, pozn. 1.

⁸⁸ TEPLÝ, František, s. 215, pozn. 1.

⁸⁹ RULL, František, s. 52, pozn. 84.

s polokruhovými baštami. V roce 1467, když vypukla válka mezi katolickými pány a Jiřím z Poděbrad, Jindřichův Hradec královským vojskům odolal. Během obléhání města bylo vypáleno Nežárecké předměstí a Nové Město, z děl bylo ostřelováno Staré Město a hrad.

Po smrti Jiřího z Poděbrad a nástupu Jagellonců na český trůn v roce 1471 se Jindřich IV. z Hradce přidal na stranu uherského krále Matyáše Korvína. Již v roce 1479 však přešel na stranu jagellonského krále Vladislava. V osmdesátých letech patnáctého století se Jindřich dostal do sporů se sousedními pány z Rakouska, a obě strany si proto několik let navzájem plenily panství.

V roce 1490 se Jindřich IV. z Hradce velkou měrou podílel na zvolení Vladislava Jagellonského uherským králem, protože stál v čele vyslanců českého krále. V roce 1503 se stal pražským nejvyšším purkrabím. Byl jedním z nejbohatších českých šlechticů a podporoval katolické vyznání.

Dne 1. října 1472 potvrdil Jindřich IV. Jindřichovu Hradci všechna dosavadní práva a výsady a prohlásil je spolu s panstvím za nedělitelné dědictví.⁹⁰ V samotném městě nechal opravit farní chrám a zdejším františkánům, kterým nestačil pro bohoslužby odlehlý kostelík svatého Václava, dal na vhodnějším místě postavit kostel s klášterem. V roce 1483 byl polepšen erb zlaté růže v modrém poli přidáním dvou českých královských lvů jako štítonošů a královy iniciály W: „1483, 25. září. *My Vladislav z božie milosti král Český, markrabie Moravský, Lucemburské a Slezské kniežě a Lužický markrabie (...) Jakož mají prve na erbu a na pečeti zlatú ruožu v modrém poli, že jim k tomu přidáváme dva lvy celé zlaté barvy pod zlatými korunami, každý se dvěma ocasey, jeden s pravé a druhý s levé strany, aby v štítu modrém stojiece na zadních nohách, předními nohama oběma zlatú ruožu o pěti listech mezi sebou drželi; a k tomu nad tú ruožu aby bylo postavené zlaté W pod korunú zlatú v témž modrém štítu.*⁹¹

V Jindřichově Hradci se objevily i nové cechy: pomocníci v pivovaru a v solnici.⁹² Do města přicházejí další zedníci, hutník Matůš Hradecký, cinař, který měl dílnu na Novém Městě, rybníkáři (původně označovaní jako stavaři), malíř Jan, který v roce 1485 zakoupil dům naproti hradeckým lázním, nebo sladovníci, kteří měli domy u rybníka. Dále víme o trubačích a hlásných, kteří pobírali plat ve výši 14–16 grošů pro mladší a 20 grošů pro starší z nich. Obnovy se dočkala koželužství. Soukenický cech vydal svým tovaryšům nové

⁹⁰ RULL, František, s. 55, pozn. 84.

⁹¹ TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce* část všeobecná Dílu 1. sv. 2. Dějiny města za vlády pánů z Hradce linie Telecké (1453-1604), 1927, s. 70. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:8f9e91f3-0e23-4b86-89f5-d53a02f011a6>

⁹² TEPLÝ, František, s. 59, pozn. 91.

artikuly, potvrzené Jindřichem IV. z Hradce. Ve městě vznikla i řada nových hospod nebo masných krámů (kterých bylo ve městě sedm). Mezi řemeslníky se počítali i tzv. městští střelci. Jako střelci byli označováni měšťané, kteří v případě napadení města stáli s kuší na hradbách. Cechy měly kromě řemeslné činnosti na starost i obranu města, pořádek při trzích nebo pomoc při požárech. K likvidaci ohně měli všechno potřebné: „*Železné háky, žebříky po 10 groších, plátěné a voskem nebo dehtem napuštěné košíky věšeli na určitých místech, aby tovaryši i učňové věděli, kde je hledat.*“⁹³ Ve městě existovala městská a klášterní škola.

Po potlačení vzpoury kutnohorských horníků proti mincmistrovi Venclíkovi z Vrchovišť přátelé popravených chtěli několikrát zapálit jindřichohradecký hrad. Oheň byl vždy včas uhašen. Jindřich IV. z Hradce vydal v roce 1494 tzv. Zámecký pořádek.⁹⁴ Většina požárů, které ve městě vypukly, byla dávana za vinu neopatrnosti měšťanů. Od údajného viníka byla následně vymáhána pokuta až 30 kop grošů. V rámci protipožárních opatření se všechny stodoly musely přesunout za městské hradby.

Z doby panování Jindřicha IV. z Hradce se zachovaly i nejstarší městské účty, tedy knihy zaznamenávající městské příjmy. V knize bylo například uvedeno:⁹⁵

Tabulka č. 1 – Záznamy z nejstarších městských účtů

1487	ševci, koželuzi	7 kop grošů za jeden trh
1492	sladovník Martin	1 kopa grošů jako pokuta za vypuknutí požáru v jeho domě
1499	solnice	1 kopa grošů za první týden v roce

Měšťané měli na radnici na peníze kovanou truhlu, na listiny a pergameny měli ve sklepech železnou truhlu.

Město muselo pánům z Hradce odvádět například gruntovní činži (72 kop grošů), poskytnout

⁹³ TEPLÝ, František, s. 64, pozn. 91.

⁹⁴ „*Když se zámek má zamykati, všichni holomci k vratuom běžte i také k odmykání: jestliže některý promešká, trestán budiž. Hejtman neb úředník při tom bývají. Když se zámek odmykati má, zavolej na hlásné dolní, aby zohledovali všudy a holomci, kteří dole léhají, ohledají vůkol velmi pilně a tu tepruv nahoru volej, aby se zámek odmykal. Hlásní horní pilně k bráně při tom hledte a nemá se otevřít, až úředník poroučí (...) Ohňuov těch hlídaj a s světly žádnými zvláště při větru v noci nechoditi na zámku ani do komor, do kuchyně a ani dělná čeled' na přihrádku ani v domě varním (pivovaru) a v konici. A jak se v jistbách holomci s ohněm obierají, úředník k tomu přihlédaj a hlásným kožichy kup, aby se škody nestalo. A viděl-li by jaký nespůsob, toho hned netrp a trestaj nespůsobné. Než laterny ať mají připravené (v nároží a branách) a v nich též světla sobě ať nesou do konice, komor. A jináče ať nečiní. Na noc zhášeti je (třeba).*“ TEPLÝ, František, s. 76, pozn. 91.

⁹⁵ TEPLÝ, František, s. 99–100, pozn. 91.

koně, při návratu pána zpět do Jindřichova Hradce musel být uvítán dary, při úmrtí pána byla na náklady města sloužena mše. Největší výdajovou položku města tvořila obrana. Jindřichův Hradec vlastnil například děla, hákovnice, kuše. Obyvatelé se museli také starat o parkány, zdi, věže nebo les. Velké obnosy peněz byly vydávány i formanům hradního pána, žoldnérům, kteří odcházeli bojovat do války, na konání městských poprav nebo na tzv. kancelářská vydání nebo platby pro městského písaře⁹⁶ (za měsíc 1 kopa grošů). Vzhledem k tomu, že na konci 15. století uměla psát pouze menšina obyvatel, měl městský písař větší výplatu než zdejší hradní purkrabí. Velké vydání padlo také na stavbu radnice, která byla dokončena v roce 1494. Stejně jako páni z Hradce, i zdejší představitelé města měli dluhy.

Jak již bylo výše zmíněno, přestavbou procházel na konci patnáctého století i jindřichohradecký hrad. Vyjma nového hradního opevnění nad řekou Nežárkou byl starý hradní palác rozšířen o královský sál a nově byla upravena kaple svatého Šimona a Judy. Na západní straně hradního komplexu vzniklo nové palácové křídlo, které bylo se starým křídlem propojeno pozdně gotickými arkádami. Nový palác obsahoval tzv. Zelené pokoje s velkými sály a soukromou kapli Jindřicha IV. z Hradce. O malířskou výzdobu se postaral Mistr žirovnický. Tato podoba pokojů vydržela až do renesanční přestavby v šestnáctém století. Z doby působení Jindřicha IV. z Hradce se nejlépe dochovala pozdně gotická Červená věž zvaná Menhartka. Hranolový objekt s předsunutými komíny měl v přízemí dodnes dochovanou tzv. černou kuchyni. V dalším podlaží se nacházela vysoká reprezentační síň, která byla od 19. století označována jako Soudnice.⁹⁷ V tomto případě se však nejednalo o soudnici, ale o Jindřichovu kancelář, která byla zdobena portréty Jindřicha IV. z Hradce jako držitele nejdůležitějších zemských úřadů. Stav nástěnných maleb se zhoršil po roce 1705. Do místnosti byly zavedeny průduchy z černé kuchyně a sloužila jako udírna. Pod sazemi našel malby až v 19. století ředitel panství Karel Jičínský. Po odkrytí fresek pořídili Hanuš Schweiger a Tomáš Maixner jejich nákresy, které jsou jediným pramenem pro poznání původní ikonografie.⁹⁸ Jedinými pozůstatky po malbách je tak Zasedání zemského soudu a Ptačí sněm. Naopak černá kuchyně patří k nejlépe zachovaným gotickým kuchyním na středoevropských hradech. Zámecký pořádek, mimo protipožárních opatření, obsahuje také pokyny pro stravování hradního služebnictva: „Čeledi, kteráž jest při zámku hodná, chléb k snídání a k svačení, aby dáván byl po bochníčku a u stolu (oběda), co jeho snísti může. Chtěl-

⁹⁶ Za měsíc 1 kopa grošů.

⁹⁷ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 64, pozn. 28.

⁹⁸ KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin, s. 107, pozn. 28.

li by který dva i tři pecníčky, dáti se jemu má, ale ne na rozdaj, leč ku jídlu. Kromě chleba má čeled' maso, koláče, krupici, kroupy, sýry, máslo do chleba, sádlo, slaniny, vejce a slepice ouroční, když zbudú.“⁹⁹

Jindřich IV. z Hradce zemřel 17. ledna 1507 na honu. Nešťastná náhoda je popisována různě, nejbližší pravdě je však pravděpodobně zpráva Českých bratří: „*Jindřich z Hradce, v království českém pán přední, ale pravdy Boží [tj. bratrské] nepřítel neposlední, když na saních na lov vyjel, maje po boku oštip lovecký do saní položený, tak se s saněmi vyvrátil, že tím oštěpem skrze stehno a ledví jsa prohnán, u velkých bolestech umřel.*“¹⁰⁰ U obce Jindřiš se nachází kámen s podobou podkovy, který má symbolizovat místo této nešťastné události. Jindřich IV. byl čtyřikrát ženatý. Zanechal po sobě dceru Annu a dědice panství syna Adama I. z Hradce.

V souvislosti s Jindřichem IV. z Hradce se dochovaly i první české „noviny“ z roku 1495.¹⁰¹ Zdejší pán je odebíral zejména proto, že byl významně politicky činným a že dvůr jagellonského krále sídlil v Uhrách.

3.7 Jindřichův Hradec za posledních pánů z Hradce (1507–1604)

Po smrti Jindřicha IV. z Hradce přešla správa zdejšího panství na jeho syna Adama I. z Hradce. Nový jindřichohradecký pán byl však v době smrti svého otce nezletilý a správou panství pověřil český král poručníky, kterými byli Petr z Rožmberka, Jiří Hrobský ze Sedlce, vdova Anna a její matka Kateřina.

V počátečních obdobích vlády poručníků došlo k rekonstrukci městské Rybnické brány, byly zazděny dveře v hradbách u lázní, samotné hradby směrem k řece Nežárce opraveny a kostel svatého Jana obdržel nová okna. V době stále sílícího tureckého nebezpečí český sněm povolil nové daně pro války s Turky. Jindřichův Hradec zaplatil 40 kop grošů.

Adam I. z Hradce se ujal rodového majetku 14. září 1511. Téhož dne slíbil svoji sestru Annu Hynku Bočkovi z Kunštátu a Polné. Toto manželství a ani to následující dlouho nevydrželo a Anna dožila v jindřichohradeckém klášteře františkánů, takzvaném Klášteříčku, kde 5. října 1570 zemřela.¹⁰² Sám Adam I. z Hradce se oženil v roce 1515 s Annou z Rožmitálu a Blatné, které zapsal věno v Kardašově Řečici.

Počátky vlády Adama I. z Hradce se nesly ve znamení krize. Panství mělo mnoho dluhů a

⁹⁹ TEPLÝ, František, s. 77, pozn. 91.

¹⁰⁰ TEPLÝ, František, s. 154, pozn. 91.

¹⁰¹ TEPLÝ, František, s. 158, pozn. 91.

¹⁰² TEPLÝ, František, s. 164, pozn. 91.

bylo nábožensky nesourodé. O několik let později navíc začaly ze Svaté říše římské pronikat luteránské myšlenky. V roce 1512 nechal sepsat nový urbář celého panství a začal splácet dluhy a rozprodávat rodový majetek. Dne 24. února 1516 potvrdil Jindřichovu Hradci práva a výsady.

Město na své náklady opravovalo městské hradby, zdejší šatlavu, trubačský dům, zdokonalilo svůj zbrojní arzenál nebo obnovilo kašnu na náměstí. Reformou prošla i zdejší samospráva. Od roku 1520 se purkmistři střídali nikoli čtvrtletně, ale měsíčně.

V roce 1522 navštívil Jindřichův Hradec nový český král Vladislav Jagellonský, který Adama I. z Hradce jako svého věrného poddaného jmenoval nejvyšším kancléřem. V království však i nadále rostly spory mezi katolíky a nekatolíky. V této napjaté atmosféře byl přepaden zdejší františkánský (bosácký) klášter. Místní bratři byli zajati.¹⁰³ Jakmile se o této události dozvěděl český král Vladislav Jagellonský, nařídil ihned bratry propustit. Podle jindřichohradeckého archiváře Františka Teplého (1867–1945) mohl být důvodem přepadení kláštera a uvěznění bratrů rostoucí utrakvismus ve městě. Nicméně františkáni neměli prostředky ani pravomoci toto ovlivnit. Nekatolíci v Jindřichově Hradci byli především mezi nově příchozími. Například ve špitálu u mostu působil nekatolický kněz.

Adam I. z Hradce sloužil Vladislavu Jagellonskému věrně. Po jeho smrti slíbil věnost i jeho synovi Ludvíku Jagellonskému, který ho jmenoval nejvyšším kancléřem Českého království.¹⁰⁴ Po smrti Ludvíka Jagellonského v bitvě u Moháče slíbil Adam I. z Hradce věnost novému českému králi Ferdinandovi I. Habsburskému. Při korunovaci v roce 1527 nesl Adam I. z Hradce králi jablko. Při ukončení korunovačních slavností král nejprve tančil s královnou Annou a poté s manželkou Adama I. z Hradce.

Vzhledem k tomu, že Ferdinand I. Habsburský si za centrum svého dvora zvolil Vídeň, nechal Adam I. z Hradce rekonstruovat jindřichohradecký hrad. Počítal totiž s tím, že král při cestách z Prahy do Vídně, a naopak pobude vždy nějaký čas právě v Jindřichově Hradci. Kolem města byly opraveny mosty a silnice, ulice města naopak vydlážděny. V této době byla také dokončena gotická přestavba hradu. K dosavadním hradním budovám byla přistavována nová křídla, byl proražen průjezd mezi nádvořími skrze věž Hranatku. Reprezentativní sál, vzniklý již za Jindřicha IV. z Hradce, který byl nejspíše inspirován Vladislavským sálem Pražského hradu, nechal Adam I. z Hradce přepažit, čímž oddělil samotný reprezentační prostor od předsálí. Na hradě byly vystaveny obrazy českých králů, zhotovené na zakázku včetně

¹⁰³ TEPLÝ, František, s. 182, pozn. 91.

¹⁰⁴ ČORNEJ, Petr. Český stát v době jagellonské. Praha, Litomyšl: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-225-9. s. 222.

portrétu nového panovníka. Tyto obrazy se později staly součástí galerie panovníků, kterou nechávali rozšiřovat i další majitelé panství. V současné době jsou některé obrazy v sále vystaveny, ale jedná se pouze o kopie. Tento původně reprezentační prostor začal posléze upadat, protože byly vystavěny nové zámecké reprezentační místnosti.

V 16. století prošel jindřichohradecký hrad renesanční přestavbou, kdy mu přibyla sdružená okna. Za panování rodu Slavatů se v sále hrálo divadlo, později sloužil jako sklad a v 19. století zde další majitelé panství Černínové vystavili osmanský stan, dárek od tureckého sultána.¹⁰⁵

Adam I. z Hradce zemřel během morové epidemie v Praze v roce 1531. Jeho tělo bylo převezeno do Jindřichova Hradce.¹⁰⁶ Z Adamovy závěti se poprvé písemně dozvídáme o tradici vaření sladké kaše, která měla být i nadále vařena. Jestliže by někdo z dalších majitelů tuto tradici zrušil, měl mu být odebrán majetek.

Po Adamovi I. z Hradce zůstali dva synové, Jáchym I. z Hradce a Zachariáš a tři dcery. I po jeho smrti se na hradě na svých cestách do Prahy nebo Vídně několikrát zastavil i český král Ferdinand I. V polovině 16. století bylo jindřichohradecké panství zadlužené, urodilo se málo zemědělských plodin a blížila se morová nákaza.

3.7.1 Renesance v Jindřichově Hradci

Synové Adama I. z Hradce si svá sídla rozdělili. Jáchym I. z Hradce pobýval v Jindřichově Hradci, Zachariáš na Telči.¹⁰⁷ Jáchym I. z Hradce již v osmi letech odešel na královský dvůr do Vídně. Na dvoře se měl učit latinsky, německy i polsky. Jáchym I. z Hradce se stal pážetem královny Anny Jagellonské. V době jeho nepřítomnosti v Jindřichově Hradci ho zastupoval Wolf Krajíř, nejvyšší purkrabí pražský.

Město ve druhé polovině 16. století postihla řada požárů, které se kvůli dřevěným budovám stále dobře šířily. Jindřichův Hradec se však i rozrůstal; v Zákostelčí ve shořelé části města vyrůstala nová stavení. Od Jáchyma I. z Hradce obdržel Jindřichův Hradec 14. července 1552 městská privilegia v pergamenovém umělecky vypracovaném dokumentu o šesti listech.¹⁰⁸ Jáchym I. zde potvrdil původní výsady a přidal některé nové. Ty se týkaly například sňatků nebo lovu zvěře.¹⁰⁹ Mimo potvrzení privilegií vydal i tzv. *mandát na cikány*,¹¹⁰ podle kterého

¹⁰⁵ KONEČNÝ, MIKEŠ, RŮŽIČKA, VANĚK 2017, s. 64, pozn. 28.

¹⁰⁶ SEDLÁČEK, August, s. 44, pozn. 64.

¹⁰⁷ RULL, František, s. 59, pozn. 84.

¹⁰⁸ TEPLÝ, František, s. 238, pozn. 91.

¹⁰⁹ RULL, František, s. 60, pozn. 84.

¹¹⁰ Běžné označení Romů ve druhé polovině 16. století.

neměla být nikde trpěna jejich přítomnost: „*Neb jedouc My z Tábora sem k Jindřichovu Hradci, ráčili sme v Soběslavi i jinde po vesnicích nemálo cikánův viděti a bezpochyby, že jich i na jiných místech ještě více jest. Kdežkolivěk postiženi budou, od jedné vesnice k druhé mají je dáti provázeti, (...) nikdež aby déle než přes noc neleželi a k tomu, jakéž by braně neb ručnice při sobě měli, ty jim berte; však na zdraví, aby se jim nic neškodilo.*“¹¹¹

V roce 1551 král Ferdinand I. jmenoval Jáchyma I. z Hradce purkrabím na Karlštejně, zakrátko komorníkem a tajným radou a v roce 1554 nejvyšším českým kancléřem. V roce 1564 ho španělský král Filip II. vyznamenal Řádem zlatého rouna.

Za panování Jáchyma I. z Hradce dochází opět k odchodu minoritů z města, a to z důvodů neshod s místní vrchností. Jejich klášter při kostele svatého Jana Křtitele Jáchym I. z Hradce zakoupil a vytvořil z něj špitál pro dvacet mužů a dvacet žen. V témže roce 1564 povolil jindřichohradeckým sladovníkům vařit pivo. Jáchym I. měl zároveň ujednání s místními mistry, že kdyby zchudli a s manželkami by si ve stáří nemohli vydělat na chleba, budou mít přednost při přijímání do špitálu. Hradecké cechy se zavázaly, že špitálu přispějí.¹¹² Své služby přislíbili i například lazebníci, kteří vyslali každý čtvrtý týden k chudým tovaryše a služku, aby je umyli.

Příliv řemesel do města rozšířil počet řemeslnických mistrů, narostl počet sladovníků. Naopak se ve zdejší kraji nedařilo výrobě skla, a to kvůli nedostatku vápna. Ve městě stále vedle sebe žili katolíci i nekatolíci. Kolem roku 1566 vznikla mezi jindřichohradeckým panstvem myšlenka pozvat do Jindřichova Hradce jezuity, ale ti byli v Čechách teprve krátce, neměli mnoho česky mluvících a město jim nemohlo nabídnout nějaké reprezentativní prostory.

Společenské změny a příchod renesance z Itálie proměnily nároky na vybavení šlechtických sídel. Již nebyla prioritní obranná funkce sídla, ale pohodlné bydlení a reprezentativní vzhled. S renesančními úpravami hradu začal Jáchym v roce 1564, kdy dal nad rybníkem Vajgar

¹¹¹ TEPLÝ, František, s. 247, pozn. 91.

¹¹² „*Řezníci: chtějí každého času chudým dobytek všelijaký kupovati a zdarma bítí. Pasíři: připovídáme, že každý mistr dá ročně 5 kožených pasů, kteréž by se mužskému pohlaví dobře hodily. Vačkáři: každý mistr 10 měšcův prostých kožených, jako se za pasem nosívají a řemenem zatahují. Kožišníci: každý mistr při sv. Martinu čepici beraní a jedny rukavice podšije, ale sukno má dostati. Tolikéž že podšijí a opraví, čehož by od jejich práce špitálníci potřebovali. Koželuzi: uvolili se, veškeré špitálníkům potřebné kůže vydělávati. Sedláři: dají společně každého roku při sv. Bartoloměji formanské sedlo a vše popraví, co k jich řemeslu spadá. Uzdaři: což na ně sluší, spravovati budou, a cožby nového se dalo, z koží špitálních zdarma urobí. Ševci: z koží jim daných všelijakou obuv dělají budou, avšak lůž a sádlo, aby se jim dávalo. Krejčí: budou všecko šítí a opravovati, čehož by potřebí. Kloboučníci: Každý mistr dá v roce dva „navlačované“ klobouky. Koláři: obstarávají všecky správy, ale ze dříví špitálního. Za nové věci má se jim mírná a slušná mzda vyplatiti. Zedníci: za jídlo a pití všechno spraví. Kdyby se však něco nového a zvláště něco velkého stavělo, má se jim za práci platiti. Pekaři: na hod Vzkříšení Páně, na hod Nanebevzetí P. Marie a na hod sv. Jana každý dodá caltici chleba bílého. Kráječi a prodáváči suken: vždy při vánocích pošlou chudobě na obleky dvě postava sukna černého, každý postav za 6 kop gr. miš. počítaje. Sklenáři: opraví zdarma, což jich řemeslu náleží, nové se jim platiti bude.*“ TEPLÝ, František, s. 265-267, pozn. 91.

postavit novou obytnou budovu – tzv. Nové stavení Jáchymovo, na kterém se do současnosti dochovalo původní kvádrování. V paláci jsou ve dveřích dochovány skleněné terčíky s rodovými znaky, které byly vyrobeny v Norimberku. Ve starém paláci nechal upravit pokoj pro Ferdinanda I. Habsburského a instalovat dveře z pozlaceného plechu. S příchodem renesance se v Jindřichově Hradci objevují i nové, tzv. vlašské komíny – krby.

Dne 25. července 1564 zemřel ve Vídni císař Ferdinand I. Habsburský. Cestou z Vídně do Prahy se smuteční průvod zastavil i v Jindřichově Hradci. Do města dorazilo tak velké množství lidí, že po čase musely být uzavřeny městské brány, aby nedošlo k umačkání a pošlapání lidí.

Dokončení renesanční přestavby rodového sídla se však Jáchym I. z Hradce nedožil. Cestou z Vídně do Prahy se chtěl zastavit v Jindřichově Hradci, ale nedaleko Vídně se pod jeho vozem 12. prosince 1565 propadl most a nejvyšší český kancléř a držitel Řádu zlatého rouna se utopil v Dunaji.¹¹³ Na jeho pohřeb dorazili i pražští jezuité. Jáchym I. z Hradce po sobě zanechal dceru Annu a syna Adama II. z Hradce.

Dědic jindřichohradeckého panství, Adam II. z Hradce, unikl téže smrti jen o pár dní. I on pobýval na vídeňském dvoře, ale zpět do Jindřichova Hradce odjel o několik dní dříve. Vzhledem k tomu, že byl v době otcovy smrti nezletilý, byli jeho poručníky určení matka Anna a strýc Zachariáš. Ihned po smrti Jáchyma I. byly opět nově sepsány jeho veškeré majetky a dluhy. Bylo zjištěno, že je panství stále zatíženo dluhy. V roce 1566 na rozkaz krále získal Adam II. z Hradce nové poručníky, kterými se stali Diviš Slavata, Vilém z Rožmberka a Jan Popel z Lobkovic.¹¹⁴ V této době probíhaly na panství další proměny bažin v nové rybníky. Došlo ke sporu ohledně hranice panství, který po dvou letech skončil u soudu smírem. Jindřichův Hradec tehdy platil za centrum obchodu na území mezi Táborem a Znojmem, kam zajížděli formani a kupci z celého okolí.

Z dochovaných pramenů víme, že město tehdy disponovalo celkem třinácti krčmami a stále se zvyšoval podíl německého obyvatelstva v něm. S nárůstem německého obyvatelstva v Jindřichově Hradci je spojeno působení německého kněze v kostele svatého Jana Křtitele od roku 1564. České cechovní listiny byly překládány do němčiny a česká příjmení byla poněmčována. Na vzestupu byl i zdejší chov ryb a rybníkářství obecně. Kromě Němců přichází do města i mnoho Vlachů, zejména z důvodu přestavby jindřichohradecké rezidence pánů z Hradce. Koncem 16. století město postihly menší požáry. V roce 1569 mezi koželuhy a roku 1570 u sladovníků.

¹¹³ SEDLÁČEK, August, s. 44, pozn. 106.

¹¹⁴ TEPLÝ, František, s. 316, pozn. 91.

V roce 1568 byl Adam II. z Hradce prohlášen za plnoletého jeho a matka mu za přítomnosti jeho poručníků odevzdala vládu nad panstvími hradeckým, hlubockým a žirovnickým a postoupila mu svoje věno ve výši 7 500 kop grošů.¹¹⁵ Její syn Adam II. z Hradce se zavázal, že jí umožní ubytování na zámku nebo v klášteře františkánů, tzv. Klášteříčku, bude ji zásobovat vším potřebným a do užívání jí dal také panství kardašovořečické. Anna zemřela 16. prosince 1580 v Jindřichově Hradci.

Adam II. z Hradce se stal významnou postavou na dvoře císaře Rudolfa II. Habsburského. Již v době vlády přechozího císaře Maxmiliána Habsburského pobýval na vídeňském dvoře a stal se komorníkem jeho synů Rudolfa II. a Arnošta. S Arnoštem, místodržícím v Nizozemsku, často Adam II. z Hradce cestoval do Španělska. V roce 1574 si za manželku vzal Kateřinu z Montfortu. V době příprav na svatbu kvůli zvýšení vážnosti rodu nechal sestavit rodinný rodokmen. Následoval velký kariérní postup. Adam II. z Hradce se postupně stal nejvyšším pražským purkrabím, nejvyšším kancléřem císaře a tajným radou.¹¹⁶ Dluhy zatížené jindřichohradecké panství se Adam II. z Hradce snažil pozvednout například výběrem mýta. Ve městě se objevilo i veřejné trénování v šermu na náměstí nebo turnajové hry. K těmto účelům působil na Adamově dvoře šermířský mistr Vranovský.¹¹⁷ Turnaje a svatby, které zde byly pořádány, přinášely mnoho zisku do městské pokladny. Adama II. z Hradce obklopovalo asi 150 služebníků. Nejvýše postavení úředníci získávali za svou službu ročně 700 kop českých grošů. Služebnictvo bylo velmi nákladné i na stravování.¹¹⁸ Týdně zámečtí služebníci spořádali například na 200 liber masa.¹¹⁹

I přes panské dluhy docházelo k rozvoji samotného města. Na Novém Městě bylo vybudováno nové vodovodní potrubí k zásobování vodou, kvůli kterému Adam II. z Hradce vyjednal slevu s Janem Čechem, aby roury mohly vést přes jeho louku. Na cestě k Jarošovu nad Nežárkou nechal zbudovat nový kostel Nejsvětější Trojice se hřbitovem. Na něj přispívali katolíci, utrakvisté i příslušníci evangelické církve. V letech 1580–1582 nechal ve městě vystavět nový pivovar.¹²⁰ Po smrti svého strýce Zachariáše přidal k rodovému majetku telčské panství, od Petra Voka přikoupil městys Stráž. Dne 8. ledna 1590 potvrdil Jindřichovu Hradci veškerá jeho dosavadní privilegia. Do města Adam II. z Hradce pozval jezuity a nechal jim zde postavit jezuitskou kolej. Tu po jeho smrti dokončila jeho žena v roce 1604 společně se seminářem svatého Víta pro chudé studenty. Jezuitskému řádu byl svěřen dohled na školami a

¹¹⁵ RULL, František, s. 63, pozn. 84.

¹¹⁶ RULL, František, s. 64, pozn. 84.

¹¹⁷ TEPLÝ, František, s. 325, pozn. 91.

¹¹⁸ TEPLÝ, František, s. 352, pozn. 91.

¹¹⁹ 91 kilogramů.

¹²⁰ RULL, František, s. 65, pozn. 84.

všemi farami hradeckého dominia.¹²¹ I přes pozvání jezuitů a manželství s katolicky orientovanou Kateřinou z Montfortu byl ke všem jinověrcům snášenlivý.

Velké přestavby se za panování Adama II. z Hradce dočkalo i rodové sídlo. V roce 1575 vypukl v části komplexu požár po zásahu bleskem. Adam II. z Hradce navázal na stavby svého otce a v jedné linii s *Novým stavením Jáchymovým* nechal vybudovat tzv. *Nové stavení Adamovo*, které bylo postaveno v letech 1580–1589.¹²² Stavitelem tohoto moderního renesančního paláce s portálem italského typu byl Ital Baltazar Majo da Vomio.¹²³ V prvním patře nového paláce byly zařízeny tzv. *zelené pokoje* a pokoje Rožmberků, kteří dali název i přilehlé chodbě, a ve druhém patře *zlatý sál*, ve kterém se nacházela sbírka panovnických portrétů, které nechal vytvořit Adamův předek Jindřich IV. Většina těchto obrazů se do dnešních dnů nedochovala, protože shořely při velkém požáru Jindřichova Hradce v roce 1773. Později byly zbudovány tzv. *Velké arkády*, které spojovaly Nové stavení Adamovo a původní španělské křídlo. Arkády zároveň uzavřely celý areál. Veškeré nově postavené budovy na hradeckém zámku mohly vzít zasvě již v roce 1590, krátce po svém dokončení. Dělníci si na zámku brousili nástroje a jejich neopatrností odlétla jiskra, která zapálila piliny. Požár se včas podařilo uhasit a zámecký pán všechny bojovníky s ohněm odměnil. Stavební ruch na zámku pokračoval i nadále. V roce 1591 se začala budovat zámecká rotunda, tzv. *rondel*.¹²⁴ Stavbu rondelu prováděli kameníci z Itálie. Jejich nezvyklá italská jména si Češi přizpůsobili po svém – Vlach Honza a Vlach Bárta. Kolem rondelu vznikly dvě arkádové chodby s vodotryskem v jejich středu.

Adam II. z Hradce se účastnil tažení proti Turkům, ze kterého si přivezl tehdy rozšířenou pohlavní chorobu – syfilis. Tato nemoc vedla později k ochrnutí jeho dolních končetin a na konci svého života musel být nošen na speciálně upravené židli.¹²⁵ V závěru života prý byl „*Na kost vyhublý, že prý jej jediný člověk v židli unesl.*“¹²⁶ Na svoji nemoc v roce 1596 v Praze zemřel. Po Adamovi II. z Hradce zbylo nebývale zadlužené panství, dcera Lucie Otýlie a syn Jáchym Oldřich z Hradce.

¹²¹ TEPLÝ, František, s. 386, pozn. 91.

¹²² KAVKA, František. Zlatý věk růží, kus české historie 16. století, České Budějovice, 1966, s. 140.

¹²³ HILMERA, Jiří. Jindřichův Hradec – městská památková rezervace a státní zámek, Publikace Státní památkové správy, Jindřichův Hradec 1957, s. 18.

¹²⁴ MATĚJČEK, Antonín, TRÍSKA, Karel. *Jindřichův Hradec: zámek a město*. Praha: Václav Poláček, 1944, s. 9.

¹²⁵ KAVKA, František, s. 140, pozn. 122.

¹²⁶ KAVKA, František, s. 142, pozn. 122.

3.7.2 Jáchym Oldřich z Hradce – poslední mužský potomek pánů z Hradce (1596-1604)

Po smrti Adama II. z Hradce se majetek pánů z Hradce ocitl v rukou jeho jediného syna Jáchyma Oldřicha z Hradce. Adamův pohřeb se řadil mezi jeden z největších své doby. Byl organizován jezuiti. Z Prahy do Jindřichova Hradce šel velký pohřební průvod se třemi rakvemi – Adamovou, jeho syna Viléma a jeho dcery Dorotky.¹²⁷

Jak již bylo řečeno, Jáchym Oldřich z Hradce zdědil po otci velké panství, které však bylo zatíženo velkými dluhy 300 kop míšeňských grošů, které musel řešit například prodejem některých rodových držav. Jeho regentovi Jiříku Vratislavovi se však částku podařilo sehnat a konkurz panství zažehnal. U věřitelů neměl nový hradecký pán důvěru. Jáchym Oldřich se narodil s hrbem a záchvaty epilepsie. Ta se projevila mimo jiné o jeho svatební noci a na konci života vedla k záchvatům šílenství.¹²⁸ Koncem života pátral ve starých listinách svých předků po pokladech na zámku a následně starobylé pergameny nechával rozřezat a házet do krbu. Během své krátké vlády vypovídal z hradeckého panství nekatolické kněží a v rodovém sídle nechal dokončit nádvoří a před Malými arkádami zřídit studnu s ozdobnou mříží.¹²⁹

Jáchym Oldřich z Hradce, císařský rada a purkrabí na Karlštejně, zemřel 24. ledna 1604. Jelikož neměl žádné mužské potomky, jeho smrtí vymírá rod pánů z Hradce po meči.¹³⁰ Panství ve své poslední vůli odkázal sestře Lucii Otýlii, provdané za Viléma Slavatu, jehož rodu následně panství patřilo.

O pohřeb se v Jindřichově Hradci postarali tamější jezuité. Dne 28. ledna 1604 bylo šlechticovo tělo přeneseno do kostela svatého Jana Křtitele, kde bylo vystaveno. V uzavřené rakvi se tělo v kostele nacházelo až do května téhož roku. Při velkolepém pohřbu 30. května 1604 byly z kazatelny sejmuty korouhev, znaky a helm pánů z Hradce, které byly roztrženy, respektive rozlámány a společně s rakví uloženy do katakomb. Na znamení, že odešel poslední mužský člen starobylého rodu pánů z Hradce, byly výše zmíněné symboly rodu položeny na rakev obráceně.¹³¹

4. Jindřichohradecké panství v rukou rodu Slavatů

Po smrti Jáchyma Oldřicha z Hradce, posledního mužského potomka pánů z Hradce, přešel rodový majetek v roce 1604 na jeho sestru Lucii Otýlii, poslední žijící členku původního

¹²⁷ TEPLÝ, František, s. 410, pozn. 91.

¹²⁸ KAVKA, František, s. 142, pozn. 122.

¹²⁹ HILMERA, Jiří, s. 24, pozn. 123.

¹³⁰ RULL, František, s. 68, pozn. 84.

¹³¹ TEPLÝ, František, s. 426, pozn. 91.

rodu. V roce 1602 byla provdána za Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka (1572–1652). Jejich sňatek musel povolit papežský dispens, protože Lucie Otýlie a Vilém byli příbuzní.¹³² Vilém Slavata je v českých dějinách především znám jako jeden z místodržících, kteří byli vyhozeni v roce 1618 z oken Pražského hradu. Jeho budoucnost ovlivnila především konverze ke katolickému vyznání v roce 1597, která mu přinesla výhodný sňatek, protekci u vládnoucí habsburské dynastie a privilegované postavení.¹³³ Slavata se stal karlštejnským purkrabím, nejvyšším kancléřem a dosáhl i titulu „*vladař domu Hradeckého*.“ Osvědčil se věností k císaři a zachovával tradice původních pánů z Hradce, zejména pak vaření sladké kaše v Jindřichově Hradci. Část heraldických symbolů erbu pánů z Hradce převzal do vlastního erbu, obohatil hradecký znak o dva medvědy jako rožmberské symboly. Jeho snahou bylo vytvoření představy o posloupnosti rožmberského, slavatovského a hradeckého rodu.¹³⁴

Na slavnostní ceremoniál nástupu nového zámeckého pána si Jindřichův Hradec musel nějakou dobu počkat, protože Vilém Slavata den po uložení Jáchyma Oldřicha z Hradce odjel za povinnostmi do Prahy. Slavatové převzali po pánech z Hradce rozsáhlé državy, které však byly stále zatíženy velkými dluhy. Tuto finanční situaci se snažila zlepšit Lucie Otýlie výpomocí od rožmberských příbuzných. Podařilo se jí získat většinu zastavených rodinných klenotů v Praze a splatila většinu zděděných úvěrů.¹³⁵

Hradecké panství svou rozlohou převyšovalo mnohá německá knížectví a spadlo pod něj na 170 vesnic. Jindřichův Hradec se jako poddanské a sídelní město řadil mezi jedno z největších v Českém království. Na počátku 16. století v něm žilo kolem 4 000 obyvatel. Město se skládalo z vnitřního města (tzv. Ohrady) a ze čtyř předměstí. Nové Město mělo vlastní příkopy s baštami, v této době zchátralé, ale v případě potřeby je bylo možno využívat. Zárybničí mělo kolem kostela svatého Václava pevné vojenské sruby, na které dle záznamů ze zámku přispívala vrchnost. Konaly se zde například hrnčířské nebo vaječné trhy. V Zámostí bylo několik rolnických usedlostí, na Nežáreckém předměstí se nacházely především domy zdejších koželuhů a řezníků. Do samotného města se vstupovalo třemi bránami – Nežáreckou, někdy nazvanou Linecká, Novoměstskou, též zvanou Třeboňská nebo Pražská a Rybnická. Na některých bránách byly vyobrazeny vrchnostenské znaky, znak města, český lev a pětিলistá růže. Všechny brány měly v podkroví místnost pro podbranného.

¹³² SEDLÁČEK, August, s. 51, pozn. 106.

¹³³ MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie: (1500–1700)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, ISBN 8071063126, s. 549.

¹³⁴ SLAVATA Z CHLUMU A KOŠUMBERKA, Vilém a Josef JIREČEK. *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka ... od L. 1608 do 1619*. Praha: I.L. Kober, 1866, s. 130. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b649427d-8ce7-41c5-9ac1-5e706e1ebdce>

¹³⁵ TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1935, sv. 1, část 3, s. 8. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:d24752cb-cbb0-4ecf-bb2a-58129ef909fe>

Kolem hlavního náměstí se nacházelo podloubí, kde byly hostince a řemeslné krámy. Město bohatlo především prodejem ryb, vína a díky významně rozvinutému soukenictví. Na druhou stranu ho trápily dluhy, časté požáry a přechody vojsk.¹³⁶ K rozvoji města sloužily i okázalé jezuitské obřady a jejich školy. Zajímavostí je, že v této době vznikaly v Jindřichově Hradci nové domy, které stavěli Vlachové, jejichž součástí byly zahrady s ovocnými stromy a altánkem k večernímu nebo nedělnímu občerstvení. Město tak bohatlo i na ovoci, jablkách a švestkách, pro které si jezdili především formani ze sousedního Rakouska. K uspokojení žízně ve městě v tuto chvíli existovalo 50 hostinců.¹³⁷ Většina domů byla však stále ze dřeva a neměla klasickou střechu. Střechy byly doškové. I ti nejchudší si domy kvůli ochraně dřeva natírali různými barvami, nejčastěji modře nebo hnědě. Čistota města nebyla v této době nijak valná, i když město platilo *čističe*. Město se mohlo takto starat o kanály, které mělo ve svém vlastnictví. O domovní žlaby nebo povrch ulic se město nestaralo. Ten, kdo měl v domě například kozu, stále vyvážel její výkaly na ulici. O regulaci populace psů ve městě se staral místní ras. Dařilo se městským cechům, a protože práce ve městě bylo dostatek, nepřibývalo ani množství městské chudiny. V této době docházelo na hradeckém panství k vymírání utrakvistů. Někteří přecházeli ke katolické víře, jiní se z panství stěhovali. Úbytek „husitů“ měl za příčinu i odpor jezuitů k přijímání podobojí v kostele svatého Jana Křtitele nebo v kostele Nejsvětější Trojice na Novém Městě.¹³⁸

Vilém Slavata znal jindřichohradecké zvyky, protože zde v mládí často pobýval. Ve chvílích volna studoval staré dokumenty na zámku.¹³⁹ V červnu roku 1604 Vilém Slavata slavnostně převzal vládu na hradeckém panství. Brzy nato byly opět sepsány účty a byly doplacený pozdržené úroky věřitelů. Například samotný pohřeb Jáchyma Oldřicha z Hradce vyšel na 9 000 kop grošů. Vilém Slavata jako katolík se po svém nástupu snažil o náboženskou reformaci panství. Nařídil například rozdělení hřbitova zdí, aby utrakvisté měli pohřebiště oddělené od katolíků. Sami jezuité se jej údajně snažili přesvědčit, aby toto rozhodnutí ještě zvážil.¹⁴⁰ Většinu času trávil Vilém Slavata na dvoře v Praze, ale pokud mu to situace dovolila, jezdil za rodinou do Jindřichova Hradce. Na zámku se často konala různá politická jednání.

Ani za vlády Slavatů se Hradci nevyhnuly krize. Z Horních Uher se blížili sedmihradští kozáci a z Moravy se šířil mor. Městské brány byly v noci hlídány. Nežáreckou bránu hlídali

¹³⁶ TEPLÝ, František, s. 12, pozn. 135.

¹³⁷ TEPLÝ, František, s. 14, pozn. 135.

¹³⁸ TEPLÝ, František, s. 20, pozn. 135.

¹³⁹ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 71, pozn. 4.

¹⁴⁰ TEPLÝ, František, s. 27, pozn. 135.

*krejčí Václav a Matěj Kroupa, Novoměstskou kožešníci Sýkora a Tomperkar a Rybnickou zlatníci Adam a Honza Sirmar.*¹⁴¹ Do města byl omezen přístup. Město potkaly i vnitřní neshody, a to mezi řezníky, kuchaři a tzv. *babskou vrchností ze špitálu*. Tyto ženy táhly v průvodu od kostela svatého Jana Křtitele k radnici si stěžovat: „*On tatík Vondřej k nim nevážně a nenábožně se choval, ousty nevymáchnutými na šibenci je odsuzoval a že by z pekla vyšly a tam se vrátiti mají.*“¹⁴² Městští radní jim přidělili na půl roku jiného úředníka a otce Václava Bečku. V pondělí 10. října 1607 vypukl v hostinci U Černého medvěda požár. Oheň zničil 86 domů, radnici, kostel svatého Jana Křtitele i se zvony a špitálem. Zahynulo osm lidí. Ve městě se objevilo i rabování. Podezření ze založení požáru padlo na zdejšího lazebníka a vojáka. Lazebník Dresser i voják Wirfl byli nakonec propuštěni. Wirfl však byl nedlouho po propuštění zavražděn. Vrazi byli později dopadeni a popraveni.

Dne 28. října 1610 dosáhlo město potvrzení svých práv a svobod, vydaných na pergamenu s podpisy zámecké paní Lucie Otýlie, jejího manžela Viléma Slavaty a přítomných svědků. Hradečtí měšťané chtěli, aby se dosud poddanské město zařadilo mezi královská města. Tato myšlenka byla velmi chladně přijata Vilémem Slavatou nejen z finančních důvodů, ale i národnostních a náboženských: „*Proti nim se stavěti musím, nejsou oni Hradečtí všichni pravé víry a také nikoliv Čechové přirození, a než suma rodů starejch povymřela a na jich domy Němci odvšelíkad sou zasedli s nedbáním pánů Hradeckých a vrchních ouředníkův, než některým z rady a zámeckejm hejtmanům přivandrovalci z řemesla podmazávati uměli, až se v městě tak obchodním nad domácimi počtem i jměním vzmožli a v ty nynější časy dost ochotně straně evandělické sekundírují.*“¹⁴³ Ve městě vznikla i luteránsko-bratrská obec, k níž příslušela valná většina radních.

Na hradeckém panství docházelo po vydání tzv. Rudolfova majestátu k pošlapávání práv nekatolíků. Do situace se vložil i Petr Vok z Rožmberka, který poslal dopis Lucii Otýlii, aby se za nekatolíky přimluvila. Odpověď Viléma Slavaty však byla zamítavá. V době vpádu pasovských do Čech se v Jindřichově Hradci konalo několik sjezdů české šlechty i schůzky Viléma Slavaty s Matyášovými oponenty. Slavata zároveň vydal několik nových nařízení, jako například odebrání špitálu městu, kdy jeho správou pověřil zámeckého úředníka, nebo policejní řád, se kterým souvisela obnova městské hotovosti ostrých střelců.¹⁴⁴

Mnoho z písemných pramenů popisuje město jako velkolepé, ale stále častěji se objevuje i kritika. Zvedací mosty byly shnilé, některé cesty byly celý rok pod vodou nebo svou šířkou

¹⁴¹ TEPLÝ, František, s. 31, pozn. 135.

¹⁴² TEPLÝ, František, s. 36, pozn. 135.

¹⁴³ TEPLÝ, František, s. 50, pozn. 135.

¹⁴⁴ TEPLÝ, František, s. 80, pozn. 135.

nedostačovaly provozu a v lesích kolem města řádili loupežníci. Na druhou stranu byl v roce 1613 sepsán nový urbář města, ve kterém jsou uvedeni všichni tehdejší obyvatelé. Město a okolí zasáhlo v roce 1615 menší zemětřesení. Téhož roku bylo město opět postiženo velkým požárem, tentokrát pocházejícím z ložnice jezuitské koleje. Z důvodu velkého sucha se požár rychle rozšířil a spálil děkanství, kostel svaté Máří Magdalény, kolejní pivovar, mlýn a 70 domů. Nejvíce bylo zasaženo Nežárecké předměstí. Zemřelo pět osob.

V krizových dobách po třetí pražské defenestraci v roce 1618 byla ve městě zřízena branná hotovost, která měla celkem 150 členů, mezi nimiž bylo pět žen, které však poslaly zástupce. Každý z členů si měl opatřit prach, olovo, doutnák, oblečení a obuv.¹⁴⁵ Vilém Slavata se po svém vyhození z okna Pražského hradu odebral do domu paní Polyxeny Lobkovicové a odtud na léčení do Teplic. Slavata ve svých Pamětech zmiňuje i odvezení cenných věcí ze zámků v Telči a v Jindřichově Hradci do Pasova v roce 1619 nebo 1620:¹⁴⁶ „*Týž hrabě Slavata s paní manželkou svou od stříbra, čalounův, kobercův, pěkných furhankův a jiných vzácných svrškův za mnoho tisíc zlatých na zámcích svých Hradci a Telči zanechal.*“¹⁴⁷

Po roce 1621 byli aktéři povstání proti vrchnosti v Jindřichově Hradci posláni do vězení.

Dne 24. října 1621 vešla v platnost zpráva o tom, že městská privilegia a výsady mají být uloženy na zámku, ve městě se má udržovat čistota, zejména kolem kostelů, a rada města se má každý čtvrtek zúčastnit mše v kostele. Zároveň kdo se do Vánoc roku 1621 nestane katolíkem, bude muset z města odejít. Podle nařízení Viléma Slavaty z roku 1622 byla veškerá správa města podřízena úředníkům na zámku. Jindřichův Hradec tak významem klesl na poddanský městys.¹⁴⁸

¹⁴⁵ TEPLÝ, František, s. 114, pozn. 135.

¹⁴⁶ BŮŽEK, Václav. *Věk urozených: šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 8071854174, s. 188–189.

¹⁴⁷ „*A byvše toho žádostiv, aby tyž svršky z rukou nepřátel svých vymoci a k sobě do Pasova dostati mohl, i vymyslíl k tomu tento prostředek. Vypravil jest fůru z Pasova na Hradec pod tím praetextem, že některé osoby z čeládky své při sobě nepotřebuje a je tam posílá, mezi nimiž jedna osoba ženská byla, jejížto manžel na témž zámku cimrwerterem byl. Táž žena přijevše na zámek Hradec, pomalu však často v košících ty přední a vzácné svršky, prostěradly přikryté, jako by se špinavé šaty ze zámku dolů k pradlí nosily, pilně do města vynášeti dala. A když ty koše svršky naplněné skrze varty nešeny byly, nikdy žádný soldátův a vartýřův nehledali, zdaliž co jiného v těch koších jest, nýbrž byvše tak všechny ty svršky ze zámku do města vynešeny, potomně od některých měšťanův, lidí handlovních, s kupeckými jich věcmi zvláště mezi palíky suken z města vyvezeny a v Moravě na zámek hraběte Slavaty Telč skládány byly. Potomně ta žena, dostavše od toho kommandanta, který v Hradci guarnisi stavův pod obojí měl, dovolení, aby na Telč sjeti mohla, ona ty všecky svršky, které z Hradce tam přivezeny byly i které předešle tam zůstávaly, na několik vozů složiti a bezpečně do Pasova odvésti dala.*“ Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, vladaře domu hradeckého, pána na Hradci Jindřichově, Stráži, Telči, Žirovnici a Mělnice, nejvyššího dědičného šenka království českého, císařův Ferdinanda II. a III. skutečného tejného rady a komorníka, rytíře Zlatého rouna. ed. Josef Jireček. Svazek 1.: 1608–1609. Praha: Ignác Leopold Kober, 1866. (Monumenta Historiae Bohemica; sv. 1) [online]. [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=lyBIAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, s. 138–139.

¹⁴⁸ TEPLÝ, František, s. 213, pozn. 135.

Dne 21. října 1622 se po tříleté pauze do města vrátil Vilém Slavata a byl přivítán se všemi poctami. V roce 1625 nařídili jindřichohradečtí páni soupis zpustlých hradeckých domů. Výčet zněl takto: v samotném městě bylo třináct pustých domů, na Novém Městě bylo takových domů sedmnáct, na Nežáreckém předměstí dvacet tři a na Zárybnickém jedenáct. Ani počet obyvatel ve městě výrazněji nerostl. Mezi lety 1630–1632 měl Jindřichův Hradec 4 028 obyvatel. V roce 1631 zemřela ve zdejším takzvaném Klášteříčku Kateřina z Montfortu, vdova po Adamovi II. z Hradce. Z důvodu opakujících se požárů vešla v roce 1632 v platnost nová protipožární pravidla. Tento dokument například nařizuje přesné počty korbelů, žebříků a džberů pro boj s ohněm. O rok později byla opravena Nežárecká brána, na kterou zámecká paní nechala vyvěsit obraz Matky Boží.

V roce 1633 zemřela Lucie Otýlie a hradecké panství připadlo Adamovi Pavlovi Slavatovi, jejímu synovi. On i jeho bratři však majetek postoupili svému otci Vilému Slavatovi. Manželovi zanechala také velké dluhy. Správu panství Vilém Slavata svěřil svému synovi Adamu Slavatovi. Panství tehdy trpělo nejen dluhy, ale také častými přechody vojsk v rámci třicetileté války.

Adam Slavata se podílel na zvelebování jindřichohradeckého a bystrického panství. V roce 1649 bylo postaveno nové stavení u přední zámecké brány: „*Když stavěn zámek r. 1582–1590, projednán krov nad ní Matouši tesaři z Pelhřimova za 70 kop, 3 sudy piva bílého a řídkého a 4 korce žita.*“¹⁴⁹ Vilém Slavata, první vladař domu Hradeckého z rodu Slavatů, zemřel v roce 1652 a byl pohřben v Jindřichově Hradci. Do své závěti mimo jiné napsal požadavek odsloužení tří tisíc zádušních mší.¹⁵⁰ Díky jeho postavení u císařského dvora Jindřichův Hradec netrpěl válkami tolik jako jiná česká města a po válce se i rychleji zotavoval.

Adam Pavel Slavata, člen říšské dvorské rady a císařský komorník, potvrdil v roce 1653 městu výsady. Urbář, který vznikl v roce 1654, obsahuje česky psaný popis města, okolních vesnic a samotného zámku: „*V jak pěkném místě, jak důkladně a nádherně s jakým množstvím pokojův vzácných, suchých i podzemních sklepův staven jest, obsahující v sobě 3 prostranné placi bylo by příliš obšírné vypisovati. V dolejších placi dostatek maštali koňských, verštaty pro kováře, zámečníka a koláře dobře spůsobené.*“¹⁵¹

Za panování Adama Slavaty se ve městě ve větší míře začaly stavět kamenné domy s vlašskými cihlovými komíny. Hradec se opět začal stávat střediskem obchodu. Slavata, i

¹⁴⁹ SEDLÁČEK, August, s. 55, pozn. 106.

¹⁵⁰ MAŤA, Petr, s. 417, pozn. 133.

¹⁵¹ SEDLÁČEK, August, s. 56, pozn. 106.

když se raději zdržoval na zámku v Nové Bystřici, zveleboval zámek v Hradci. Například nechal zdokonalit zámecký vodovod nebo jindřichohradecký archiv svěřil Bohuslavu Balbínovi. K zámku tehdy patřil pivovar s chmelnicí, solnice a dvě zahrady na pěstování koření.

Manželkou Adama Pavla Slavaty byla Marie Markéta z Eggenberku. Sňatek domluvil jeho otec Vilém Slavata. Když se Adam Pavel Slavata rozhodl opustit císařský dvůr a přestěhovat se do Stráže nad Nežárkou, jeho manželka se vrátila ke svému otci a chotě obvinila z impotence. Manželství bylo následně anulováno. Adamův tchán následně požadoval vrácení věna a darů.

Po smrti Adama Pavla Slavaty přešlo hradecké panství do rukou jeho synovce Ferdinanda Viléma Slavaty. Ferdinand se ve městě příliš nezdržoval, jako jeho předchůdci i on zastával velmi vysoké státní funkce. Byl císařským radou, zemským soudcem a nejvyšším dvorským sudím. Ferdinand Vilém Slavata na počest svého povýšení do hraběcího stavu přidal do svého erbu z vděčnosti i erb pánů z Hradce. Z tohoto důvodu okolní hradecké vesnice dostaly vlastní selské erby pro své rychtáře.

V roce 1669 vyhořel při kázání z důvodu špatného stavu komína, hradecký františkánský klášter, který hradecký pán nechal následně opravit. Ferdinand Vilém Slavata zemřel v roce 1673 v Praze a s velkou slávou byl pohřben v Jindřichově Hradci. Po Ferdinandovi zůstalo rozsáhlé panství a čtyři dcery, syna neměl žádného.

4.1 Jindřichův Hradec za posledních Slavatů (1673–1693)

Po smrti Ferdinanda Viléma Slavaty přešel rodový majetek do rukou jeho bratra Jana Jiřího Jáchyma Slavaty. Ten pokračoval i nadále ve zvelebování hradeckého zámku, který v této době několikrát navštívil císař Leopold I. Císař udělil hradeckým měšťanům právo konat týdně dva trhy a jeden výroční trh. Hradcem opět prošla morová nákaza, v letech 1679–1680, která se šířila ze sousedního Rakouska.

V hradeckých kostelích se stále častěji používala němčina. Čeština přetrvávala ještě v kostele svatého Václava. Ve složení obyvatel taktéž začínala převažovat německá příjmení. V téže době bylo v Hradci celkem 109 hospodářů, 77 koní, 28 volů a 93 krav. Sladovníci vyráběli třináct sudů s pivem. Soupis veškerého majetku byl v roce 1689 napsán německy.¹⁵²

Jan Jiří Jáchym Slavata zemřel v roce 1689 ve Velvarech a byl pohřben v Jindřichově Hradci. Stejně jako v případě jeho předchůdce, ani po něm nezbyl žádný mužský potomek, pouze

¹⁵² TEPLÝ, František, s. 347, pozn. 135.

dluh ve výši 194 417 zlatých, a to jen v českých zemích.

Dalším pánem z rodu Slavatů v Jindřichově Hradci se stal mladší bratr Jana Jiřího Jáchyma, František Leopold Vilém Slavata, který byl mnichem v Pasově. Na základě povolení od papeže mohl z kláštera odejít a v roce 1690 se oženit. Rodu Slavatů v této době hrozilo vymření. Nový hradecký pán ve svých dvaapadesáti letech, po pouhém roce a půl od svého nástupu, zemřel.

Leopold Vilém Slavata však nebyl posledním mužským zástupcem slavatovského rodu. Posledním mužem byl totiž kněz Jan Karel Jáchym Slavata, který byl vyzván, aby karmelitány opustil, oženil se a pokračoval v tradici svého rodu. Na tuto výzvu reagoval zamítavě: „*Když i rod Slavatův vymře, proto svět přeci nezahyne.*“¹⁵³ Poslední Slavata zemřel v roce 1712. K jeho vstupu do řádu se váže pověst, že při honu zabloudil v lese a spadl do vlčí jámy. Dal slib, že jestli bude zachráněn, vstoupí do kláštera. Nicméně v té době, kdy se mělo k této události dojit, se již připravoval na církevní kariéru.

Rodový majetek připadl žijícím Slavatovným a jejich dětem. Byl rozdělen na pět částí a oceněn. Hradecké panství bylo oceněno na 650 000 zlatých a připadlo dceři Jana Jiřího Jáchyma, Marii Josefě a jejímu choti Heřmanovi Jakubovi Černínovi z Chudenic.

Za devadesát let panování Slavatů nedoznaly město a zámek výraznějších změn. Ve Španělském křídle zámku vystavěli divadelní sál, který se stal v Čechách prvním známým zámeckým divadlem.

Od roku 1693 se majiteli panství stal rod Černínů.

5. Jindřichův Hradec v rukou Černínů (1693–1945)

Tato kapitola se bude věnovat jindřichohradeckému panství v držení rodu Černínů z Chudenic. Tento rod byl zároveň posledním rodem, který vlastnil zdejší zámek mezi lety 1693 až 1945.

Když v roce 1693 zemřel Leopold Vilém Slavata a poslední muž z rodu Jan Karel Jáchym Slavata rodové državy nepřevzal, připadlo jindřichohradecké panství Marii Josefě a jejímu manželovi Heřmanu Jakubovi Černínovi z Chudenic. Majetek Slavatů byl rozdělen na pět dílů. Jak již bylo výše řečeno, hradecké panství bylo tehdy oceněno na 650 000 zlatých.

Okamžitě po svém nástupu Heřman Černín slíbil, že veškeré dluhy svého předchůdce splatí. Slavatové se mimo jiné zadlužili půjčkami císaři Leopoldovi I. při tažení proti Turkům. Během rozdělování slavatovského majetku došlo i k rozdělení zámecké knihovny a galerie

¹⁵³ SEDLÁČEK, August, s. 57, pozn. 106.

obrazů českých panovníků, kterou musel dát Heřman Černín díky tomu doplnit. Rozdělovat se musela i děla umístěná na zámku. V roce 1693 od města získali Černínové 20 055 zlatých a 17 krejcarů.¹⁵⁴

Velká vydání pro hradecký zámek představovala tradice vaření sladké kaše, která byla v roce 1694 poskytnuta 9 204 osobám, o rok později pak 8 010.¹⁵⁵

Podle dochovaných písemných zápisů žilo na hradeckém panství v roce 1619 11 368 lidí. Tento počet osob převyšoval i některá tehdejší knížectví v německé říši a v Itálii. Rozložení obyvatel v jednotlivých částech města dokládá tabulka č. 2 (Výčet obyvatel města v roce 1619).¹⁵⁶ Celkem měl Jindřichův Hradec v roce 1619 3 202 obyvatel.

Tabulka č. 2 – Výčet obyvatel města v roce 1619

Část města	Počet obyvatel
Staré Město (tzv. Ohrada)	881
Nové Město	608
Nežárecké předměstí	449
Zárybnické předměstí (Zárybničí)	507

Podle písemných pramenů výše zmíněná daň na válku s Turky přišla za devět let Heřmana Černína na 53 717 zlatých. Okolní vesnice trápil hlad z nedostatku úrody (čemuž nepomohly ani opakované pobyty vojáků) a nemoci. Chudí pojídali na zahnání hladu různé traviny.

Heřman Černín z Chudenic zemřel 8. srpna 1710 v Praze a byl pohřben na Hradčanech v kapli svatého Zikmunda v katedrále svatého Víta. Během svého života zastával, stejně jako jeho předchůdci, různé vysoké zemské úřady. Byl nejvyšším maršálkem a od roku 1704 byl jmenován i nejvyšším purkrabím. Díky tomu Jindřichův Hradec v době jeho panování hostil

¹⁵⁴ „Ročně 203 zl. 2 kr. 3 d., tak zvané Novoměstí 87 zl. 44 kr. 5 d., předměstí za Rybníkem 51 zl. 58 kr. 1 d., předměstí Nežárka 58 zl. 38 kr. 4 d., předměstí Podvrší 6 zl. 19 kr. 4 d., předměstí Červené 6 zl. 29 kr. 4 d., cech kožešnický 2 zl. 43 kr. 2 d., krejčovský 5 zl. 32 kr., tesařský 4 zl. 46 kr. 1 d. tkalcovský 4 zl. 56 kr. 3 d., zámečnický 45 kr. (nebo jeden zámek), ševců 2 zl. 48 kr., sladovnický 1 kr. 5 d., řeznický 2 zl. 15 kr. 2 d., řeznický 78 zl. 45 kr. (za 675 liber loje po 7 kr.), řeznický 2 zl. (za 12 hovězích jazyků po 10 kr.), město ze sádek rybních 2 zl. 55 kr., mýta z hradeckého panství se sejde 96 zl. 45 kr., mýta z ostatních panství 54 zl. 56 kr., mýta od cizích lidí a při jarmarcích 45 zl. 26 kr. 4 d., mýta ze silnic v okolí města 626 zl. 46 kr. 41/2 d., z valch všechny příjmy 1450 zl., mýta ze zabitého dobytka 40 zl. 47 kr. 4 d., ungelt ze složeného vína 500 zl., ungelt solní 100 zl. (když se jinam městem veze), ungelt solní (domácí) 120 zl., z vinopalných kotlů 45 zl., plat za len od židů 50 zl. (jinde tomu říkali ochranný peníz) 5), plat ze sladu a piva 50 zl. (cechu sladovnického), plat za rozvážení sladu panskými koňmi 55 zl. Piva se vyšenci ročně v městě až 4000 sudů, počítaje ze sudu zisk po 4 zl., vynáší 16.000 zl., šrotovně z každého sudu po 5 kr. 2 d. vynáší 558 zl. 55 kr. 2 d. (něm. Schrottgeld). Summa 20.055 zl. 17 kr.“ TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936, sv. 1, část 4, s. 12.

¹⁵⁵ TEPLÝ, František, s. 12, pozn. 154.

¹⁵⁶ TEPLÝ, František, s. 12, pozn. 154.

různé významné návštěvy, například uherského a českého krále Josefa I. Habsburského, falckého kurfiřta nebo budoucí manželku portugalského krále Marii Annu Josefu Habsburskou.

Po Heřmanu Černínovi převzal správu panství jeho syn František Josef Černín (1710-1733). Svému synovi Heřman zanechal na 99 panství, velkou sbírku obrazů a bohaté vybavení zámků. Hotovost však nevelkou. František Josef Černín měl zprvu opatrovníky, kterými byli určení jeho matka, vdova po Heřmanu Černínovi, a zeť František Valdštejn, moravský zemský hejtman. Mladý Černín byl vychováván v přepychu, dbalo se na jeho jazykové a umělecké schopnosti, procestoval západní Evropu. Nedostávalo se mu však vzdělání například ve finančních záležitostech.¹⁵⁷ František Josef Černín byl roku 1716 jmenován císařem Karlem VI. dědičným číšníkem Českého království a císař si jej velmi oblíbil. Od téhož roku směl užívat titul vladař domu chudenického a hradeckého.¹⁵⁸

Jindřichův Hradec svého nového pána přivítal až v roce 1719. Na hranici panství byla postavena slavobrána, kolem které byly davy lidí vítající nového pána. Nový hradní pán přítomné bohatě pohostil. Několik tisíc zdejších sedláků získalo 500 liber chleba, pečení ze tří vykrmených volů a 34 sudů piva. V zámeckých arkádách stály dvě kašny. Jedna na bílé víno, druhá na červené. Fontána na bílé víno byla složena z 20 věder, na červené víno z 8 věder. Veselice trvala až do pozdních nočních hodin. Od svých poručníků však převzal panství opět zatížené dluhem půl milionu zlatých. Vzhledem k tomu, že se František Josef Černín věnoval spíše státní službě, přišel o velké množství panství a uměleckých předmětů.¹⁵⁹

Město v této době velice často „hostilo“ vojska. Jindřichův Hradec v této době odváděl kontribuce ve výši 1 060 zlatých. Nezřídka několik měšťanů skončilo ve vězení za nezaplacení vojenské daně. Narozdíl od městských financí se ve městě stabilizovaly náboženské poměry. I přes to objevili jezuité založené luteránské nebo „husitské“ knihy. Zdálo se, že Hradečtí nechovali v té době velkou úctu ke své vrchnosti, kterou představoval rod Černínů. Když jim byla nařízena účast na poutích nebo modlitbách za vládnoucí rod Černínů nebo modlení za to, aby se hradnímu pánu narodil syn, většina obyvatel vyrazila v ten den na výroční trhy do Tábora.¹⁶⁰ V letech 1708–1721 v okolí Jindřichova Hradce přibývalo obyvatel, naopak ubývalo polí. Proto městské zastupitelstvo muselo několikrát upravovat cenu potravin a trestat pašeráky a podvodníky. Ani hradecký špitál již nepostačoval potřebám zdejší chudiny.

¹⁵⁷ TEPLÝ, František, s. 25, pozn. 154.

¹⁵⁸ RULL, František, s. 106, pozn. 84.

¹⁵⁹ RULL, František, s. 107, pozn. 84.

¹⁶⁰ TEPLÝ, František, s. 38, pozn. 154.

Vyjma pobytů vojsk a drahoty Jindřichův Hradec postihlo za panování druhého Černína i několik přírodních pohrom. Jindřichův Hradec postihly bouře, lijáky nebo silné větry. V roce 1715 byla větrem poškozena střecha zámeckého rondelu. Tento vítr trval nepřetržitě tři dny a tři noci.¹⁶¹ Dne 18. dubna 1717 postihla město další katastrofa. Do města bylo svoláno dělostřelecké cvičení. Vojáci se ve městě kromě cvičení oddávali i dalším radovánkám, jako například nadměrnému pití alkoholu. Z františkánského kláštera, tzv. Klášteříčku, byla odcizena stříbrná soška. Představitelé Jindřichova Hradce si několikrát stěžovali vojenské správě na chování vojáků, nicméně v obdržené odpovědi bylo řečeno, že město a měšťané se o vojáky příliš nestarají.

Roku 1719 byl vyhotoven nový soupis majetku Jindřichova Hradce a listin uložených na hradecké radnici. Dokumenty obsahují podrobný soupis řemeslného stavu města (viz tabulka č. 3 – Soupis řemeslníků v Jindřichově Hradci v roce 1719).¹⁶² Dozvídáme se, která řemesla byla v Jindřichově Hradci zastoupena a kolik řemeslnických mistrů se ve městě nacházelo.

Tabulka č. 3 – Soupis řemeslníků v Jindřichově Hradci v roce 1719 (část 1.)

Řemeslo	Počet mistrů	Poznámka
Řezníci	29	Každý vlastní masný krám
Pekaři	16	+ 2 perníkáři
Soukeníci	160	Cca 20 pracuje ze svých zásob, 5 nedělá řemeslo, ale prodávají sukno, ostatní pracují pro kupce suken (za mzdu 1 zlatý, 15 krejcarů). Někteří předou vlnu a živoří.
Krejčovství	12	
Ševcovství	20	
Kožešnictví	6	
Tkalcovství	25	
Punčochářství	18	
Kovářství/kolářství	7	

¹⁶¹ TEPLÝ, František, s. 43, pozn. 154.

¹⁶² TEPLÝ, František, s. 46, pozn. 154.

Tabulka č. 3 – Soupis řemeslníků v Jindřichově Hradci v roce 1719 (část 2.)

Řemeslo	Počet mistrů	Poznámka
Koželužství	11	
Kloboučnictví	6	
Mydlářství	4	
Zednictví	8	
Tesařství	8	
Sladovnictví	12	Každý vařil ve dvou letech tři várky po 20 sudech.

Z dokumentů se dále dozvídáme, kolik pozemků jednotlivé cechy vlastnily:

„Řezníci polí 15 str. 2 větele: u stínadla 10 str., u velkých kamenů 3, loučku na 3 vozy a rybníček. Koželuži: pole za šibenici 7 str., 2 louky na 6 vozů. Ševci: rybník 101/2 kopy násady; kožešníci rybník 21/2 kopy násady; soukeníci pole u Fojtlovské zahrady 5 str., rybníček na 3 kopy. Sladovníci: pole u silnice 22 str., louku na 4 vozy a rybník na 100 kop.“¹⁶³

Jindřichovu Hradci patřil například měšťanský pivovar s hospodou, několik hektarů okolních lesů, mlýn se dvěma koly v Nové Olešné, pronajatý mlynáři Tomášovi Outěchovi za 54 zlatých ročně. Dále mlýn u Hartlova dvora, dvě valchy nebo třicet děl. Zisk z veškeré měšťanské půdy činil 42 590 zlatých za rok.¹⁶⁴

Na jaře 4. dubna 1721 postihl Jindřichův Hradec požár, který vypukl v zámeckém pivovaru. Oheň zachvátil i část zámku s věží nad první bránou, která se zřítila, mlýn, pilu a sedm domů na předměstí u kostela svatého Václava. Na zámku ve Španělském sále bylo zničeno několik obrazů, v zelených pokojích byly zničeny zelené koberce a žluté záclony. Následky požáru se však během několika týdnů podařilo zlikvidovat a 14. května 1721 Jindřichův Hradec navštívila Alžběta Kristýna, manželka císaře Karla VI., při cestě z Vídně do Karlových Varů. Dne 6. července 1721 se přes Jindřichův Hradec vracela zpět do Vídně.¹⁶⁵

Z dalších údajů z doby panování Františka Josefa Černína se dozvídáme například:

I nadále pokračovala přemíra kontribučních daní, která měšťany dostávala do krátkodobého vězení. Mezi členy městské rady docházelo k problémům (například pan Vencel odmítal chodit na jednání, za což obdržel důtku). Docházelo také k obviňování představitelů města, což mělo

¹⁶³ TEPLÝ, František, s. 38, pozn. 154.

¹⁶⁴ TEPLÝ, František, s. 52, pozn. 154.

¹⁶⁵ RULL, František, s. 107, pozn. 84.

za následek časté střídání představitelů města.

Například proti primátorovi města byla vzneseno několik obvinění:

- *Z vlastní vůle dal zasypat příkop u Novoměstské brány.*
- *Přivlastnil si kus městského parkánu a z městského vodovodu si nechal zřídít přípojku do vlastního domu.*
- *U Hartlova dvorce nechal odstranit skálu, která údajně nikomu nepřekážela.*
- *Použil ovoce z obecního dvorce.*
- *Prodal dříví z obecních lesů a poddaní je museli vozit na místo určení.*
- *Ztratilo se 65 sáhů paliva, 70 000 cihel, krmil z obecního 12 vlastních ovcí.*
- *Nechal vydláždit odlehlou židovskou ulici.*
- *Malíkovský a Stříbrný rybník nechal ležet ladem.*
- *Prodal obecní věci pod cenou.*
- *Když se selo, odjel do lázní...*¹⁶⁶

Primátor města následně na svou obranu napsal Františku Josefu Černínovi: „*Obecní smetiště plné nečistoty jsem odstranil, silnici vyrovnal, za dřevěný most postavil jsem pevný — a vrchnost mi k tomu svolila. Parkán upravuji na zahrádku, snad lepší v něm tráva než kaluže, poddaným za návoz do strží jsem platil po 9 krejcarů denně. U Hartlova mostu skála hltala ledy, teď volně ubíhají beze škody mostu — koho to mrzí? Prodal jsem starý vůz, v kterém radní páni se strachem jezdili, koupil nový o 22 zl. dražší i s litkupem, který páni vypili. V zahradě při dvorci nepěstovali nic — nic nenesla. Když jsem v ní vypěstoval ovoce, které dětem rozdávám, mám platit. Kdyby byli páni lesy ušetřili, mohli pěkné dříví prodat blízko-špatné jde jen do dálky. Dříví (palivové) rozebrali chudí. Seno spotřebovalo 20 krav, ty potřebují více potravy než 20 kanárků žalujícího p. Kratochvíla. — Na mě žalují a na Michla Mayera a strýce jeho nic a ten se choval k pánům ostřeji než já!*“¹⁶⁷ Na to dal svěřený úřad k dispozici. Hrabě Černín zvláštním dekretem primátorovi vyhověl.

Hrabě František Josef Černín, jak již bylo výše zmíněno, se více věnoval spíše záležitostem jemu svěřených úřadů než správě rodového majetku. Od roku 1727 pobýval v Jindřichově Hradci stále méně a méně. Dne 7. března 1733 Černín zemřel. Je pohřben v kapli svatého Zikmunda v chrámu svatého Víta na Pražském hradě.¹⁶⁸

Po smrti Františka Josefa Černína převzal rodový majetek jeho syn Prokop Vojtěch Černín. Po nutném sepsání všech náležitostí bylo zjištěno, že rodový dluh činí takřka 1,5 milionu

¹⁶⁶ TEPLÝ, František, s. 69, pozn. 154.

¹⁶⁷ TEPLÝ, František, s. 69-70, pozn. 154.

¹⁶⁸ RULL, František, s. 107, pozn. 84.

zlatých.¹⁶⁹ I nadále pokračovaly sváry mezi jednotlivými členy městské rady.

Celkový úhrn ročních příjmů města činil přibližně 3 200 zlatých. Některé položky v seznamu chybějí, jako například příjmy z mýta. Přestože právo vybírat mýtné císař zrušil v roce 1736, některým městům včetně Jindřichova Hradce právo na výběr mýtného zůstalo. Položky výdajů tvořily například částky vynaložené na oslavy panujícího rodu, ve městě se zastavovala šlechta. Návštěvou poctil město v roce 1733 i František Štěpán Lotrinský, později i Marie Terezie nebo Josef II.¹⁷⁰ Dne 13. ledna roku 1739 císař polepšil městský znak Jindřichova Hradce o dva české lvy. Dne 26. července 1739 se přes město přehnala vichřice, která poničila zámeckou střechu nebo střechu kostela Nanebevzetí Panny Marie. Blesky poničily o měsíc později některé zámecké sbírky. Od té doby se na hradeckém panství stavěly sochy svatého Jana Nepomuckého a svatého Pavla, patrona blesků.¹⁷¹ Na zámku se kromě opravy střechy vyměnily i uhnílé krovy nad španělským sálem za 650 zlatých.¹⁷²

Příjmy města mezi lety 1732–1740 tvořily především částky vybírané za pronájem rybníků a prodej zboží.¹⁷³ Podrobné informace o příjmech z jednotlivých zdrojů jsou uvedeny v tabulce č. 4 – Příjmy Jindřichova Hradce mezi lety 1732–1740.

Tabulka č. 4 – Příjmy Jindřichova Hradce mezi lety 1732–1740 (část 1)

Položka	Celková částka (ve zlatých)
Sůl	712 zl.
Víno	143 zl.
Pivo + vyšenkované	64 zl. + 187 zl.
Gruntovní činže od poddaných	46 zl.
Nájem za tři rybníky	7 zl. 50 krejcarů
<i>Za prodané:</i>	
Žito	594 zl.
Ječmen	147 zl.
Hrách	69 zl.
Dobytek	802 zl.
Sýry	257 zl.

¹⁶⁹ TEPLÝ, František, s. 79, pozn. 154.

¹⁷⁰ SEDLÁČEK, August, s. 58, pozn. 98.

¹⁷¹ TEPLÝ, František, s. 97, pozn. 154.

¹⁷² SEDLÁČEK, August, s. 58, pozn. 106.

¹⁷³ TEPLÝ, František, s. 88, pozn. 154.

Tabulka č. 4 – Příjmy Jindřichova Hradce mezi lety 1732–1740 (část 2)

Položka	Celková částka (ve zlatých)
Drůbež	29 zl.
Vejce	5 zl.
Telata	104 zl.
Ryby	386 zl.
Mák	7 zl.
Kůže	15 zl.
Ryby	386 zl.

V době *válek o rakouské dědictví*, když do Čech vtrhla francouzská a bavorská vojska, byla na zámku umístěna čtyři mosazná děla. O jejich existenci na zámku se vojska dozvěděla a část Francouzů postupovala na Hradec. Francouzští vojáci se ubytovali v podhradí a požadovali vydání děl. Hraběnka Marie Isabella vzkázala, že děla již byla z města odvezena. Děla se ve skutečnosti nacházela zakopaná v zámecké zahradě.¹⁷⁴ Zámecký topič vojákům tvrdil, že děla byla ponořena v rybníku Vajgar. Francouzi však z rybníka vylovili pouze lafety se špalky. Vojáci tak neúspěšně a ve spěchu město opustili, protože se dozvěděli, že k Jindřichovu Hradci od Kunžaku postupují uherští husaři. Přechody vojsk jedné či druhé strany hradecké panství poničily. Díky válce došlo však k vycvičení některých hradeckých mužů na nové rychlopalné pušky. Odjeli na cvičení do Českých Budějovic. Jindřichův Hradec se kvůli válce i zadlužil. V letech 1741-1743 byl dluh vypočten na 6 800 zlatých.¹⁷⁵ Tabulka č. 5 - Největší věřitelé Jindřichova Hradce v letech 1741–1743, uvádí podrobně největší věřitele v tomto období a výšku dluhu.

Tabulka č. 5 – Největší věřitelé Jindřichova Hradce v letech 1741–1743

Věřitel	Částka (ve zlatých)
Mácha, kovář z Bystřice	1 200 zl.
Ludmila Kryzanova	2 000 zl.
Tom. Berneger	1 000 zl.
Kostel sv. Alžběty v Hradci	100 kop

Městské dluhy však rostly i v následujících letech až na celkovou výši 22 448 zlatých.

¹⁷⁴ TEPLÝ, František, s. 99, pozn. 154.

¹⁷⁵ TEPLÝ, František, s. 107, pozn. 154.

Jindřichův Hradec v této době zažil i krupobití, které poničilo městské střechy. Po roce 1738 a vydání robotního patentu, který v dodatku určoval zvýšenou robotní povinnost v době žní, se na Hradecku začali bouřit sedláci.

Od 27. září do 13. října 1744 byli ve městě přítomni prusští vojáci. Velitel a několik důstojníků se ubytovalo na zámku, zbytek vojáků pak v podhradí, například u hradeckého primátora. Velitel poručil zajistit pro vojáky bílý chléb, pepř, sůl, kořalku, maso a kávu. Z městských kronik se například dozvídáme, že v hostinci U Černého orla za jediný den utratilo 14 pruských vojáků za jídlo a kořalku 15 zlatých a 20 krejcarů.¹⁷⁶ Vojáci dále spálili prkna z půdy jindřichohradecké radnice, rozbili dvoje dveře, odtloukli zámky a visací zámky odlámali a odnesli. Vojáci ubytovaní ve špitále spotřebovali svíčky za 51 zlatých, denně spálili 5 sáhů dříví a slámy. To vše za 258 zlatých a 45 krejcarů. Hradecký panský pivovar vydal vojákům obou táborů v roce 1744 133 sudů a 1 vědro piva v hodnotě 1 070 zlatých.¹⁷⁷ Další peníze město poskytlo na zvýšenou ostrahu městských bran z důvodů nebezpečí vojenských zběhů a Židů, kteří neměli být vpouštěni do města. Vojenští zásobovači naléhali na zřízení městské prádelny, nicméně kvůli nedostatku peněz byla stavba odsunuta na neurčito. Dále požadovali, aby poddaní levně předli vlnu a bavlnu na vojenské uniformy. V této době se velmi dařilo pláteníkům, od kterých brzy začala odebírat zboží i zámecká paní. Následující tabulka č. 6 – Spotřeba vojáků na jindřichohradeckém zámku od 11. do 12. října 1744 - podává přehled spotřeby velitele a důstojníků ubytovaných ve výše zmíněném období na zámku. Celková částka činí 86 zlatých.¹⁷⁸

Tabulka č. 6 – Spotřeba vojáků na jindřichohradeckém zámku od 11. do 12. října 1744

Produkt	Spotřeba
Pivo	2 sudy
Víno	93 žejdlíků
Kořalka	11 žejdlíků
Hovězí maso a skopové maso	120 liber
Vejce	2 kopy
Štíky	12 liber
Kapři	19 liber
Okouni	3 libry

¹⁷⁶ TEPLÝ, František, s. 114, pozn. 154.

¹⁷⁷ TEPLÝ, František, s. 115, pozn. 154.

¹⁷⁸ TEPLÝ, František, s. 114, pozn. 154.

Dne 2. července 1746 se do města z ciziny vrátil Prokop Vojtěch Černín s manželkou Marií Antonii. Město tehdy zažilo velkou slávu. Panstvo vítali všichni obyvatelé, zdejší hejtman přednesl rýmované gratulace, zámeční úředníci byli oblečeni ve slavnostních uniformách, vesničtí rychtáři a konšelé vytvořili podél cesty špalír, shromáždila se i zdejší chasa v krojích. Cestou vyhrávala muzika, dudáci a houslisti hráli skočnou, lidé tancovali. Na Černínovu počest vypálila artilerie slavnostní salvy a zvonily všechny hradecké zvony. Na městském mostě latinsky přivítala panstvo městská rada a městský písař a purkmistr Bernegger předal Černínovi pozlacené klíče od města. Oslavy příjezdu zámeckého pána trvaly několik dní, během kterých proběhly několik hody, velká hostina na zámku nebo složení přísahy městské rady.

V roce 1743 obdržel hradecký magistrát pozvánku na korunovaci do Prahy. Hejtman však požadoval, aby si Hradečtí vymohli povolení od zámeckého pána, protože bez tohoto povolení by na korunovaci nebyli vpuštěni. Hradečtí to chápali jako urážku, protože na korunovaci byli pozváni a nechtěli tam škodit hradecké vrchnosti. O tři roky později, v roce 1746, byla Jindřichovu Hradci Marií Terezií potvrzena dosavadní privilegia.¹⁷⁹ Městské dluhy však i nadále rostly – někdy díky neuváženým činům radních, někdy kvůli stále trvajícím válkám a nutnosti platit na ně příspěvek. Při kontrole městského majetku bylo zjištěno, že se ztratil starožitný kalich.

Do Jindřichova Hradce se nastěhoval tábořský měšťan Karel Weiner se svou manželkou Rosou a stali se poddanými jindřichohradecké vrchnosti. Toto poddanství však podmínil tím, že jeho děti budou svobodné. Od té doby psal zdejší probošt do křestních listů: „*Natus Novaedomi in Regno Bohemia libera urbe,*“ tedy, „*Narozen v Jindřichově Hradci ve svobodném městě Království českého.*“¹⁸⁰ V srpnu 1753 navštívili Jindřichův Hradec Marie Terezie a František Štěpán Lotrinský. Marie Terezie dostala od magistrátu klíče od města, knihu privilegií a městskou pečeť. Před příjezdem císařského páru byly ve městě a v jeho bezprostřední blízkosti vyrovnány cesty v nákladu 110 zlatých.¹⁸¹

V roce 1756 přešla přes Jindřichohradecko silná vichřice. Tato bouře způsobila poničení například střechy zámku, z kaple svatého Ducha střecha dokonce uletěla. Zámeckou jízďárnu vítr převalil a nad první branou z věže spadla celá střecha. Hlásný, který seběhl z věže, když se zvony samy od sebe rozhoupaly a rozezněly, měl křičet: „*Soudný den!*“

Sedmiletá válka, která probíhala od roku 1756, se Jindřichova Hradce vojensky příliš

¹⁷⁹ TEPLÝ, František, s. 133, pozn. 154.

¹⁸⁰ TEPLÝ, František, s. 150, pozn. 154.

¹⁸¹ TEPLÝ, František, s. 151, pozn. 154.

nedotkla, protože se bojovalo především v okolí středních Čech. V samotném městě byla však zřízena polní nemocnice. V roce 1757 bylo na hradeckém zámku ubytováno 1 700 raněných. Pro nemocniční potřeby byly místnosti zámku opatřeny kamny. Pro raněné vojáky byl také využit jezuitský seminář, kde muselo být zastaveno vyučování. Celkově se ve městě nacházelo 7 000 raněných vojáků.¹⁸² Vojenská správa později požádala hraběte Černína, aby zámek přenechal vojákům k úpravě na kasárna. Na tento požadavek hrabě odmítl přistoupit a navrhoval zřízení kasáren na jiném, vhodnějším místě ve městě.

V roce 1763 začalo hořet v panském pivovaru. Oheň zničil budovu pivovaru i uskladněný chmel a slad, na Nežáreckém předměstí zničil 24 měšťanských domů. Při požáru zahynul pracovník pivovaru Josef Fraitman. Mezi lety 1764–1766 byla na náměstí postavena nová kašna a sloup Nejsvětější Trojice. Na Rybnickém mostě k soše svatého Jana Nepomuckého přibyl kamenný kříž.

Krajský úřad v roce 1769 nařídil městu a jeho obyvatelům následující:

- Hlubší kanály pro odvod kalů.
- Čistotu v masných krámech.
- Každý musel dvakrát týdně před svým domem zametat.
- Na předměstích a náměstí vysázet nové aleje.
- Ustanovit čtyři ponocné.
- V hostincích budou umístěny ceníky v němčině i češtině. Bude v nich označeno, kolik stojí porce polévky, hovězího masa, zeleniny, kuřete, holuba, pečeně, koroptve, kachny, jitrnice a porce sena a ovsu. To vše proto, aby každý příchozí věděl, kolik zaplatí.

Součástí nařízení bylo i osvětlení města. Jindřichův Hradec musel zřídit lucerny na cestě z náměstí na zámek, v Pražské ulici a Na Příkopech. Na předměstích a mezi stromy měla být vzdálenost luceren 15, nejvýše 30 kroků od sebe.¹⁸³ Lucerny musely svítit od 15. září do 30. dubna. V každém průjezdu měla být také umístěna lucerna. Všechny lucerny se zapalovaly úderem půlnoci.

Po roce 1770 se objevují i zápisy o bramborách. Ty byly v Jindřichově Hradci podávány jako rarita před 150 lety, kdy je pěstovali františkáni, kteří je obdrželi z ciziny. Správce hradeckého špitálu měl sádky. Když se ryby snědly, rybníky vypustil a zasadil do nich brambory. Když je dal jako pokrm na stůl, lidé si mysleli, že je chce otrávit. Invalida, který jídal brambory v cizině, se nakonec o pole začal starat a od té doby si i hradečtí obyvatelé zvykli na brambory

¹⁸² RULL, František, s. 111, pozn. 84.

¹⁸³ TEPLÝ, František, s. 169, pozn. 154.

a začali je pěstovat sami. V roce 1771 zasáhly Jindřichův Hradce povodně.

5.1 Požár v roce 1773 aneb zkáza Jindřichova Hradce

Dne 13. června 1773 šlo z Nového Města do kostela Nejsvětější Trojice procesí. Při mši svaté vzplál na Zárýbnickém předměstí v domku pekaře Jana Frieda oheň. Prý z neopatrnosti dělostřelce. Později bylo zjištěno, že to byl nizozemský voják Anton Nospel, který si čistil bílé punčochy sirnou párou. Požár se rychle rozšířil, protože v té době tři týdny nepršelo, a zachvátil město i zámek. Během pouhé půl hodiny bylo na Rybnickém předměstí v plamenech 47 domů, kostel svaté Alžběty, panská pila a jízďárna. Kvůli větru a suchu se oheň rozšířil směrem k zámku. Shořel most, nový byt purkrabího, střecha zámku, celé Španělské křídlo zámku s devíti světnicemi, nově opravené zámecké divadlo, konírny, byty úředníků, kaple svatého Ducha, tři boční stavení až k rondelu, mlýn, pivovar i velká panská kuchyně. Hasit vodou z Vajgaru se nedalo, protože jeho dřevěná hráz byla v plamenech, a voda zaplavovala Nežárce předměstí, kde i přes to shořelo několik domů.¹⁸⁴ Ze zámeckých uměleckých sbírek bylo zničeno 81 obrazů českých panovníků, každý byl oceněn na 100 zlatých, 39 rodinných obrazů pánů z Hradce, Slavatů, Černínů, a malovaný rodokmen pánů z Rožmberka, který byl oceněn na 300 zlatých. Co se týká vybavení zámku a předmětů denní potřeby shořelo 21 stolů, 31 židlí, 16 postelí, 106 dveří a 28 kamen.¹⁸⁵ Černínové neměli na rozsáhlejší opravy peníze, zámek byl pouze provizorně zabezpečen a od roku 1773 začal pustnout a chátrat. Oheň zničil celkem 51 měšťanských domů. Z pramenů víme, které domy byly konkrétně požárem zasaženy.¹⁸⁶ Požár byl zcela uhašen až po osmi dnech. Po uhašení požáru, odklizení sutí a přípravě na opravy, v témže roce 25. července mezi čtvrtou a pátou hodinou odpoledne vypukl oheň v domě kupce Karla Vaniše, který zničil radnici, váhu a 14 domů.¹⁸⁷ Černín dal městu k dispozici 223 velkých trámů ze svých lesů a staré cihly ze zámeckých komínů.

¹⁸⁴ TEPLÝ, František, s. 173, pozn. 154.

¹⁸⁵ SEDLÁČEK, August. Hradý, s. 59, pozn. 106.

¹⁸⁶ „... na Zárýbníci domy: č. 3 vdovy Švábové, 4 obecní mýto, 5 Víta Hanuše, 6 Antonína Leiovského, 7 Kašpara Matouška, 8 Jana Frieda, 9 M. Kócka, 10 Tom. Boula, 31 Fr. Hambachra, 32 Vojt. Kecka, 33 vdovy Frohlichové, 34 Ondř. Kliephama, 35 vdovy Longinovy, 36 Mik. Honiga, 37 J. Wiesera, 38 Ign. Wagnera, 39 Tom. Kiichlera, 40 Jana Haasenhindle, 41 J. Obitze, 42 Tomáše Mičovského, 43 Fr. Růžičky, 44 J. Osobského, 45 N. truhláře, 46 Tiintischcka (Tintísekl), 98 J. Třebického, 99 Ant. Iglauera, 100 Hip. Schmeisera, 101 Jos. Kollera, 102 L. Voseckého, 103 Ant. Pavlovského, 104 Jak. Schoneta, 105 J. Šrámka, 106 Jos. Hrdličky, 107 B. Šmahové, 108 K. Pammera, 109 Lavičky, 111 J. Trnky, 112 dům Rundovského, 113 vdovy Fiedlorovy, 133 Ant. Zebe, 135 panského truhláře, 136 vdovy Beránkovy, 137 Fr. Schwarzleiiinera, 138 J. Komermayera, 139 obecní domek. Na Nežárce: Frant. Kreutzera č. 3, Jos. Gillera č. 4, Fr. Kříže č.5. TEPLÝ, František, s. 175, pozn. 154.

¹⁸⁷ RULL, František, s. 113, pozn. 84.

5.2 Černínský Jindřichův Hradec po velkém požáru 1773

Dne 21. června 1773 zrušil papež Klement XIV. jezuitský řád, který ve městě působil. Jezuitský seminář byl 9. ledna 1779 přeměněn na vojenská kasárna.

Podle zápisů v berní knize bylo v Jindřichově Hradci v roce 1774 592 domů.¹⁸⁸ Ve městě existovalo pět mostů. Údaje o počtu domů v jednotlivých částech Jindřichova Hradce uvádí tabulka č. 7 – Počet domů v Jindřichově Hradci v roce 1774.

Tabulka č. 7 – Počet domů v Jindřichově Hradci v roce 1774

Část města	Počet domů
Staré Město (tzv. Ohrada)	178
Nové Město	164
Zárybnické předměstí	140
Nežárecké předměstí	110

Jedním z posledních činů Prokopa Vojtěcha Černína bylo svolení k převozu těla svatého Hippolita, patrona města, do městského farního kostela. Hrabě Černín zemřel 30. ledna 1777 v Praze, kde byl v chrámu svatého Víta pochován.

Prokop Vojtěch Černín byl císařským komořím, tajným radou a nejvyšším číšníkem Království českého. Ze dvou manželství měl 16 dětí. Rodové majetky připadly jeho prvorozenému synovi Janu Rudolfovi Černínovi.

Nezletilý Jan Rudolf Černín měl za opatrovníka Rudolfa Colloreda. Jan Rudolf studoval v cizině, například práva v Salzburku nebo ve Vídni hudbu u Mozarta. Colloredo hned po smrti Prokopa Vojtěcha nechal sepsat všechny jeho dluhy a začal je vyrovnávat. Rozprodal sbírky ze zámku Jemčina. Jan Rudolf procestoval západní Evropu, například Itálii a Francii, kde nakupoval umělecké předměty, kterými zdobil rodová sídla. Po dosažení plnoletosti převzal Jan Rudolf Černín od poručníka rodové majetky. V roce 1781 se oženil a přicestoval do Jindřichova Hradce, kde při této slavnostní události obdržel klíče od všech tří městských bran. Hrabě si vyhořelý zámek za své sídlo nevybral, pouze dal opravit přední část pro své úředníky a zbytek zámku nechal pokrýt šindelem. Věnoval se především dostavbě zámku Jemčina, který začal budovat jeho otec.

Změny nastaly i ve městě. Podle nového nařízení musela městská rada každý leden

¹⁸⁸ TEPLÝ, František, s. 179, pozn. 154.

kontrolovat pokladny, protože dluh města činil v roce 1788 činil 36 368 zlatých. Pokud by něco chybělo, musel správce městské pokladny do osmi dnů scházející částku uhradit.¹⁸⁹ Následující tabulka č. 8 – Příjmy a výdaje Jindřichova Hradce v letech 1782–1787 uvádí obecní příjmy a výdaje od roku 1782 do roku 1787.¹⁹⁰ Největší příjmy získalo město v roce 1782. Vyjma let 1783 a 1786 převyšovaly výdaje města jeho příjmy.

Tabulka č. 8 – Příjmy a výdaje Jindřichova Hradce v letech 1782–1787

Rok	Příjmy	Výdaje
1782	8 282 zl.	8 374 zl.
1783	7 569 zl.	7 018 zl.
1784	6 207 zl.	6 670 zl.
1785	6 055 zl.	6 194 zl.
1786	7 351 zl.	7 062 zl.
1787	5 703 zl.	5 852 zl.

V roce 1789 byl kvůli výběru daní vytvořen soupis polí každého měšťana a výnos z nich. Největší výnos měl měšťan Lád na poli číslo 153, a to 249 zlatých. Po ustavení nového městského magistrátu v roce 1791 došlo například k úpravě městského hasebního pořádku. Na potřebná místa byly ve městě pověšeny lucerny. Dřevěné komíny musely být strženy a nahrazeny cihlovými. Městskému zednickému mistru Fiedlerovi bylo nařízeno, aby zkontroloval stav všech obecních budov. Magistrát ho upozornil, že je potřeba dostatečně zabezpečit kuželnu, kterou měl v domě, protože hosené koule často ničily okna okolních budov. Zároveň byly nově přeměřeny pozemky, aby se na základě bonity půdy mohly upravit daně.

Celkem v Jindřichově Hradci žilo 4 687 obyvatel, z toho 2 558 žen. Do tohoto počtu nebyli započtení vojáci a muži naverbovaní do rakouské armády. Z celého panství bylo odvedeno cca 184 rekrutů za rok, 20–24 ze samotného města. Krajská vojenská správa však město upozornila, že dochází u mnoha rekrutů k dezerci z armády. Město se zavázalo ke zřízení nového vojenského špitálu a k opravám škol a mostů. V jednom zborceném pilíři mostu byla objevena zlodějská skrýš, ve které byly nalezeny monstrance a kalich.¹⁹¹

¹⁸⁹ TEPLÝ, František, s. 184, pozn. 154.

¹⁹⁰ TEPLÝ, František, s. 205, pozn. 154.

¹⁹¹ TEPLÝ, František, s. 197, pozn. 154.

Roku 1799 bylo provedeno sčítání domů a obyvatel. Ve městě se nacházelo 602 domů.¹⁹² Následující tabulka č. 8 – Sčítání jindřichohradeckých obyvatel v roce 1799 udává skupiny obyvatel města a jejich počty.

Tabulka č. 9 – Sčítání jindřichohradeckých obyvatel v roce 1799

Skupina obyvatel	Počet
Židé	9
Kněží	56
Šlechtici	6
Úředníci	7
Měšťané	411
Řemeslníci	270
Domkáři	646

Jan Rudolf Černín, dědic jindřichohradeckého panství, se zpět do města vrátil v roce 1781, kdy mu jeho opatrovník odevzdal správu panství. Dědic však na panství nepobýval příliš často, protože jindřichohradecký hrad v této době představoval spáleniště a využívat se tak daly pouze nedotčené přízemní místnosti.

Po zrušení jezuitského řádu došlo na panství k rozprodávání jeho majetku. Byly prodány kostely i dvorce. Není bez zajímavosti, že se souhlasem zdejšího probosť byly z cínových rakví, umístěných v jezuitských kostelích, vyjmuty kosti nebožtíků a následně uloženy do jedné dubové rakve. Tento osud potkal i ostatky původního majitele Jindřichova Hradce, Viléma Slavatu. Cín z rakví byl následně prodán za 900 zlatých.

Zkáza části města přišla v 19. května 1801, kdy při nedělním trhu vypukl požár, který měl za následek 30 mrtvých a přes 300 zničených staveb. Město hořelo tři dny. Po vypuknutí napoleonských válek ve městě pobývaly nebo přes něj procházely pluky francouzské a bavorské armády.

Mezi lety 1807 až 1828 proběhlo v Jindřichově Hradci několik událostí: V roce 1807 bylo ve městě slavnostně otevřeno gymnázium, které funguje dodnes. Vedení města i nadále zlepšovalo požární zabezpečení, a proto v roce 1819 vstoupil v platnost nový hasební řád.

V roce 1819 byl zřízen zkrášlovací spolek, díky jehož činnosti byla například opravena silnice směrem na rakouský Linec, rozšířeno městské osvětlení nebo vysázeny nové dřeviny podél

¹⁹² TEPLÝ, František, s. 188, pozn. 154.

širokých ulic. V roce 1828 proběhlo další sčítání obyvatel. Ve městě v tomto roce žilo 4 562 obyvatel. Oproti předchozímu sčítání došlo k mírnému poklesu obyvatel (války, požár v roce 1801). Kvůli odvodům vrchnosti byl pořízen i podrobný součet všech obyvatel hradeckého panství.¹⁹³ Tabulka č. 10 – Podrobný součet jindřichohradeckého panství v roce 1828 ukazuje počet vesnic a počet domů. Počet obyvatel je v tabulce rozdělen do několika kategorií.

Tabulka č. 10 – Podrobný součet jindřichohradeckého panství v roce 1828

Počet vesnic	54	
Počet domů	2 371	
Celkový počet obyvatel	17 399	
Z toho:	Rodin	3 716
	Žen	9 200
	Mužů	8 199
	Kněží	9
	Nekatolíků	0
	Židů	0
	Řemeslníků	473
	Sedláků	959
	Vojáků	617

O šest let později, v roce 1834, došlo k dalšímu sčítání obyvatel Jindřichova Hradce. Ve městě žilo 6 034 obyvatel.¹⁹⁴ Oproti předchozímu sčítání došlo k nárůstu obyvatel města. Tento stav představuje tabulka č. 11 – Sčítání obyvatel v roce 1834.

Tabulka č. 11 – Sčítání obyvatel v roce 1834

Čtvrť	Počet popisných čísel	Počet obyvatel
Staré Město (Ohrada)	187	2030
Nové Město	177	1832
Zárybnické předměstí	149	1509
Nežárecké předměstí	122	933

¹⁹³ TEPLÝ, František, s. 271, pozn. 154.

¹⁹⁴ TEPLÝ, František, s. 271, pozn. 154.

Počet hradeckých obyvatel v následujících letech rostl. V roce 1848 mělo město skoro sedm tisíc obyvatel.

V roce 1837 byly ve městě vylepeny plakáty vyhrožující vypálením města. Nakonec bylo vypátráno, že autorkami plakátů byly místní ženy, kterým byli jejich manželé nevěrní.¹⁹⁵

Ve čtyřicátých letech se v Jindřichově Hradci a jeho okolí rozvíjel průmysl, například továrna na potaš, přádelna nebo tiskárna starosty města Josefa Jana Landfrase. V Jindřichově Hradci byla také tkalcovská škola.

Když v roce 1845 zemřel Jan Rudolf Černín, získal jindřichohradecké panství jeho syn Evžen Karel Černín. Ten se rozhodl z jindřichohradeckého zámku udělat rodové muzeum a archiv. V roce 1858 se objevily plány na výstavbu železnice spojující České Budějovice a Jihlavu přes Jindřichův Hradec. Majitel panství byl myšlenkou nadšen a podporoval ji. Kvůli nedostatku financí a dlouhé výstavbě však první vlak projel Jindřichovým Hradcem až v roce 1887.

6. Jindřichův Hradec na konci 19. století

Jindřichův Hradec nedokázal držet tempo modernizace a od 70. let 19. století postupně upadal na úroveň provinčního města, a to především kvůli krizi v soukenictví a nerealizovanému přímému železničnímu spojení Prahy a Vídně právě přes Jindřichův Hradec. Město, které leželo na cestě mezi Prahou a Vídní, bylo díky přímé železnici mezi výše zmíněnými městy, od roku 1871 mimo tuto hlavní cestu. Město leželo od roku 1887 pouze na trati spojující Veselí nad Lužnicí s Jihlavou. O deset let později, v roce 1897, byl zahájen provoz na odbočné úzkorozchodné dráze z Nové Bystřice do Jindřichova Hradce. V roce 1906 byla zprovozněna druhá větev úzkorozchodné železnice z Jindřichova Hradce, tentokrát směrem do vnitrozemí do Obrataně.

V roce 1887 město zažilo i první zkoušku elektrických lamp od Františka Křižíka. Jindřichův Hradec se tak zařadil mezi první česká města s veřejným elektrickým osvětlením.¹⁹⁶

Převážně zemědělský charakter Jindřichohradecka s převahou zalesněných ploch, odklon hlavní dálkové trasy zpomalující rozvoj průmyslu, který byl i silně postižen hospodářskou krizí v 70. letech 19. století, nedostatek pracovních příležitostí a trvalý pokles obyvatelstva na přelomu 80. a 90. let 19. století znamenaly pozvolný úpadek Jindřichova Hradce z předních pozic mezi českými městy. Výše zmíněný nepříznivý demografický vývoj se zastavil až po první světové válce.

¹⁹⁵ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 194, pozn. 4.

¹⁹⁶ HRADECKÝ, Adolf, ed., s. 22, pozn. 4.

Jindřichův Hradec stále více získával pověst klidného města, které začalo lákat turisty z Čech i z ciziny.¹⁹⁷

Teprve období romantismu přineslo nový zájem o záchranu jindřichohradeckého zámku. Potomci Evžena Karla Černína postupně zámek opravovali. Zámek se stal sídlem černínského archivu, přestěhovaného z pražského Černínského paláce.

Černínové z Chudenic vlastnili zámek až do roku 1945, kdy jim byl na základě Benešových dekretů prezidenta republiky zkonfiskován. Evžen Alfons Černín (1892–1955) byl posledním černínským majitelem hradu a zámku Jindřichův Hradec. Po odtržení československého pohraničí v roce 1938 zůstal s rodinou na zámku Petrohrad, který ležel v Sudetech. Kvůli tomu získala rodina německé občanství a v roce 1945 jim byl majetek zabaven. Evženu Alfonsovi Černínovi nikdy nebyla soudně prokázána kolaborace.

¹⁹⁷ MUK, Jan, Jindřichův Hradec. České Budějovice: Krajské středisko památkové péče v Českých Budějovicích, 1960, s. 8. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:358a43da-deb3-4e01-b33e-f04584f59365>

7. Actionbound

V rámci diplomové práce je v aplikaci Actionbound¹⁹⁸ vytvořen pracovní list s úkoly pro žáky druhého stupně základních škol a nižších ročníků víceletých gymnázií. Neobvyklou formou se žáci dozvídají mnoho z historie Jindřichova Hradce.¹⁹⁹ K této činnosti potřebují žáci, respektive skupiny mobilní telefon s připojením k internetu. Pokud by byl problém s telefony, lze tuto aktivitu uspořádat i papírově, s vytištěnými pracovními listy a mapou s vyznačením úkolů. Žáci plní různé úkoly jako kvízy a otázky, hledají podle navigace určená místa nebo vkládají do aplikace fotografie.

7.1 Zařazení učiva do kurikulárních dokumentů

Závazným dokumentem pro základní školy je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV).²⁰⁰ Tento dokument stanovuje cíle vzdělávání, k nimž základní vzdělávání směřuje. Dokument rozděluje několik vzdělávacích oborů a oblastí. Pro tuto práci je důležitá zejména oblast Člověk a společnost a obory Dějepis a Člověk a občanství. Zejména v druhém zmíněném oboru se promítá učivo o obci, regionu a kraji, jeho specifikách, zajímavých a památných místech v něm, o osobnostech, které jsou s regionem spojeny. V oboru dějepis jsou pak zmíněny jednotlivé historické etapy. Regionální historie jako taková v tomto vzdělávacím oboru není nijak reflektována.

Actionbound, přestože může na první pohled působit jen jako obohacení výuky a spíše zábavný prvek, rozvíjí u žáků celou řadu klíčových kompetencí, které představují funkční propojení znalostí, dovedností, postojů a hodnot, jež jsou důležité pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Tyto kompetence rozvíjí jedinec po celý svůj život, základy k jejich rozvoji jsou dány právě během základního vzdělávání. V rámci RVP ZV je vymezeno osm základních klíčových kompetencí. Terénní skupinová hra Actionbound rozvíjí především kompetenci digitální, protože žáci pracují po celou dobu v digitálním prostředí, ve kterém se musí zorientovat, dále mohou používat internetové připojení pro vyhledávání dílčích informací. Při plnění jednotlivých úkolů žáci propojují své dosavadní znalosti a dovednosti s otázkami, zároveň si musí získané informace ověřovat a pracovat s nimi, proto je rozvíjena i kompetence k učení. Jako při každé skupinové práci žáci rozvíjejí kompetenci

¹⁹⁸ Vytvořený Actionbound je dostupný na následující adrese: <https://actionbound.com/bound/jindichv-hradec>

¹⁹⁹ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. Příručka ke studiu didaktiky dějepisu, Ostravská univerzita, Ostrava, 2008.

²⁰⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Informační služby [online]. Praha: MŠMT, 2008 [cit. 03-07-2024]. Dostupné z: https://archiv-nuv.npi.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf

komunikační. Regionální historie a práce s místními pamětihodnostmi navíc v žácích rozvíjí vztah k vlastnímu regionu a místu, ve kterém žijí. Uvědomění si kulturní hodnoty hmotných věcí kolem sebe tedy rozvíjí kompetence kulturní a kompetence k občanství a k udržitelnosti, a to zejména v případě, že se žáci učí o vlastním městě a dozvídají se nové informace o místech, která znají a běžně míjejí.

7.2 Jednotlivá stanoviště a úkoly

Úkoly jsou hodnocené – za správnou odpověď získají žáci, respektive skupina 100 bodů, za nalezení místa podle navigace 10 bodů. Za nesprávné odpovědi jsou body odečítány. Některé úkoly jsou limitovány časem – 60 sekund. Pokud žáci, respektive skupina nestačí v limitu odpovědět, za každých dalších 10 sekund se odečítá 10 % bodů. U obou výše zmíněných penalizací závisí pouze na vyučujícím, zda k nim přistoupí. Vyhodnocení aktivit záleží na využití variantě. Pokud žáci, respektive skupiny budou k práci používat mobilní telefon, vyhodnocení proběhne automaticky. Jestliže bude využita verze bez použití mobilního telefonu, vyhodnocení provede vyučující.

Úkoly začínají na jindřichohradeckém nádraží a postupují klidnějšími částmi města ke zdejšímu státnímu hradu a zámku.

1) Vítejte v Jindřichově Hradci!

Na společné cestě se dozvíte mnoho zajímavého z historie tohoto města, které v minulosti patřilo mezi důležitá a bohatá města Českého království.

2) Nacházíte se na jindřichohradeckém vlakovém nádraží. Čím je toto nádraží netypické oproti ostatním nádražím v České republice?

a) Na nádraží se nacházejí dva železniční rozchody.

b) Nádraží bylo první v dnešních jižních Čechách.

c) Nádraží původně sloužilo pro koňskou dráhu.

3) Dorazili jste ke kostelu Nejsvětější Trojice, kde Vás bude čekat několik úkolů!

Tento kostel nechali vystavět zdejší utrakvisté. Utrakvisté přijímali tzv. podobojí – tělo a krev Kristovu.

4) Kdo patří do tzv. Nejsvětější Trojice? Otec, Syn a?

- a) **Duch svatý**
- b) Panna Maria
- c) Ježíš Kristus

5) Prohlédněte si kostel – jaký architektonický styl je zde patrný?

Pro tuto otázku nejsou možnosti – žáci otázku píšou sami. (gotika)

6) Došli jste k hrobce rodiny Landfrasů.

Jedním z nejvýznamnějších členů této rodiny byl starosta Jindřichova Hradce Alois Josef Landfras. Rodina Landfrasů v Hradci provozovala například tiskárnu.

Tato část je informativní a zároveň žáky dovádí k dalšímu bodu ve městě.

7) Blížíte se k dalším úkolům! Pokračujte dále.

Úkol, kdy žáci podle navigace (při práci s mobilním telefonem) nebo mapou (při papírové podobě úkolů) postupují dále městem.

8) Co vlastnila rodina Landfrasů?

- a) **Tiskárnu**
- b) Sodovkárnu
- c) Textilku

9) Došli jste ke kostelu svaté Kateřiny, ke kterému přiléhá objekt františkánského kláštera - tzv. Klášteříček.

Kostel byl postaven v 15. století, poničen během stavovského povstání (1618-1620).

10) Kdo je v kostele svaté Kateřiny pohřbený?

- a) Jindřich z Hradce
- b) **Adam Pavel Slavata**
- c) Jan Rudolf Černín

11) Najděte pomník Boleslava Jablonského, rodáka z Kardašovy Řečice.

Boleslav Jablonský byl český básník, katolický kněz a obrozenec. Jeho básně se řadí k počátku romantismu v české literatuře. Je pohřben na Vyšehradském hřbitově.

12) Vyfoťte se s pomníkem Boleslava Jablonského!

Pomník byl vytvořen českým sochařem Josefem Strachovským.

Tento úkol nemusí být povinný, může být i vynechán.

13) Kdy byl rekonstruován pomník Boleslava Jablonského?

Pro tuto otázku nejsou možnosti – žáci odpověď píšou sami. (2014)

14) Najděte pomník Bedřicha Smetany!

Tento český hudební skladatel pobýval v Hradci v letech 1831-1835, kdy jeho otec pracoval ve zdejším pivovaru hraběte Černína. V Jindřichově Hradci se mu také stalo zranění, které ovlivnilo celý jeho život.

15) V deseti letech si Bedřich Smetana s kamarády u rybníku Vajgar hrál s lahví naplněnou střelným prachem. Láhev však vybuchla a Bedřich Smetana si rány od střepů omyl vodou z rybníka. Bohužel se však rána zanítila a Smetana kvůli této události časem přišel o:

a) Sluch

b) Oko

c) Ukazováček na levé ruce

16) Najděte sochu Jana Husa!

Socha zde stojí od roku 1923. Původně měla být odhalena k pětistému výročí jeho upálení, kvůli probíhající první světové válce bylo ale odhalení pomníku odloženo.

17) Vytvořte fotografii (živý obraz) snímající upálení Jana Husa v Kostnici!

Tento úkol nemusí být povinný, může být i vynechán.

18) Nacházíte se na Masarykově náměstí.

Toto náměstí a přilehlá část města patřily k tzv. Novému Městu. Jindřichův Hradec se původně skládal ze čtyř částí – Staré Město (Ohrada), Nové Město, Zárybnické a Nežárecké předměstí.

19) Podívejte se na štít budovy tzv. Střelnice!

Ze kterého vládnoucího rodu byl český král, kterého symbolizovalo písmeno "W"? Tento panovník mimo jiné vylepšil jindřichohradecký znak právě přidáním své iniciály.

a) Přemyslovců

b) Jagellonců

c) Habsburků

20) Nacházíte se v Panské ulici, která spojuje Masarykovo náměstí a náměstí Míru.

Zároveň je i spojnicí mezi původním Novým Městem a tzv. Ohradou (Starým Městem)

21) Kolik lidí zemřelo v Panské ulici 5. května 1945? Napiš číslici.

V této ulici došlo na počátku protiněmeckého povstání 5. května 1945 k incidentu mezi Čechy a německými vojáky.

Pro tuto otázku nejsou možnosti – žáci odpověď píšou sami. (4)

22) Nacházíte se u kláštera minoritů s kostelem svatého Jana Křtitele.

Kostel postupně vznikl od 13. století. V 15. století byl vypálen husity a obnovován velmi pozvolna. Zdejší minorité z Jindřichova Hradce odešli v 16. století do Jihlavy po sporech se zdejší vrchností.

23) Jindřichův Hradec se původně skládal ze čtyř částí – Nového Města, Nežareckého předměstí, Zárubnického předměstí a Starého Města, tzv.

a) Ohrady

b) Obory

c) Malého Města

24) Jak se jmenuje zdejší rybník?

a) Hamerský

b) Nežarecký

c) Vajgar

25) Určitě jste si již všimli, jaký znak má město Jindřichův Hradec. Jedná se o pětulistou růži z pověsti o tzv. dělení růží, kdy Vítek z Prčice dělil rodové panství mezi své syny. Jakou barvu má růže pánů z Hradce a celého města?

a) červenou

b) zlatou

c) modrou

26) Nacházíte se na náměstí Míru. Tomu dominuje sloup Nejsvětější Trojice (morový sloup), který měl sloužit jako ochrana před morovou nákazou.

Na dohled máte jindřichohradecký hrad a zámek.

27) Kdo je zakladatelem jindřichohradeckého hradu?

Pro tuto otázku nejsou možnosti – žáci odpověď píšou sami. (Jindřich I. z Hradce)

28) Míříte ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie!

Kostel začal ve 14. století budovat majitel jindřichohradeckého panství Oldřich III. z Hradce. Za husitských válek byl vypálen a následně postupně obnovován. Od 16. století do roku 1773 byl v rukou jezuitů, kteří ve městě působili.

29) Jak se označovala první dynastie, které Jindřichův Hradec patřil?

a) Černínové

b) Slavatové

c) páni z Hradce

30) Máte pravdu! První dynastií, které Jindřichův Hradec patřil, byli páni z Hradce.

Tento rod vymřel po meči v roce 1604. Dědička Jindřichova Hradce Lucie Otýlie z Hradce si vzala svého bratrance Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka, mimo jiné vyhozeného místodržícího z oken Pražského hradu v roce 1618.

31) Posledním rodem, který zámek Jindřichův Hradec vlastnil, byli Černínové.

Ti zámek vlastnili od roku 1693 do roku 1945, kdy jim byl majetek zabaven kvůli obvinění z kolaborace s Němci.

32) Který rod vlastnil Jindřichův Hradec od vymření pánů z Hradce do roku 1693?

- a) Černínové
- b) Slavatové**
- c) Lichtenštejnové

33) Pod nohama máte zdejší 15. poledník.

Nicméně při měření došlo k chybě a poledník se nachází asi o 100 metrů západněji u poslední dochované brány jindřichohradeckého městského opevnění.

34) Poslední dochovaná brána městského opevnění se jmenuje podle řeky, která Jindřichovým Hradcem protéká. Jaké je tedy jméno brány?

- a) Vajgarská
- b) Hamerská
- c) Nežárecká**

35) Nacházíte se u Muzea Jindřichohradecka, u budovy bývalého jezuitského semináře. Zde Vás bude čekat několik úkolů!

36) Jaká dynastie vlastnila zámek Jindřichův Hradec jako poslední?

- a) Černínové**
- b) Slavatové
- c) Schwarzenbergové

37) Máte pravdu. Posledními majiteli byli Černínové, a to až do roku 1945.

V tomto roce jim byl majetek zabaven, protože majitel zámku měl díky bydlišti v tzv. Sudetech německé občanství. Soud jej sice zprostil viny z kolaborace (spolupráce s Němci), ale majetek mu navrácen nebyl.

38) Jedním z důležitých odvětví v Jindřichově Hradci bylo soukenictví (tkalci).

Které další odvětví bylo pro Jindřichův Hradec významné? Napovíme, že v tomto odvětví se v Jindřichově Hradci pohyboval otec Bedřicha Smetany.

- a) Kamenictví
- b) Pivovarnictví**
- c) Hutnictví

39) Došli jste k areálu státního hradu a zámku Jindřichův Hradec!

Město (společně se zámek) vyhořelo v roce 1793 a v roce 1801. Tyto požáry byly v celé historii Jindřichova Hradce největší a výrazně přispěly k celkovému úpadku města. Zámecký komplex od té doby chátral, větší rekonstrukce proběhly na konci 19. století a ve druhé polovině 20. století.

40) Jednou z významných památek zámku je fresková malba o svatém, který dle legendy bojoval s drakem.

Tato významná památka byla však v průběhu 18. století zabitena a objevena a restaurována až v 19. století. Tehdy došlo k fyzické záchraně díla, nicméně restaurátor spoustu výjevů domaloval podle sebe. O kterém svatém je tato fresková malba?

Napište jméno s diakritikou! **(Jiří)**

41) Nacházíte se na třetím nádvoří zámku Jindřichův Hradec.

Na tomto nádvoří se nachází jádro samotného zámku – nejstarší stavby původního gotického hradu s renesančním palácem. Zde na zámku Vás budou čekat poslední úkoly!

42) Jak se jmenuje renesanční budova v levé části nádvoří? (Za zády máte vstup do zámku).
Odpovídejte s diakritikou! **(Nové stavení Adamovo)**

43) Máte pravdu. Stavba, kterou jste měli pojmenovat, je tzv. Nové stavení Adamovo.

Toto zámecké křídlo nechal vystavět ve druhé polovině 16. století Adam II. z Hradce. Adam společně se svojí manželkou pokračovali v renesančních úpravách zámku a ve městě založili jezuitský seminář (dnešní Muzeum Jindřichohradecka). Tyto úpravy Adama II. byly posledními většími proměnami zámeckého areálu za pánů z Hradce a obecně i posledními většími úpravami zámku.

Zámek poté procházel pouze dílčími renovacemi, několikrát jej zachvátil požár. Koncem 19. století začala snaha o záchranu zámku, která vyvrcholila rekonstrukcí ve druhé polovině 20. století.

44) Najděte tzv. Rondel!

45) Dorazili jste do cíle! Nacházíte se u jindřichohradeckého Rondelu. Tato renesanční stavba byla vybudována koncem 16. století. K čemu však Rondel původně sloužil?

a) Zasedací sál

b) Hudební pavilon

c) Výstavní síň

46) Rondel sloužil jako hudební pavilon. V jeho sklepních prostorách se nacházeli hudebníci, o patro výše šlechta a její návštěvy.

Tímto se s Vámi loučíme. Jak se Vám dařilo splnit úkoly, se brzy dozvíte!

8. Závěr diplomové práce

Tématem této diplomové práce byl Jindřichův Hradec a jeho vývoj v historickém kontextu. Jindřichův Hradec, město, které dnes čítá přibližně dvacet tisíc obyvatel²⁰¹ a které se tyčí nad rybníkem Vajgar, bylo v minulosti ve vlastnictví tří šlechtických rodů, které měly výsadní postavení v rámci společnosti a jejichž zástupci vykonávali důležité státnické funkce.

Diplomová práce byla rozdělena na dvě části, část teoretickou a část praktickou. Teoretická část, která představuje těžiště této práce a z níž vychází i část praktická, měla za cíl popsat rozvoj Jindřichova Hradce v historickém kontextu. Tedy jeho politický, společenský a zejména stavební rozvoj. Cílem této části práce bylo zmapovat, jakým způsobem se město rozvíjelo v průběhu dějin. Jednotlivé kapitoly byly řazeny chronologicky.

Archeologický průzkum z přelomu devatenáctého a dvacátého století ukázal, že počátky města lze datovat až do desátého století, kdy na jeho místě pravděpodobně stálo pohanské hradiště. Jeho pozůstatky postupně pohltila pozdější zástavba města. Výzkum nicméně potvrdil, že se jedná o významnou lokalitu osídlenou již v dobách raného středověku, která díky své výhodné poloze postupně nabyla na důležitosti a stala se důležitým centrem oblasti. Původně pohanské, později raně křesťanské hradiště bylo postaveno na ostrohu mezi Hamerským potokem a řekou Nežárkou, okolí hradiště bylo chráněno okolními bažinami, které byly později přebudovány v rybníky a využity pro hospodářské účely. Tato strategická pozice později umožnila, že se z města stalo důležité správní centrum kraje a také významný opěrný bod českého státu. O tomto období ovšem neexistují písemné zmínky, ta nejstarší pochází až ze 13. století, kdy se o Jindřichově Hradci mluví již jako o *civitas*, tedy jakémsi sídlišti pod hradem, předchůdci města. Toto období je spojeno s působením Jindřicha I. Vítkovce, který je považován za zakladatele rodu pánů z Hradce a po němž město, původně označované jako *Nova Domus*, nese svůj dnešní název a barvy na městském erbu.

Období vlády pánů z Hradce znamenalo pro město významný politický, kulturní a zejména stavební rozvoj. O rozvoj města se velkou měrou zasloužil také Řád německých rytířů a přesměrování hlavní obchodní cesty z Čech do dnešního Rakouska. Jindřich I. z Hradce zastával významné funkce na královském dvoře, což potvrzuje, jak důležitým rodem se postupně páni z Hradce stali. Protože tato práce se zaměřuje především na urbanistický rozvoj města v historickém kontextu, je důležité zmínit, že Jindřich I. z Hradce a jeho nástupci Vítek I. z Hradce a Oldřich I. z Hradce se zasloužili o nebyvalý stavební rozvoj města. Za jejich

²⁰¹ Krajská správa ČSÚ V Českých Budějovicích. *Obyvatelstvo v obcích a městech Jihočeského kraje v roce 2023*. PDF. Online. In: Český statistický úřad. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107767/fefc9a21-b4f0-d874-1799-e2a9fb34f15d/komentar_obce_2023.pdf. [citováno 24-6-2024].

vlády byly položeny základy jindřichohradeckého hradu, obytného paláce, dnes nazývaného Starý palác, nebo takzvané Černé věže, která tvoří přirozenou dominantu města. Došlo také k významnému stavebnímu rozvoji v podhradí a bylo dokončeno hradní opevnění. Několik dalších staveb se do dnešních dnů nedochovalo.

Oldřich I. z Hradce a jeho syn Oldřich II. z Hradce významně participovali na přemyslovském královském dvoře a střídavě se těšili přízni či nepřízni českých králů, která byla zapříčiněna narůstajícím vlivem rozděleného rodu Vítkovců. Významně podporovali také německou kolonizaci. Do města plynuly příjmy z celních poplatků z dováženého zboží. To vše zapříčinilo, že toto období patří k jedním z kulturních vrcholů dějin Jindřichova Hradce. Další nástupci z rodu pánů z Hradce na stavební aktivitu navazovali se střídavými úspěchy. Vlivem sporů s novým českým králem Janem Lucemburským i vnitřních konfliktů mezi jednotlivými členy rodu se dostali páni z Hradce do finančních problémů, které vedly dokonce k uznání některých privilegií samotnému městu. Řada následujících šlechticů pak střídavě město zatížila dluhy a naopak, došlo k opětovnému štěpení rodu. Nejstarší stavby ve městě procházely nákladnou rekonstrukcí, jako například výše zmíněný jindřichohradecký hrad nebo Starý palác.

Na dalším rozvoji města se do značné míry podepsala náboženská nestabilita v zemi způsobená husitskými válkami, ale také přízeň panovníků z rodu Jagellonců ve vztahu k pánům z Hradce. Jejich nástupce Ferdinand Habsburský, který si jako sídelní město vybral Vídeň, se několikrát během cest z Vídně do Prahy v Jindřichově Hradci zastavil, Adam I. z Hradce tak nechal některé části hradu opět zrekonstruovat. Taktéž pohřební průvod zemřelého panovníka prošel na popud pánů z Hradce přes město. To procházelo v následujících letech pozvolným rozvojem a také renesanční přestavbou. Bylo vybudováno vodovodní potrubí, ve městě byl zbudován nový pivovar. Do državy pánů z Hradce přibývala další menší okolní panství. Rozvoj města znamenal na jedné straně prosperitu, na druhé straně vysokou zadluženost. Zásadními faktory v rozvoji města byly tedy zejména přízeň panovníků, schopnost jednotlivých členů rodu a také určitá samostatnost města, která přinášela stabilitu a možnosti stálého příjmu. Poslední člen rodu pánů z Hradce stál v čele města do začátku sedmnáctého století. Jindřichův Hradec za vlády rodu pánů z Hradce prošel nebývalým rozkvětem a znamenal tak pomyslný kulturní a politický vrchol tohoto města, na nějž následující vládnoucí rody již navázat nedokázaly.

Na počátku vlády rodu Slavatů byl Jindřichův Hradec jedním z největších měst v českém království a pod jindřichohradecké panství spadalo celkem 170 okolních vesnic. Město se skládalo z vnitřního města a čtyř předměstí. Rozrůstalo se také do šířky, prosperovalo

například z prodeje ovoce, koření, chmelu, naopak trpělo častými přechody vojsk a náboženskými neshodami mezi panovníkem a nekatolickou opozicí. Jak Vilém Slavata, tak Adam Pavel Slavata i Ferdinand Vilém Slavata zastávali velmi vysoké státní funkce na císařském dvoře. Poslední zmíněný byl například císařským radou, zemským soudcem a nejvyšším dvorským sudím. Čím dál častěji ovšem členové rodu pobývali mimo samotné město, na císařském dvoře, ale také například v klášteře. Z dobových pramenů tak poprvé zaznívá i kritika na účet chátrajícího města. V područí rodu Slavatů tak město z pohledu urbanistického nedoznalo výraznějších změn.

Sňatkem se jindřichohradecká država dostala do rukou rodu Černínů, který byl posledním faktickým držitelem města, později už jen hradu a zámku, a to až do roku 1945. Heřman Černín z Chudenic se při převzetí rozděleného panství zařekl, že dluh na jindřichohradeckém panství co nejdříve uhradí. Jak již bylo výše zmíněno, rozvoj města, jak po stavební, tak po obchodní a kulturní stránce, s sebou přinášel nemalé dluhy, které předchozí majitelé nebyli schopni hradit. Důležitým faktorem postupného úpadku panství během državy Černínů bylo, že zástupci rodu byli majitelé mnoha panství zároveň. Na stavu města se v osmnáctém století projevila řada nešťastných událostí, katastrof a také neuspokojivá společenská situace v zemi a finanční zatížení panství, kterému napomáhal například úbytek polí, a naopak vzrůst počtu obyvatel. Vlivem nepříznivé situace bylo obyvatelstvo zatíženo vyšší daní, což zapříčinilo jejich platební neschopnost a zvýšení počtu krátkodobých pobytů ve vězení. Krajský úřad v polovině 18. století kladl na městskou radu nemalé požadavky na vylepšení města, jako bylo veřejné osvětlení nebo prohloubení kanalizace. V roce 1773 došlo k rozsáhlému požáru, při kterém shořelo více jak 50 domů a především hrad, který poté začal chátrat. Svou činnost ve městě ukončil jezuitský řád. V roce 1801 hořelo ve městě znovu. Nadále ovšem dle informací ze sčítání obyvatelstva rostl počet obyvatel.

Jindřichův Hradec nedokázal udržet rychlé tempo modernizace v devatenáctém století a město začalo zvolna upadat. Přinejmenším srovnatelnou katastrofou pro rozvoj města, jako byly dva po sobě jdoucí požáry, bylo nerealizované železniční spojení z Prahy do Vídně právě přes Jindřichův Hradec. Městu zůstal zemědělský charakter, proto na sklonku devatenáctého století poprvé dochází k poklesu počtu obyvatel. Jindřichův Hradec postupně ztratil výsadní postavení v rámci českých měst a stal se spíše menším provinčním městem, které svou zajímavou historií, zrcadlící se právě v městské architektuře, láká domácí i zahraniční turisty. Zajímavostí je, že přímé vlakové spojení z Prahy do Jindřichova Hradce v současné době opět neexistuje.

Před psaním teoretické části této diplomové práce bylo položeno několik výzkumných otázek,

na které se tato část práce snažila nalézt odpověď. Pro větší přehlednost jsou zde výzkumné otázky uvedeny znovu:

- Jak se tzv. velké dějiny promítly do rozvoje Jindřichova Hradce?
- Jaký vliv měly politické události ve městě na hospodářský a urbanistický vývoj ve městě?
- Ve kterém období došlo v Jindřichově Hradci k největšímu rozvoji a kdy naopak město postihl úpadek?

Jak již bylo výše řečeno, největšího rozkvětu dosáhlo město za vlády prvních pánů z Hradce, tedy v druhé polovině třináctého a ve čtrnáctém století. V této době docházelo v českých zemích zásluhou politiky Přemysla Otakara II. a jeho nástupce Václava II. k významnému rozvoji poddanských měst, jako byl právě Jindřichův Hradec. Zásadním faktorem při tom byla zejména přízeň vládnoucího panovníka směrem ke šlechtickým rodům a jednotlivým osobnostem, jež participovali na královském dvoře. Páni z Hradce zastávali u přemyslovského dvora významné funkce, zároveň ovšem jejich sídelním městem nadále zůstával Jindřichův Hradec. Na rozdíl od členů rodu Slavatů a Černínů, pozdějších držitelů města, kteří také zastávali významné státní funkce, ale pro svou pracovní vytíženost často pobývali mimo město. V případě vládnoucího rodu Černínů sehrál významnou roli i rozsáhlý majetek rodu, jeho zástupci byli majitelé mnoha panství zároveň.

Město se také nevyhnulo politické a společenské krizi po vymření rodu Přemyslovců takzvaně po meči, kdy na český trůn po kratší pauze nastoupil Jan Lucemburský, který neměl dobré vztahy s některými šlechtickými rody, mezi něž patřili i páni z Hradce. Oldřich III. z Hradce nakonec v odporu proti novému českému králi nepokračoval a postavil se na jeho stranu. Jeho následovník se pak mohl účastnit korunovace nového českého krále Karla IV., když mu pomohl při vojenském tažení do Porýní a Horní Falce.

Do rozvoje českých měst výrazně zasáhlo husitské hnutí v českých zemích. Na rozvoj a fungování Jindřichova Hradce ovšem zásadní vliv nemělo. Město bylo v té době v držení Jana mladšího z Hradce, který byl ve své době považován za přesvědčeného katolíka, jímž bezesporu byl, jeho následovník Menhart z Hradce zpočátku také, později se ovšem stal podporou umírněných husitů. Tím, že se přelil tento nábožensko – ideologický vliv rodu, se město vyhnulo výraznější pozornosti husitů. Těm se sice podařilo v roce 1434 napadnout město a vypálit kostel svatého Jana Křtitele, dále je však místní obyvatelé nepustili a tím husitské války pro město skončily.

Konec středověku byl pro Jindřichův Hradec ve znamení stavebního rozvoje města. Pro

nástup nového rodu Slavatů byla zásadní konverze ke katolické víře Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka, díky čemuž se těšil přízni na habsburském dvoře. Do dějin vstoupil jako jeden z královských místodržících, kteří byli v roce 1618 při třetí pražské defenestraci vyhozeni z okna. Za devadesát let vlády rodu Slavatů nedosáhlo město výraznějších změn. Na druhou stranu se jej nijak výrazně nedotkla ani třicetiletá válka.

Černínská država byla ve znamení splácení vysokých dluhů, jimiž bylo město zatíženo. Zároveň došlo k tomu, že městská rada dosáhla větší samostatnosti. Počet obyvatel města rostl, jeho vliv v rámci regionu naopak klesal. Zásadním faktorem byl odklon trasy z Prahy do Vídně. Město tak zůstalo mimo důležitou obchodní cestu, čímž přišlo o významný zdroj příjmů a zůstalo na okraji zájmu. Na vývoji města se spíše než politické události podepsalo několik místních neštěstí. Město neudrželo tempo změn a průmyslový rozvoj v devatenáctém století a nadále si ponechalo svůj spíše zemědělský charakter.

Z výše zmíněného tedy vyplývá, že události, které se děly v českém království, nutně musely dopadat i na rozvoj Jindřichova Hradce. Dalším důležitým faktorem ovšem byl šlechtický rod a konkrétní postavy, které měly Jindřichův Hradec ve své državě, jejich osobnost, vztah ke královskému dvoru, další aktivity a snaha o budování nebo udržování města.

Druhá část této diplomové práce byla tvořena terénní hrou, která vznikla v aplikaci Actionbound. Aplikace umožňuje vytvořit soubor otázek spojených s konkrétním místem, její uživatel se pohybuje s pomocí GPS souřadnic, odpovídá postupně na otázky spojené s jednotlivými místy po celé vytyčené trase. Samotné uživatelské rozhraní aplikace je jednoduché a intuitivní, nebylo tedy nijak složité hru vytvořit a pro hráče není složité ji ovládat a hrát. Aplikace, a tedy i v ní vytvořená terénní hra je volně přístupná veřejnosti a může si ji spustit jakýkoli uživatel. Pro účely této práce byla vytvořena trasa s úkoly tak, aby ji mohli hrát žáci základních škol, případně nižších ročníků víceletých gymnázií. Úkoly jsou variabilní a lze s nimi dále pracovat a přikládat jim různou váhu.

Trasa byla vytyčena z jindřichohradeckého vlakového nádraží k hradu a zámku. Celkový počet zastávek je čtyřicet šest. Některá zastavení slouží k přemístění a zkrácení vzdálenosti mezi jednotlivými úkoly a spíše sdělují účastníkům nějakou zajímavost a přibližují k dalšímu úkolu. Další zastavení obsahují jednotlivé úkoly.

Před samotným vytvořením Actionboundu byly pro tuto praktickou část práce stanoveny tři výzkumné otázky. Pro větší přehlednost jsou zde uvedeny znovu:

- Jak propojit urbanistickou výstavbu města s plněním jednotlivých úkolů?
- Lze vytvořit trasu, kde by úkoly následující po sobě reflektovaly chronologii dějinného vývoje?

- Je možné prostřednictvím regionálních dějin ukázat žákům takzvané velké politické dějiny?

Trasu nebylo možné poskládat tak, aby sledovala chronologicky dějinný vývoj města. Délka trasy musela být omezena vzhledem k tomu, že aktivita byla vytvořena primárně pro použití ve výuce. Zároveň měla obsáhnout alespoň většinu klíčových míst, která jsou pro dějinný vývoj města důležitá a zároveň se v nich rozvoj města i vizuálně promítá. Také nebylo možné, aby se účastníci hry točili v kruhu nebo se několikrát vraceli na stejné místo. Proto byla nakonec vytvořena trasa vedoucí od nádraží do samotného centra města, kde je mnoho zastavení a zajímavých míst, která odrážejí historický vývoj města. Většina otázek reflektuje konkrétní místo ve městě a přidává k němu informace o jeho původu, případně je na toto téma vytvořen úkol pro žáky, který mohou plnit za pomoci vlastních znalostí dané lokality, informací, které získají přímo na místě, nebo s pomocí vyhledávání odpovědí na otázky přes internet. Některé otázky pokládané žákům v průběhu trasy se přímo netýkají dějin města jako takových, ale zmiňují důležité osobnosti, které ve městě žily nebo zde krátce působily a na něž ve městě odkazuje stavba, například pomník. Vliv těchto osobností na rozvoj města je sice fakticky marginální, na druhou stranu jsou to místa ve městě známá, viditelná, promítají se do jeho celkového obrazu, proto je autor této práce považuje za důležitá. Díky tomu, že centrum Jindřichova Hradce je poměrně zachovalou městskou zástavbou, mohou se žáci i na takto poměrně malém prostoru seznámit s postupným vývojem města, s památkami nejstaršími i těmi novodobými.

Protože žáci se v hodinách dějepisu setkávají především s takzvanými velkými politickými dějinami, tedy tím, co se dělo v rámci celého státu a mělo dopad na celé území, případně i zahraničněpolitický dosah, bylo snahou této praktické části dokázat, že vývoj v českém státě se zrcadlí i ve vývoji, a tedy vizuální stránce města. Proto byla celá trasa terénní hry vedena tak, aby obsáhla široké spektrum historických událostí, na něž stavby a místa ve městě odkazují. Jak již bylo výše zmíněno, společenská situace ve státě nebyla jediným aspektem, který zasáhl do vývoje a stavebního rozvoje města. Důležitým faktorem byla také místní situace, tedy jakým způsobem město obhospodařovali jednotliví členové šlechtických rodů, jimž město připadalo, a také jaká byla tehdejší finanční situace města. Ve městě je velké množství upomínek na důležité historické události, například připomínka květnové povstání v roce 1945 v Panské ulici nebo pomník Jana Husa. Zároveň některé otázky zrcadlí ducha doby, například hrobka rodiny Landfrasů, která ve městě provozovala pro Jindřichův Hradec a jeho obyvatele důležitou tiskárnu, nebo úkoly, které žáci plní v blízkosti bývalého semináře

jezuitů, jejichž vliv v českých zemích byl od jejich příchodu v šestnáctém století významný. Prostřednictvím regionálních dějin tedy je možné alespoň v omezené míře ukázat žákům i takzvané velké dějiny.

Tato diplomová práce měla také své limity. V rámci jejího rozsahu nebylo možné detailně popsat vývoj celého města od prvotního osídlení až po události posledních let. Proto se zaměřila především na tu etapu vývoje města, která měla zásadní vliv na budování charakteru Jindřichova Hradce. Důležitým aspektem, na který se tato práce zaměřila, byl stavební rozvoj města a stavba budov, které se dochovaly do dnešních dnů.

Vytvořená hra v aplikaci Actionbound nemohla vzhledem ke svému rozsahu obsáhnout celý stavební rozvoj města, zaměřila se tedy zejména na nejdůležitější místa a budovy či upomínky, které jsou ve městě viditelné a které tvoří místní dominanty. Procházkový okruh byl vytvořen tak, aby byly na jednotlivých zastávkách zmíněny důležité události, rody a jejich členové, kteří měli na vzhled města zásadní vliv. Možným rozšířením této práce by mohlo být například vytvoření dalších okruhů, které by sledovaly jednotlivé historické etapy nebo vládnoucí šlechtické rody. Případně by mohla sledovat jen určitý stavební sloh a to, jakým způsobem se promítá v dnešním vzhledu města.

Cílem autora této práce bylo vytvořit ucelený přehled dějin města Jindřichova Hradce a tento dějinný vývoj promítnout do praktického úkolu pro žáky, který by je hravou formou seznámil s regionálními dějinami. Ty bývají v hodinách dějepisu často upozadřovány ve prospěch takzvaných velkých politických dějin. Na druhou stranu jsou to právě města a vesnice, v nichž se odráží bohatá historie našeho státu a v nichž probíhá současnost, která se jednou stane historií a vepíše se do tváře měst stejně, jako se dějiny vepsaly do vzhledu Jindřichova Hradce. Protože se s těmito doklady dějin setkáváme běžně v obcích a často je nevnímáme, považuje autor této práce za důležité, aby si žáci uvědomili, že město, v němž žijí, má svoji historii, svůj vývoj a že s historií jako vědeckou disciplínou se setkávají prakticky na každém kroku.

9. Seznam pramenů a literatury

Literatura:

1. BŮŽEK, Václav. *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 8071854174.
2. ČORNEJ, Petr. *Český stát v době jagellonské*. Praha: Paseka 2012. ISBN 978-80-7432-225-9.
3. DOBEŠ, Adam. *Dějiny Židů v Jindřichově Hradci v letech 1848–1918*. In: *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2005. Sv. 17.
4. DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1999, ISBN 80-85983-62-1.
5. HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*, Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1980.
6. HILMERA, Jiří. *Jindřichův Hradec – městská památková rezervace a státní zámek*, Publikace Státní památkové správy, Jindřichův Hradec 1957.
7. HOLÁT, Pavel. *František Teplý – archivář a kněz*. České Budějovice: Pavel Holát, 2003. ISBN 80-239-1499-5.
8. HRADECKÝ, Adolf, ed. *Jindřichův Hradec 1293–1993. Sborník statí k dějinám města*. 2. vyd. České Budějovice: Inpress, 1993.
9. JŮNA, Jan. *Vítkovci a jejich rod: studie z listinných a jiných dochovaných pramenů. IV., Páni z Hradce*. 2. vydání, Jindřichův Hradec: Nefthys, 2023. ISBN:978-80-88477-27-3.
10. KAVKA, František. *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, České Budějovice, Růže, 1966.
11. KOBLASA, Pavel. *Czerninové z Chudenic: stručné dějiny rodu a schematismus rodových panství*. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek, 2000, ISBN 80-238-6408-4. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d8c81065-ec5c-442b-8495-3b4dea96916c>
12. KONEČNÝ, Michal, MIKEŠ Jan, RŮŽIČKA, Filip, VANĚK, Martin. *Hrad Jindřichův Hradec*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní památková správa, 2017. ISBN 9788087890257.
13. KŘÍSTKOVÁ, Markéta, KŘÍSTKOVÁ, Nikola, Pracovní listy. In: *Učím s radostí. Zkušenosti-lekce-projekty*. Kritické myšlení a Step by step ČR, Agentura Strom. Praha, 2003
14. LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostravská univerzita, Ostrava, 2008.

15. MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 8071063126.
16. MATĚJČEK, Antonín, TŘÍSKA, Karel. *Jindřichův Hradec: zámek a město*. Praha: Václav Poláček, 1944.
17. MUK, Jan. *Jindřichův Hradec*. České Budějovice: Krajské středisko památkové péče v Českých Budějovicích, 1960. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:358a43da-deb3-4e01-b33e-f04584f59365>
18. PANGERL, Matthias. *Die Witigonen: Ihre Herkunft, ihre Ersten Sitze und ihre älteste Genealogie*. Wien, 1874.
19. POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech I. (A-J)*, Praha, Academia, 1977.
20. PROFOUS, Antonín, SVOBODA Jan, ŠMILAUER Vladimír, Státní nakladatelství učebnic. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1954. sv. 1.
Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:235e6462-5a7c-4763-aa4a-f444976ea656>
21. SEDLÁČEK, August, Karel LIEBSCHER, Adolf LIEBSCHER a Vojtěch KRÁL Z DOBRÉ VODY. *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1885, s. 13. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:aa99f4b1-7b61-11e7-94b3-005056825209>
22. SLAVATA Z CHLUMU A KOŠUMBERKA, Vilém a Josef JIREČEK (ed.). *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka ... od L. 1608 do 1619*. Praha: I.L. Kober, 1866, s. 130. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b649427d-8ce7-41c5-9ac1-5e706e1ebdce>
23. TEPLÝ, František. *Češi a Němci na Hradecku*, Jindřichův Hradec, Landfras, 1919.
24. TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1927, sv. 1, část 1. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:f0ae9776-1548-4c9f-a710-c8cac4cb271c>
25. TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1935. sv. 1, část 3. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:d24752cb-cbb0-4ecf-bb2a-58129ef909fe>
26. TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. sv. 1, část 4. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:4aa630ea-8f37-4c9d-b626-b189ffc812ae>
27. RULL, František. *Monografie města Hradce Jindřichova*, Jindřichův Hradec, Landfras, 1875.

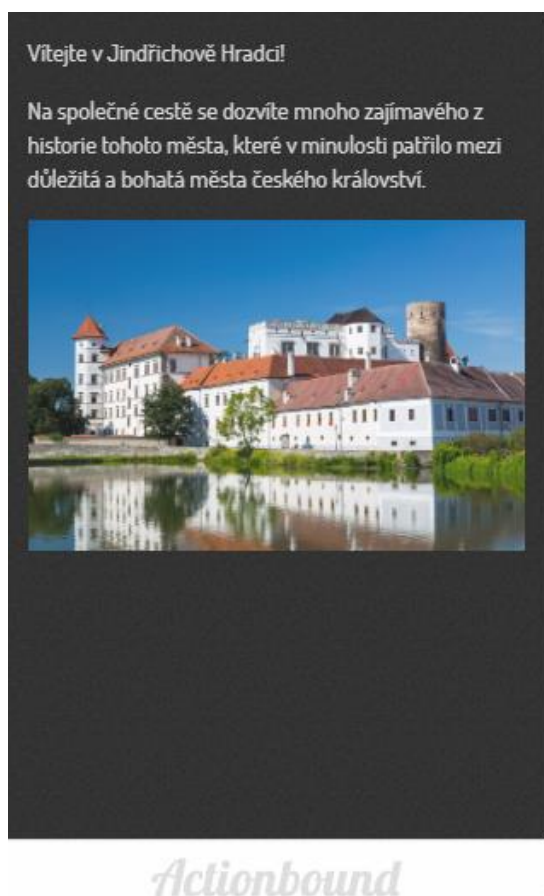
Internetové zdroje:

1. Krajská správa ČSÚ V Českých Budějovicích. *Obyvatelstvo v obcích a městech Jihočeského kraje v roce 2023*. PDF. Online. In: Český statistický úřad. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107767/fefc9a21-b4f0-d874-1799-e2a9fb34f15d/komentar_obce_2023.pdf. [citováno 24-6-2024]
2. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Informační služby [online]. Praha: MŠMT, 2008 [cit. 03-07-2024]. Dostupné z: https://archiv-nuv.npi.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf

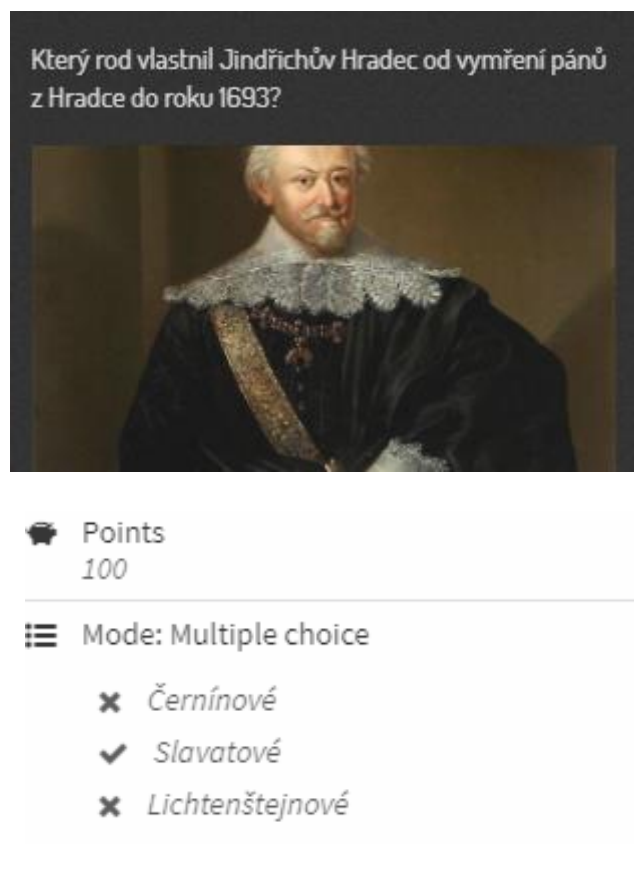
10. Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Úvodní strana Actionboundu
Příloha č. 2 – Ukázka úkolu z Actionboundu

11. Přílohy

1. Úvodní strana Actionboundu

2. Ukázka úkolu z Actionboundu